

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė

Erika Rimkutė

**ETNOLOGIJOS
SPECIALYBĖS KALBA**

Metodinė priemonė

Vytauto Didžiojo universitetas

2011

Recenzentės prof. dr. Gražina Kazlauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas),
dr. Vida Savoniakaitė (Lietuvos istorijos institutas)

Svarstyta VDU Etnologijos ir folkloristikos katedroje 2011-10-03, protokolo nr. 10

Patvirtinta VDU Humanitarinių mokslų fakulteto taryboje 2011-10-21, protokolo nr. 3-1

Viršelyje panaudotas prof. habil. dr. I. R. Merkienės karpinys.

ISBN 978-9955-12-714-7

© Vytauto Didžiojo universitetas, 2011
© Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, 2011
© Erika Rimkutė, 2011

TURINYS

Pratarmė	4
1. MOKSLO IR PROFESINĖS KALBOS YPATUMAI	5
2. ETNOLOGIJOS TERMINIJA	8
2.1. Terminų samprata ir struktūra.....	8
2.2. Svarbiausios terminų ypatybės.....	11
2.3. Terminų daryba	14
2.4. Tarptautinių etnologijos terminų kilmė.....	19
2.5. Terminografija ir žodynų rūšys	28
2.6. Praktinės užduotys	37
3. MOKSLINIO TEKSTO KŪRIMO PRINCIPAI.....	39
3.1. Mokslinio teksto struktūra	39
3.2. Formalieji mokslinio teksto reikalavimai.....	44
3.3. Praktinės užduotys	50
4. KALBOS KULTŪROS PRATIMAI.....	52
4.1. Tarties ir kirčiavimo pratimai	52
4.2. Leksikos ir žodžių darybos pratimai	54
4.3. Gramatikos pratimai.....	57
4.4. Kiti pratimai.....	62
PRIEDAI.....	66
1 PRIEDAS. Bakalauro darbo dalių pavyzdžiai	66
2 PRIEDAS. Bibliografijos aprašo pavyzdžiai.....	79
3 PRIEDAS. Santrumpų ir sutrumpinimų pavyzdžiai	81
NAUDOTA IR REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA, ŽODYNAI, DUOMENŲ BAZĖS	85

Pratarmė

Ši metodinė priemonė skirta etnologams, klausantiems Specialybės kalbos kursą. Per paskaitas ir pratybas norima suteikti žinių tiek apie bendrąsias, tiek apie etnologijos, kultūrologijos mokslo darbų, mokslo kalbos ypatybes. Didelis dėmesys skiriamas terminijai: aptiriamos svarbiausios terminų ypatybės, jų struktūra, kilmė. Pristatomi studentams svarbūs žodynai (išsamus žodynų, žinynų, kitų duomenų bazių, bankų, šaltinių sąrašas pateiktas metodinės priemonės gale).

Jau nuo pirmo kurso siekiama ugdyti studentų įgūdžius rašyti mokslinius darbus, suvokti jų specifiką, ypatybes, struktūrą. Todėl per Specialybės kalbos kursą aiškinami mokslinių darbų reikalavimai, – tam skirtas ir vienas iš šios metodinės priemonės skyrių. Kad studentams būtų lengviau parengti mokslinius darbus, prieduose pateikiami naudingi pavyzdžiai: antraštinio lapo, turinio, santraukos, įvado, išvadų, bibliografijos aprašo ir kt.

Specialybės kalba neatsiejama nuo kalbos taisyklingumo, todėl vienas metodinės priemonės skyrius skirtas kalbos kultūros pratimams. Jame pateikta įvairių kalbos lygmenų (tarties, kirčiavimo, leksikos, žodžių darybos, gramatikos) sakinių ar teksto ištraukų iš etnologų darbų, kuriuos analizuodami studentai turėtų suvokti savo specialybės kalbos taisyklingumo reikalavimus.

Nuoširdžiai dėkojame šios knygos recenzentėms prof. dr. Gražinai Kazlauskienei, dr. Vidai Savoniakaitei, taip pat visiems Etnologijos ir folkloristikos dėstytojams, pateikusiems pastabų bei pasiūlymų.

Autorės

1. MOKSLO IR PROFESINĖS KALBOS YPATUMAI

Šiame skyriuje nagrinėsime mokslo ir profesinę kalbą, atskleisime mokslo ir profesinės kalbos skirtumus bei panašumus. Aptarsime mokslo kalbos ypatybes, supažindinsime su metakalbos vartojimu studentų kursiniuose bei kituose moksliniuose darbuose.

Mokslo kalba – kalbos atmaina, vartojama mokslinio stiliaus darbuose, mokslinėse monografijose¹ ar studijose², konferencijose, moksliniuose pranešimuose, mokslinėse diskusijose.

Profesinė kalba – tam tikros profesijos žmonių (pvz., istorikų, etnologų, sociologų, gydytojų, matematikų, fizikų, teisininkų) vartojama kalba. Profesinė kalba pasižymi tam tikrais specifiniais mokslo kalbos žodžiais, kurie gali būti nesuprantami kitų profesijų atstovams (pvz., antropologijos terminai: *incestas* – „socialiai draudžiami lytiniai santykiai ir/arba santuoka tam tikros ar tariamos giminystės rėmuose“ (Harris 1998: 291), *kultūrinis reliatyvizmas* – nuostata, kad „visos kultūros sistemos yra iš prigimties lygios ir kad kiekvienai sistemai būdingus bruožus reikia vertinti ir aiškinti jų pačių kontekste (Harris 1998: 292) (ji įpareigoja kiekvieną kultūrą vertinti be išankstinės nuostatos); etnologijos terminai: *pateikėjas* – „asmuo, perteikiantis gyvosios tradicijos būdu perimtas ir išsaugotas autentiškas etninės kultūros vertybes arba pateikiantis duomenis apie jas“ (EK 2001: 5); *similinė magija* – panašumo magija (Račiūnaitė et al. 2001: 128).

Mokslo kalbos ypatybės. Mokslo kalbai būdingas apibendrinimas, dalykinis tikslumas, objektyvumas, dėstymo logiškumas, glaustumas, išsamumas, aiškumas. Mokslo kalbos dalykinį tikslumą lemia terminų ir vienareikšmių, tiesioginės reikšmės žodžių vartojimas. Taigi mokslinio teksto žodžio reikšmė turi būti aiški ir vienareikšmė.

Mokslo kalbos sintaksei būdingos konstrukcijos, pabrėžiančios dėstymo logiškumą (pvz.: *pirma, antra; viena vertus, kita vertus*); įterpiniai (*vadinasi, taigi, pavyzdžiui*), sudėtiniai jungtukiniai sakiniai.

Objektyvumą pabrėžia beasmenės ir pasyvinės konstrukcijos (pvz.: *Įvade yra apibrėžiama etninio tapatumo sąvoka, nurodomas darbo objektas, tikslas, uždaviniai ir metodai. Toliau analizuojama etninio tapatumo išraiška lietuvių gyvenimo istorijose, pateikiama gyvenimo istorijų klasifikacija, skiriamos atskiros naratyvų grupės*).

Būdingi mokslinio stiliaus trūkumai yra gremėzdiškos sakinio konstrukcijos, daiktavardžių gausa (pvz., *pakviestas užsienio ekspertas atlikti dalyvaujimąjį stebėjimą lauko*

¹ Monografija – mokslo veikalas, išsamiai nagrinėjantis kurią nors vieną problemą, temą. Monografija apibendrina ir analizuoja ankstesnius tyrimus ir jų rezultatus, pateikia naujų hipotezių ir sprendimų.

² Studija – panašaus pobūdžio kaip ir monografija mokslo darbas. Dažniausiai studijų apimtis yra mažesnė negu monografijų.

tyrimuose), nekonkrečių žodžių (*didelė reikšmė, didelis vaidmuo, be galo svarbus, klausimų sprendimas*), tam tikrų šablonų vartojimas (pvz.: *Didelį indėlį į Lietuvos etnologijos tyrimus įnešė tautinio tapatumo problemos gvildenimas*).

Moksliniame darbe patartina rašyti esamuoju arba būtuoju kartiniu laiku, o ne būsimoju. Įvade, kai pristatoma darbo struktūra, taip pat reikėtų vengti būsimojo laiko.

Mokslo darbuose įprasta vengti pirmojo asmens, todėl rašydami mokslo darbus, studentai turėtų vengti vartoti pirmąjį asmenį. Vis dėlto kai kuriais atvejais (motyvuojant temas, metodų pasirinkimą ar aprašant lauko tyrimų charakteristiką) gali būti pavartotas ir pirmasis asmuo (pvz., *Pasirinkau šią temą dėl kelių aplinkybių...; Manau, kad pasirinkti metodai yra tinkamiausi dėl dviejų priežasčių...*).

Vienas didžiausių trūkumų pirmakursių studentų moksliniuose darbuose – mokslo populiarinamojo stiliaus vartojimas. Mokslo populiarinamieji darbai skirti pristatyti savo specialybės dalykus nespecialistams, todėl juose rašoma paprasčiau, vartojama mažiau specialybės terminų nei moksliniame darbe. Mokslinio stiliaus kalba, palyginti su mokslo populiarinamoju, turi būti tiksli, konkreti, be vaizdingų žodžių, be šnekamosios kalbos elementų. Joje reikėtų vengti niekuo nepagrįstos asmeninės nuomonės, neįrodytų teiginių. Mokslo darbe reikia remtis teoriniais darbais, ankstesnių mokslininkų bei savo atliktais tyrimais. Išvados taip pat turi būti pagrįstos, paremtos teorija bei lauko tyrimų duomenimis. Jose turi būti atsakyta į darbo pradžioje išsikeltą tikslą bei suformuotus uždavinius.

Mokslo darbuose labai svarbi yra **metakalba**. Tai kalbėjimas apie patį tekstą. Ji gali būti vartojama pristatant temą, paaiškinant metodus, susiejant pastraipas, skyrius ir poskyrius, atskiriant savą tekstą nuo cituojamo, primenant, kas jau buvo rašyta. Visa tai lemia metakalbos vienetų pasirinkimą (Rienecker et al. 2003: 244–245):

- metapastraipos rašomos skyrių pradžioje bei pabaigoje ir paaiškina, kas bus rašoma ar buvo parašyta, pvz.: *Ankstesniame skyriuje buvo aptarta... Dabar belieka išanalizuoti...*;
- metasakiniai nurodo skyriaus temą, pvz.: *Šiame skyriuje bus nagrinėjamas...*;
- metažodžiai rodo:
 - loginį ir semantinį pastraipų bei sakinių ryšį (*be to, todėl, nes, kaip buvo minėta ir kt.*),
 - kalbos aktą (*toliau bus analizuojama, nagrinėjama, remiamasi ir kt.*);
 - teksto (*kaip minėta 3 puslapyje; kaip matyti iš 3 paveikslų; žr. 1 priedą ir kt.*) ir literatūros nuorodas (*kaip teigia X; Y nurodo ir kt.*);
 - įvertinimą (*turbūt, iš dalies, gal ir kt.*),
 - sustiprina tekstą, daro jį patikimą (*akivaizdu, be abejonės, žinoma ir kt.*),
 - autoriaus reakciją (*galima paprieštarauti, stebina ir kt.*),
 - kreipimąsi į skaitytoją (*atkreipkite dėmesį*);

- metaženklai (dvitaškiai, vardijimas papunkčiui) ir metaapipavidalinimas (išskyrimas kursyvu, paryškinimas, išretinimas) padeda atkreipti skaitytojo dėmesį, išdėstyti teiginius tam tikra tvarka, nurodyti svarbiausius dalykus.

Gerame rašto darbe matyti metakomunikacija su skaitytoju, t. y. darbo autorius pasako, kas bus daroma, kodėl, kaip, ir taip susieja atskiras teksto dalis. Metakalbą geriausia vartoti, kai pristatoma tema; paaiškinama, kaip naudojamosi literatūra, teorijomis ir metodais; atskiriant, kur paties autoriaus žodžiai, o kur kitų autorių tekstas; siejant pastraipas; primenant, kas rašyta ir kas dar bus rašoma; siejant buvusio skyriaus pabaigą su kito skyriaus pradžia; parodant, kur keičiasi tema, kaip susiję aptariami dalykai; paaiškinant, kam darbe reikalinga tam tikra informacija. Metakalba atskleidžia, kas daroma su darbo turiniu, parodo skaitytojui, į ką atkreipti dėmesį. Per metakalbą studentas pademonstruoja įžvelgiąs savo darbo visumą (Rienecker et al. 244–247).

Moksliniai darbai turi būti rašomi taisyklinga lietuvių kalba. Reikėtų vengti neaiškių, nesuprantamų žodžių. Rekomenduojama daugiau vartoti lietuviškų, o ne tarptautinių žodžių; viename darbe nevertoti to paties termino sinonimų. Kaip minėta, moksliniam stiliui būdingi sudėtiniai sakiniai, bet tokie sakiniai neturėtų būti pernelyg ilgi, nes ilgame sakinyje kartais sunku suvokti pagrindinę mintį.

Labai atidžiai reikia peržiūrėti paskutinį darbo variantą (rekomenduojama perskaityti atspausdintą, o ne kompiuteryje) ir ištaisyti korektūros klaidas, t. y. sužiūrėti tarpus, skyrybos ženklų, ypač kabučių, rašybą, šriftus, raidžių dydį ir pan.

2. ETNOLOGIJOS TERMINIJA

Šiame skyriuje pristatysime tiek bendrąsias, tiek etnologijos terminų ypatybes, jų kilmę, struktūrą; glaustai aptarsime terminų žodynų rūšis, pateiksime keletą etnologams naudingų žodynų pavyzdžių. Teorinę medžiagą iliustruosime pavyzdžiais, taigi studentai susipažins su savo srities terminija, sužinos naujų terminų. Teorinėms žinioms geriau įsisavinti pateiksime keletą praktinių užduočių.

Terminologija yra leksikologijos šaka, kuri nagrinėja terminų tvarkybos teoriją. Ji skiriasi nuo terminijos, t. y. kalbos terminų visumos.

Kiekvienas terminas turi turinį (termininę reikšmę, kurią atspindi apibrėžimas) ir formą. Spręsdama terminų turinio, formos ir jų santykių problemą, terminologija dažniausiai remiasi trimis mokslais: konkrečia mokslo sritimi, kalbotyra ir logika (Gaivenis 2002: 19). Šios sritys sudaro terminologijos teorijos pamatą.

Terminologijos žodžiui artimas terminas *terminografija*. **Terminografija** – tai terminų žodynų sudarymo teorija ir praktika.

2.1. Terminų samprata ir struktūra

Termino samprata. Lietuvių kalbotyroje vartojama siauroji ir plačioji termino samprata. Siauroji termino samprata yra atėjusi dar iš tarpukario laikų. Pirmasis ją apibrėžė Stasys Šalkauskis, vėliau ją plėtojo Evalda Jakaitienė. Pagal šią sampratą, terminai – „žodžiai, pavadinantys tiksliai nustatytą mokslinę sąvoką ir vartojami vienos kurios nors mokslo šakos kalboje“ (Jakaitienė 1980: 70). Plačioji termino samprata sąvoką dažniausiai sieja su sistemiškumu.

Terminologas Kazimieras Gaivenis nurodo, kad „apibrėžiant terminą dažniausiai pasirenkami keli esminiai skiriamieji šios sąvokos požymiai: „1) sąvokos pobūdis; 2) tiksliai apibrėžta reikšmė; 3) sąvokos specialumas; 4) vienareikšmiškumas; 5) sinonimų neturėjimas ir kt.“ (Gaivenis 2002: 14). Terminus nuo paprastų žodžių skiria ne vienas požymis, bet kelių išvardytų požymių visuma.

Profesinėje kalboje yra daugybė terminų, t. y. vienažodžių arba pastovių žodžių junginių, pavadinančių tiksliai nustatytą mokslinę sąvoką, kurie vartojami vienos kurios nors mokslo šakos kalboje.

Svarbiausias terminų požymis – griežtai apibrėžtas jų turinys. Terminais turi būti aiškiai skiriamas veiksmas (pvz., *etnografinės medžiagos rinkimas*) ir jo rezultatas (pvz.,

etnografinė medžiaga), veikėjas (*rinkėjas, pateikėjas*), priemonė (*rašiklis, diktofonas, fotoaparatas, filmavimo kamera, kompiuteris*).

Terminai dažniausiai turi vieną reikšmę, tačiau ne visada jie reiškia tą patį. Tas pats žodis skirtinguose mokslo šakose gali reikšti skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, terminas *asimiliacija* biologijoje apibrėžiamas kaip procesas, kuriuo organizmas perdirba gaunamas medžiagas; etnologijos moksle šis terminas reiškia etninės grupės ar tautos susiliejamą su kita, perimant pastarosios kalbą, kultūrą, papročius. Lingvistikoje *asimiliacijos* terminas apibūdina gretimų garsų artikuliacijos supanašėjimą. Taigi moksliniame tekste vartojant terminus, kurie paplitę keliose mokslo šakose, juos reikėtų apibrėžti.

Terminų struktūra. Formos atžvilgiu terminai dažniausiai skirstomi į dvi grupes. Terminai gali būti **vientisiniai** (vienažodžiai) (*pateikėjas, ekspedicija, apklausa, folkloras, etnografija, etnobotanika*) ir **sudėtiniai** (keliažodžiai) (*tautosakinė ekspedicija, pateikėjų atranka, tautinis tapatumas, etnografinis klausimynas, etninė savivoka, lietuvių tautinis kostiumas*).

Vientisiniai terminai yra ne tik pirminiai žodžiai, bet taip pat vediniai, sudurtiniai žodžiai (pvz., *etnosas, etnogenezė, etnomedicina, etnoinstrumentologija, mitopoetika*). Sudėtiniai terminai dažnai įvardija rūšines sąvokas (*tautinis tapatumas, lauko tyrimai, kompleksinė ekspedicija, kaimo turizmas*).

Terminų žodynuose ir standartuose ilgiausi sudėtiniai terminai yra septynžodžiai, tačiau moksliniuose tekstuose jų galima aptikti ir ilgesnių. Ypač jų gausu vokiečių kalboje. Tarp etnologijos terminų dažnai pasitaiko trižodžių ar keturžodžių (pvz., *etnografiniai Lietuvos regionai, nematerialaus kultūros paveldo apsauga, etnografiniai lauko tyrimai, etninės kultūros gyvoji tradicija, lietuvių liaudies muzikos instrumentai, etninės kultūros paveldas, etnografinių kaimų žvejų sodybos, gyvenimo istorijų naratyvai, religiniai asmeninės patirties pasakojimai, Mažosios Lietuvos antkapiniai paminklai*).

Turinio (arba funkcinio) **atžvilgiu** terminai skirstomi į **rūšinius**, t. y. siauresnius (*etninė kultūra, apeiginė tautosaka, kalendoriniai papročiai, kultūrinė antropologija, liaudies choreografija*), ir **gimininius**, t. y. platesnius (*kultūra, tautosaka, papročiai, antropologija, choreografija*).

Tarpusavio santykių atžvilgiu terminai skirstomi į **hiperonimus** (gimininius pavadinimus rūšinių pavadinimų atžvilgiu), pvz., žodis *folkloras* žodžių *daina, pasaka, patarlė, mįslė* atžvilgiu; **hiponimus** (rūšinius pavadinimus gimininio pavadinimo atžvilgiu), pvz., žodžiai *tautosakinė ekspedicija, etnografinė ekspedicija* termino *ekspedicija* atžvilgiu) ir **ekvonimus** (vienodo lygmens terminus), pvz., žodžių junginiai *gimtuvių papročiai, vestuvių papročiai, laidotuvių papročiai*.

Terminų atsiradimas ir išnykimas. Terminais gali virsti bendrinės kalbos žodžiai arba iš tarmių atėję žodžiai, pvz., žodis *ožys* tam tikrose mokslo srityse gali būti vartojamas kaip terminas. Sporto terminijoje jis reiškia sporto įrankį, etnologijos, konkrečiai materialinės kultūros terminijoje, – staliaus įrankį. Terminais taip pat gali virsti sąvokos, atėjusios iš kitos mokslo srities, pvz., etnologų vartojamas *asimiliacijos* terminas galėjo būti pasiskolintas iš biologijos ar lingvistikos.

Vyksta ir atvirkštinis procesas – terminų virtimas neterminais, vadinamoji **determinizacija**. Šis procesas vyksta dėl dviejų priežasčių: 1) įprastinių mokslo terminų trumpinimo, pvz., terminas *etnografiniai lauko tyrimai* sutrumpinamas ir virsta tiesiog *tyrimais*. 2) Dalis terminų, vartojamų kasdienybėje, netenka savo termininės reikšmės, pvz., *mitas, pasaka, legenda*.

Profesionalizmai ir žargonizmai. Terminijos dalis yra profesionalizmai – žodžiai ir pasakymai, būdingi tam tikros profesinės grupės žmonių kalbai, pvz., etnologų profesionalizmais galima laikyti žodžius *ekspedicija, lauko tyrimai, pateikėjas*, kurių gali nesuprasti kitų specialybių atstovai. Nemažai profesionalizmų yra visuotinai vartojamų žodžių profesiniai atitikmenys, sinonimai, pvz., *respondentas – pateikėjas, similinė magija – panašumo magija*. Virsdamas profesionalizmu, tas pats žodis skirtingose žmogaus veiklos srityse įgyja kitą reikšmę, pavyzdžiui, *ekspedicija* etnologų, ryšininkų ir biologų kalboje turi skirtingas reikšmes. (Etnologijos mokslo srityje šis terminas reiškia grupės žmonių kelionę į tam tikrą vietovę specialiu moksliniu tikslu etnografiniai ar tautosakinei medžiagai rinkti. Ryšininkų terminijoje šis žodis siejamas su pašto skyriaus veikla, kuri suskirsto, priima ir išsiuntinėja korespondenciją. Biologų terminijoje *ekspedicija* reiškia grupės kelionę į tam tikrą vietovę specialiu moksliniu tikslu biologijos medžiagai rinkti).

Be tikrųjų profesionalizmų yra žargoniškų profesinės šnekamosios kalbos atitikmenų. Tokie žargoniški žodžiai ir posakiai yra vartojami tik tam tikroje aplinkoje. Dažnai žargonizmai yra sudaryti nesilaikant bendrinės kalbos reikalavimų. Pavyzdžiui, etnologijos studentai savo aplinkoje *pateikėjui* pavadinti neretai vartoja tokius žargoniškus žodžius: *bobutė, bobulka, babcė*, patį *etnologijos* terminą kartais pavadina *etnucha*, o *folklorą – folku*.

Profesinis žargonas yra ryškiai stilistiškai konotuoja šnekamosios kalbos dalis. Jo žodžiai yra ekspresyvūs, šiurkštūs, kandūs, humoristiški profesijai būdingų darbo priemonių, darbo procesų, kartais net žmonių socialinių ar profesinių grupių pavadinimai. Rašytinėje mokslo kalboje jie nevartotini. Profesiniams žargonizmais ir profesionalizmais būdinga skirtinga stilistinė konotacija: pirmieji – nesistemiški, vaizdingi, o antrieji – sistemiški, stilistiškai neutralūs, norminiai.

Profesiniai žargonizmai nuo terminų skiriasi tuo, kad pirmiesiems būdingi šnekamosios kalbos, kartais net prastakalbės bruožai. Daugelis jų yra už bendrinės kalbos ribų, skirtingai nei terminai, kurie yra įteisinti žodžiai.

Terminų tipologija. Įprasta terminus skirstyti pagal mokslo ar žmonių veiklos sritis, pvz., kalbotyros, medicinos, teisės, etnologijos, filosofijos, kulinarijos medžioklės, žvejybos ir t. t. Daug rečiau terminai pavadinami pagal objektus, pvz., *perėjimo ritualų, gyvenimo ciklo, kalendorinių švenčių, miesto folkloro* terminai. Pastarieji pavadinimai yra neoficialūs, dažniausiai pasitaikantys tik šnekamojoje specialistų kalboje.

Bendrieji moksliniai ir tarpmoksliniai terminai atskirose mokslo srityse gali turėti semantikos skirtumų, todėl juos norminant vienos kurios nors srities specialistai neturėtų primesti savo nuomonės kitų sričių specialistams.

Terminus dar galima skirstyti pagal įvardijamos sąvokos pobūdį, pvz., objektų pavadinimai (*oblius, žaizdras*), procesų pavadinimai (*kūlimas, sėjimas*), ypatybių pavadinimas (*daigumas, derlingumas*), dydžių ir matavimo vienetų pavadinimai (*sieksnis, sprindis, žingsnis, uolektis*). Terminus taip pat galima skirstyti kai kurių mokslo šakų požiūriu. Pavyzdžiui, etnologiniu požiūriu galima skirti į tautosakinius ir etnografinius, mitologinius ir religinius, materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo terminus.

Yra skiriami verbaliniai ir neverbaliniai (simboliniai) terminai. Pastarieji galėtų būti skirstomi dar smulkiau: 1) terminai, išreiškiami raidėmis, skaitmenimis, operacijų ir funkcijų ženklais, pvz., %, Σ, Ū; 2) terminai, reiškiami tam tikrų žmogaus kūno dalių judesiais. Paprastai jie naudojami tada, kai negalima informacijos perteikti žodžiais, pvz., karo lauke, dirigentui koncerto metu diriguojant; 3) terminai, išreiškiami sutartiniais garsiniais ženklais, pvz., Morzės abėcėlė, lietuvių apeiginių sutartinių garsažodžiai.

2.2. Svarbiausios terminų ypatybės

Terminų taisyklingumas – vienas svarbiausių terminų reikalavimų. Jis apibūdinamas kaip sutikimas su kalbos normomis: kirčiavimo, rašybos, gramatikos, žodžių darybos, gramatinimo ir vartojimo taisyklėmis. Terminas ar jo dėmuo gali būti netaisyklingos darybos (*diktofono perjungėjas* (= *jungiklis*), netaisyklingai kirčiuojamas (*etnologas* (= *etnològas*), *antropologas* (= *antropològas*), *pavėldas* (= *pāveldas*), netaisyklingai rašomas (*archaiškas* (= *archajiškas*)).

Dažniausi netaisyklingų terminų atsiradimo atvejai yra šie:

1. Netikslus priešdėlio, priesagos, galūnės, sando ar pamatinio žodžio pasirinkimas, nulemtas kitų kalbų žodžių struktūros kopijavimo. Pavyzdžiui, iš anglų kalbos atėjęs

antropologijos terminas *inkultūracija* netaisyklingas dėl netinkamo priešdėlio vartojimo (turėtų būti *įkultūrinimas*). *Keturnedėlis* „mirusiojo pagerbimas praėjus keturioms savaitėms po mirties“ – nevertotinas hibridas, pasidarytas iš skaitvardžio *keturi* ir barbarizmo *nedėlia*, atėjusio iš rusų kalbos. Vietoj jo teikiamas senas lietuviškas žodis *ketvirtinė*s.

2. Netikslus sudėtinių terminų gramatinių konfigūracijų pasirinkimas, nulemtas kitų kalbų žodžių junginių struktūros kopijavimo. Pavyzdžiui, pagal rusų kalbos analogiją vartojama *ekspedicinė* (= *ekspedicijos*) *medžiaga*.

3. Dažniausios terminų rašybos klaidos: 1) *j* rašymas ten, kur nereikia, pvz., *kompjuteris* (= *kompiuteris*); 2) *j* nerašymas ten, kur reikia, pvz. *archainis* (= *archajinis*); 3) sudurtinių terminų sandų, taip pat priešdėlio ir šaknies sandūroje rašomi ne visi susidūrę priebalsiai ar balsiai, pvz., žvejybos terminijoje žuvies pavadinimas *skersnukis* (= *skerssnukis*); 4) klaidingai rašomas brūkšnelis tarp sudėtinio termino dėmenų, pvz., *daktaras-etnologas* (= *daktaras etnologas*); 5) Lietuvos etnografinių regionų, geografijos, astronomijos sudėtinių tikrinių pavadinimų dėmenys rašomi ne pagal rašybos taisykles, pvz., *pietryčių Lietuvos etnografinis regionas* (= *Pietryčių Lietuvos etnografinis regionas*), *Aukštaičių Aukštuma* (= *Aukštaičių aukštuma*), *mažosios Riešės piliakalnis* (= *Mažosios Riešės piliakalnis*), *Didieji Grįžulo ratai* (= *Didieji Grįžulo Ratai*).

Terminų tikslumas sietinas su jų vienareikšmiškumu, reikšmės apibrėžimu ir motyvacija. Praktiniame terminų norminimo darbe šie dalykai nelengvai pasiekiami, nes tik nedidelė dalis terminų visų kurios nors srities specialistų vartojami vienodai.

Terminijoje egzistuoja vadinamasis kategorinis daugiareikšmiškumas, t. y. reiškiny, kai tuo pačiu terminu įvardijamas ir veiksmas, ir rezultatas (pvz., *arimas*, *akėjimas*, *sėjimas*, *sodinimas* – žemdirbystės terminai) arba ir veiksmas, ir veiksmo vieta (pvz., *kirtimas* – miškininkystės terminas). Terminų nevienareikšmiškumas dažnai atsiranda kelių mokslų sandūroje. Kaip minėjome anksčiau, tas pats terminas *ekspedicija* etnologų, ryšininkų ir botanikų kalboje turi skirtingas reikšmes.

Nevienodas yra sisteminių ir nesisteminių terminų vienareikšmiškumas. Sisteminiai yra tokie, kurie sudaryti griežtai laikantis konkrečios terminų sistemos reikalavimų (pvz., *respondentas* yra sisteminis, o *pateikėjas* nesisteminis). Sisteminiai terminai yra konkrečios srities griežtai apibrėžti žodžiai, o nesisteminiai – irgi taisyklingi, norminiai, bet artimesni kasdienei kalbai, turintys keletą reikšmių (Kazlauskienė et al. 2010: 219).

Terminų tikslumas siejasi ir su jų motyvacija, nors negalima sakyti, kad motyvuoti terminai yra tikslūs, o nemotyvuoti – netikslūs. Terminų tikslumo negalima sieti su jų darybos reikšme. Įvairių sričių specialistai dažnai tvirtina, kad terminas netikslus todėl, kad jo darybos reikšmė neva prieštarauja termininei reikšmei. Darybos reikšmę jie suvokia kaip

svarbiausią termino reikšmės semą³. Iš tikrųjų darybos reikšmė yra tarpinė tarp leksinės ir gramatinės reikšmės. Terminų tikslumas taip pat susijęs ir su jų semantika.

Terminų sistemiškumas daugiausia susijęs su loginiais terminų reikalavimais. Terminų sistemiškumas turi būti loginis, leksinis, darybinis ir gramatinis. Svarbiausias iš jų yra loginis sistemiškumas. Taigi sąvokos, kurias norime įvardyti tam tikrais pagrindais, turi būti suskirstytos vienu pagrindu, dalinės sąvokos turi užimti apibrėžtą vietą bendrųjų sąvokų sistemoje. Terminologijos požiūriu nesistemiški terminai gali būti visiškai taisyklingi kalbos požiūriu ir, atvirkščiai (Kazlauskienė 2010: 219).

Sąvokų visuma terminologijoje skirstoma kategorijomis: daiktai, procesai, reiškiniai, įrankiai, ypatybės, dydžiai ir kt. (plačiau apie tai žr. 2.1. Terminų samprata ir struktūra).

Sąvokų klasifikacija yra susijusi su jų loginiu skirstymu. Dažniausiai skirstoma pagal požymio pasikeitimą arba pagal požymio buvimą arba nebuvimą.

Terminų trumpumas – vienas iš svarbiausių terminologijos reikalavimų. Visada geriau pasirinkti vienažodį terminą, o ne keliažodį, jeigu taip įmanoma nusakyti norimą sąvoką. Vienažodžio termino pasirinkimą dažnai lemia kalbos ekonomija: tokį terminą lengviau atsiminti ir suprasti. Dėl šios priežasties kalbos vartotojai gana nenoriai priima kalbininkų siūlomus keliažodžius terminus vietoj vienažodžio kitų kalbų terminų, pvz., *nešiojamasis kompiuteris* vietoj *laptopo*.

Terminų stilistinis neutralumas. Mokslo kalbai ir terminijai būdingas stilistinis neutralumas, tačiau šiandien kalbininkai pripažįsta, kad joje šiek tiek gali būti emocinės ekspresinės konotacijos bruožų. Vis dėlto mokslo kalboje reiktų vengti įsmeninimų, hiperbolių, alegorijų, tačiau kartais gali būti vartojami palyginimai, metaforos mokslo kalbos paveikumui. Pavyzdžiui, terminologas Stasys Keinys, norėdamas pabrėžti netinkamai pavartotą terminą, pateikia metaforišką posakį *iššoko kaip Pilypas iš kanapių*. Tačiau rašytiniuose mokslo darbuose rekomenduojama vengti vaizdingumo, ekspresyvumo. Iš tiesų mokslo kalboje emocinė ekspresinė konotacija dažnai sietina su įvairiais lyginimais, nes analogija – vienas svarbiausių mokslinio mąstymo būdų.

Tokie terminai, kaip *katės akis* (mineralogija), *kepurė* (meteorologija), *balnas* (matematika), *avinų kaktos* (geomorfologija), *sliekas*, *ožys* (technika), *raganos šluota* (botanika), *kiškio ašarėlės* (augalų sistematika), *sraigė* (gyvulių ir žmonių anatomija) yra ekspresyvūs. Nors vieni jų (pvz., *balnas*, *kepurė*, *sliekas*, *sraigė*) emocinę ekspresinę konotaciją įgyja kartu su terminizacija, o kiti (pvz., *raganos šluota*, *kiškio ašarėlės*) dėl terminizacijos jos nepraranda, nes pasikeičia tik jų leksinė reikšmė, įgydama termininių semų.

Terminologijoje vaizdingumo dažniausiai nevengiama tada, kai siekiama išryškinti skiriamąją terminų funkciją. Norint atskirti vieną augalų ar gyvūnų rūšį arba gentį nuo kitos,

³ *Sema* – mažiausias prasmės vienetas.

dažnai griebiamasi vaizdingo lyginimo, pvz., *pirštuotoji viksva* (lot. *carex digitata*), *skiauterinis papartis* (lot. *dryopteris cristata*), *ausytasis gluosnis* (lot. *salix aurita*), *šalmuotoji gegužraibė* (lot. *orchis militaris*). Tokie terminai dažniausiai nėra originalūs, o išversti iš lotynų arba rusų kalbų. Kitais atvejais vaizdingumas į mokslo kalbą perkeliamas iš liaudies kalbos (terminizuojant išraiškingus liaudinius pavadinimus), pvz.: *perkūnropė* (lot. *sempervivum*), *varnakojė* (lot. *coronopus*), *briedžiukas* (lot. *morchella*), *bobausis* (lot. *helvella*), *žiožnagė* (lot. *geum*), *kiškio ašarėlės* (lot. *briza media*).

Technikos, astronomijos, chemijos, medicinos ir kitų sričių terminijoje vaizdingieji terminai dažniausiai yra tarptautiniai vertiniai, pvz., *kregždės uodega* (plg. rus. *lastočkin chvost*, angl. *swallow tail*), *kiškio lūpa* (plg. rus. *zajača guba*, lot. *labium leporinum*), *rasos taškas* (plg. rus. *točka rossy*, ang. *dew point*, vok. *taupunkt*).

Bendrinės kalbos ir termininė leksika dažnai pasidaro vaizdinga tada, kai pavartojama neįprastomis reikšmėmis, kai vieno stiliaus žodžiai perkeliama į kitą stilių. Rašantieji dažnai jaučia tokių žodžių stilistinę makaroniškumą ir stengiasi išskirti juos kabutėmis, pvz., senamiesčių „reanimacija“, karvės „veidas“ ir pan. Toks mokslo kalbos gyvinimas yra susijęs su rašančiųjų kalbine nekompetencija, reikiamo neutraliesnio ar tikslesnio žodžio neradimu.

Emociškai neutralūs turėtų būti specialybių, ligų, ligonių pavadinimai. Taip pat reikalinga emociškai neutrali pedagogikos, politikos ir teisės terminija, kad ją būtų galima tinkamai suprasti.

2.3. Terminų daryba

Terminų daryba. Didelė dalis terminų yra padaryta iš kitų žodžių. Dariniai sudaro didžiąją vienažodžių terminų dalį. Tiek bendrinėje kalboje, tiek terminijoje iš darinių vėl daromi nauji žodžiai, todėl atsiranda žodžių darybos grandinės, pvz.: *vilkas* – *vilkūgis*, *vilkauogė*, *vilkdalgis*, *vilkligė* ir kt.

Tiek bendrinėje, tiek mokslo kalboje veiksmažodžiai daromi ne tik iš veiksmažodžių, bet ir iš vardažodžių. Terminologijoje dažnai prireikia iš daiktavardinių veiksmažodžių vėl daryti daiktavardžius. Tokia daryba yra nepatogi ir neperspektyvi. Tolimesniems vediniams taip pat nepatogūs hibridai su tarptautiniais dėmenimis. Apskritai naujiems terminams sudaryti, skolinams pakeisti rekomenduojama rinktis trumpus lietuviškus žodžius.

Terminijos šaltiniai. Bet kurios srities terminija turi 3 pagrindinius šaltinius: 1) savosios kalbos leksiką; 2) žodžių darybos inventorių ir 3) kitų kalbų leksiką. Taigi terminai kuriami trimis svarbiausiais būdais:

- 1) terminizuojant gatavus bendrinės kalbos, tarnių arba kitų terminijos sričių žodžius;
- 2) darant naujus terminus lietuvių kalbai būdingais žodžių darybos būdais;
- 3) skolinantis gatavus terminus iš kitų kalbų.

XX a. pr. visi trys šie terminų kūrimo būdai buvo daugmaž vienodai populiarūs. Dabar vis didėjant kitų kalbų įtakai ir visuotinai išgalint terminijos tarptautinimo tendencijai, terminų skolinimasis pradeda imti viršų. Originalių lietuviškų naujadarų sovietmečio literatūroje buvo pradėta vengti. Jų vengiama ir dabar. Šiandien labai padaugėjo vertinių, arba slaptųjų skolinių. Naujųjų mokslo sričių (ypač technikos, socialinių mokslų) terminijoje pradeda vyrėti tarptautiniai žodžiai. Tai nėra gerai. Kuriant ir norminant terminus, reikia laikytis tam tikrų principų. Juos buvo suformulavęs Stasys Šalkauskis. Pasak jo, „neprivalu nei gamintis naujus terminus, nei skolintis svetimus, jei yra galima visai patenkinamai pritaikyti patirtam mokslo reikalui paprastos žmonių kalbos žodžius“ (Šalkauskis 1991: 55). Taigi svarbiausias terminijos šaltinis vis dėlto yra savosios kalbos leksika. Tik tuo atveju, kai joje nerandame reikiamo žodžio, galima kurti naujadarą arba skolintis svetimą terminą.

Gatavų lietuviškų žodžių terminizavimas. Lietuvių specialiajai leksikai būdingas konkretumas, nes ji daugiausia susijusi su žemdirbyste ir amatais. Todėl kaip terminijos šaltinis ji turi spragų. Trukdžių terminizuoti gatavus terminus arba liaudies kalbos žodžius yra daug. Svarbesni jų yra šie: 1) didelė lietuviškos specialiosios leksikos dalis yra mažai kam žinomi, siaurame plote vartojami žodžiai; 2) nemažai šios srities leksemų – neaiškios motyvacijos ir stilistiškai nuspelvinti (konotuoti) žodžiai; 3) didelė dalis reikalingų sąvokų yra skolintos ir kitomis kalbomis turi skirtingos motyvacijos atitikmenis. Be to, įvairių mokslo šakų specialistams, dirbantiems savo srities terminų tvarkybos darbą, dažnai trūksta tikslesnės informacijos apie lietuvišką specialiąją leksiką.

Terminizuojant gatavus lietuviškus žodžius dažniausiai žiūrima, kad terminologinė reikšmė neprieštarautų leksinei žodžio reikšmei. Jeigu taip atsitinka, tai randasi klaidingai orientuotų terminų. Tokie terminai sunkiai prigryja ir laikomi ydingais.

Gatavi lietuviški žodžiai dažniausiai terminizuojami dviem būdais: 1) praplečiant leksinę žodžio reikšmę ir 2) susiaurinant leksinę žodžio reikšmę. Pirmosios grupės terminų pavyzdžiu galėtų būti šie terminai: *gervė* (paukštis) – *gervė* (keliamasis prietaisas), *ožys* (gyvūnas) – *ožys* (staliaus įrankis), *boba* (moteris) – *boba* (įrankis), *dvynukai* (vaikai) – *dvynukai* (kristalai), *čiuožikas* (žmogus) – *čiuožikas* (vabzdys).

Susiaurinant leksinę reikšmę dažnai kuriami zoologijos terminai, pvz.: *didnosa* (kas su didele nosimi) – *didnosa* (Kalimantano saloje gyvenanti beždžionė *Nasalis larvatus*), *laibapirštis* (turintis laibus pirštus) – *laibapirštis* (Madagaskare gyvenantis gyvūnas *Daubentonia madagascariensis*), *medlaižys* (kas laižo medų) – *medlaižys* (Indijoje gyvenantis barsukas *Mellivora capensis*). Paprastų terminizuotų žodžių turinys gali gerokai pakisti. Terminas įgauna specialių semų, kurių paprastas žodis neturi.

Terminizacija gali būti dvejopa: terminizuojami arba tautinės kultūros žodžiai, arba gretimų sričių terminai. Pastarasis reiškiny vadinamas *transterminizacija*. Pavyzdžiui, sociologijos terminus *senėjimas*, *nuovargis* yra pasiskolinusi technikos terminija.

Naujadarų kūrimas. Terminologijoje naudojami visi pagrindiniai lietuvių kalbos žodžių darybos tipai. Ypač daug naujų terminų daroma iš daiktavardžių, veiksmažodžių ir būdvardžių. Kadangi daiktavardžių, veiksmažodžių ir būdvardžių semantika labai išplėtotą, tai, darantis iš jų naujus terminus, svarbią reikšmę turi tinkamas pamatinio žodžio parinkimas. Taip pat reikia paisyti darinio skambumo (eufonijos).

Terminai sudaromi keturiais pagrindiniais žodžių darybos būdais:

1) priesagų vedinių daryba, pvz., *vizualinė* (iš *vizualus*) *antropologija*, *grandininis* (iš *grandinė*) *laiškas*, *telefoninis* (iš *telefonas*) *folkloras*.

2) priešdėlių vedinių daryba, pvz., *antipatarlė* (iš *patarlė*), *postfolkloras* (iš *folkloras*), *demitologizacija* (iš *mitologizacija*).

3) galūnių vedinių daryba pvz., *šiuropė* – (iš *šiuropi*), *minklė* – (iš *minti*).

4) sudurtinių terminų daryba, pvz., *etnogenezė* (iš *etno* ir *genezė*), *tautodailė* (iš *tauta* ir *dailė*), *etnomuzikologija* (iš *etno* ir *muzikologija*), *pseudomodernizmas* (iš *pseudo* ir *modernizmas*).

Kuriant naujus terminus šiais darybos būdais, svarbu tinkamai pasirinkti darybos priemones ir laikytis visiems naujadarams bendrų reikalavimų.

Pagal dažną darybos tipą sudaryti terminai taip pat gali būti netaisyklingi dėl įvairių kitų priežasčių, būtent: 1) darinio motyvacijos ydingumo; 2) netinkamo pamatinių žodžių pasirinkimo; 3) nenorminio jungiamųjų balsių vartojimo ir kt.

Naujadarų gajumas priklauso ne vien tik nuo jų taisyklingumo. Gali neprigyti ir labai taisyklingi naujadarai. Apskritai gerų terminų nereikėtų keisti dar geresniais, taisyklingesniais. Jeigu taip darytume, nusikalstume terminijos pastovumo principui. Terminijos naujadarų daryba kai kuriais atvejais gali šiek tiek skirtis nuo bendrinės kalbos naujadarų darybos, bet neturi prieštarauti jos bendriesiems polinkiams.

Šiuolaikinių etnologijos terminų kūrimas. Pastaraisiais dešimtmečiais keičiasi ne tik kalba, bet ir žmonių kalbinė savimonė. Kalboje vykstantys pokyčiai neatsiejami nuo jų vartojančių žmonių veiklos. Globalizacija, internetizacija, sparti naujųjų informacinių technologijų kaita aktyviai veikia mokslinės kalbos vartoseną, o etnologijos ir folkloristikos tyrinėtojams kelia naujų uždavinių. Tradiciniai etnologijos terminai, ypač tie, kurie apibūdina materialųjį paveldą ir su juo susijusį žemdirbišką gyvenimo būdą, pradeda nebeatitikti visuomenės poreikių. Jie tampa etnografizmais, todėl mokslininkams tenka kurti naujus terminus, susijusius su šiuolaikinio gyvenimo reiškiniais. Šiandien ryškiausiai pastebimas žodyno kitimas: į mūsų kalbos vartoseną ateina daug naujų svetimų žodžių, taip pat kuriami lietuviški naujadarai.

Folkloristai, tyrinėjantys interneto folklorą, kasdien pastebi naujų folkloro formų, todėl priversti kurti naujadarus tokiems reiškiniams, kurie iki šiol neegzistavo lietuvių etnologų ir folkloristų mokslinėje literatūroje. Įsigali tokie nauji terminai kaip *interneto folkloras*, *grandininiai laiškai*, *laimės laiškai*, *šlamštlaiškiai*, *telefoninis folkloras* ir su jais susiję kiti terminai: telefonu siunčiamos *SMS žinutės* (*meiliosios*, *apgaulingosios žinutės*, *šelmiškosios žinutės*). Vieni iš minėtų terminų yra skoliniai iš kitų kalbų, dažniausiai iš anglų, kurie, pritaikius lietuvių kalbai būdingus žodžių darybos būdus, greitai virsta naujais terminais. Kitų terminų mokslininkai ieško čia pat gyvojoje kalboje, t. y. bando sukurti lietuviškų naujadarų. Neretai prie naujadarų kūrybos prisideda ir patys folkloro vartotojai. Telefoninio folkloro tyrinėtoja Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, siekdama parodyti žinučių įvairovę, jas bando grupuoti pagal funkcijas, žanrinius ypatumus, stilistiką bei tematiką. Išskirdama žinutes pagal funkciją, ji remiasi pateikėjų žinučių įvardijimais – *meilės*, *meiliosios*, *romantiškos žinutės*, *apgaulingosios žinutės*, *šelmiškosios žinutės* (Skabeikytė-Kazlauskienė 2008: 19–21). Vis dėlto kaip pagrindinis terminas siūloma vartoti *meiliosios žinutės*. Taigi naujus terminus mokslininkams neretai padeda sukurti patys šiuolaikinio folkloro kūrėjai ir vartotojai.

Sparčią terminų kaitą dabartinėje mūsų kalboje bendraujant internetu iliustruoja toks pavyzdys. Iš pradžių elektroninio pašto šiukšlėms pavadinti buvo vartojamas svetimžodis *spamas*⁴, o kartu su juo ir asmens pavadinimas *spameris*, *spamintojas*. Po kiek laiko atsirado veiksmažodis *spaminti*, būdvardžiai *spaminis*, *antispaminis*. Vėliau suskubta ieškoti jiems lietuviškų atitikmenų: *šlamštlaiškiai*, *brukalas* (žmogus – *brukalius*). Taigi mokslininkai, tyrinėjantys šiuolaikinę kultūrą, turi greitai reaguoti į naujus, besikeičiančius reiškinius ir kurti naujus lietuviškus terminus.

Etnologai ir folkloristai, nagrinėjantys miesto kultūrą, ieško naujų terminų, kurie atitiktų jų tyrinėjamą sritį. Kuriami miesto kultūros reiškinius atspindintys terminai: *miesto antropologija* (angl. *urban anthropology*), *miesto mitas* (angl. *urban myth*), *miesto legenda* (angl. *urban legend*). Pastarąjį terminą folkloristai siūlo keisti *sakmiškieji pasakojimai*, *naujoviškos* (*šiuolaikinės*, *modernios*) *sakmės*, nes terminas *miesto legenda* yra vertinys iš anglų kalbos ir šiuo terminų įvardijami pasakojimai plinta ne tik mieste.

Su miestu susijusių terminų atsiradimo, tematikos, turinio sąsajas su didmiesčių kultūra ir jai būdingais bruožais pabrėžia pažymins *miesto*. Kiti užsienio mokslininkai tokias sąsajas su urbanistine aplinka siekia išryškinti pažymini *miestas* (*urban*) keisdami kitu, jų manymu, tikslesniu, pvz., *metropolio* / *megapolio sakmė* (*metropolitan* / *megapolitan legend*), *didmiesčio*

⁴ *Spamas* – nepageidaujami elektroninio pašto laiškai, reklamos, ypač tokie, kurie siunčiami didelėms grupėms vartotojų iš karto (Miliūnaitė 2010).

sakmė (*Großstadtsage*) (Racėnaitė 2008: 54) Tokiais terminais siekiama pabrėžti, kad tai išskirtinis didmiesčio kultūros suformuotas folkloras.

Šiuolaikinių vestuvių tyrinėtojai susiduria su naujais terminais, vartojamais pateikėjų aplinkoje: *fotosesija*, *teminis mergvakario / bernvakario vakarėlis* ir kitais. Minėti terminai iš buitinės šnekamosios kalbos pamažu patenka į mokslinę terpę. Pradžioje jie įsitvirtina šnekamojoje kalboje, vėliau įteisinami kalbininkų, todėl vartojami etnologų bei folkloristų moksliniuose darbuose. Plačiau aptarsime *fotosesijos* terminą, kuris yra palyginti naujas, kaip ir pats fotosesijos reiškinys. „Fotosesiją galima apibūdinti kaip tam tikrą profesionalių fotografų darbo žanrą. Turėdamas konkrečią užduotį, ilgesnį ar trumpesnį laiką dirba visas specialistų kolektyvas – pradedant nuo apšvietėjų, grimuotojų, butaforininkų, fotomodelių ir pačių fotografų [...]“ (KKKB). Vestuvėse fotosesiją gali sudaryti keli fotoseansai, pavyzdžiui, mergvakario / bernvakario fotosesija, vestuvių ceremonijos fotosesija, povestuvinės kelionės fotosesija. Fotosesijos reiškiniai įvardyti neturime specialaus lietuviško termino, o iš anglų kalbos perimta *fotosesija* jau įsitvirtino vartosenoje, nors norminamieji žodynai jos dar nepateikia. Anglų–lietuvių kalbų žodyne ALKONAS kaip viena iš žodžio *session* reikšmių nurodoma „laikas, skirtas kuriai nors veiklai“. Pasak kalbininkės Ritos Miliūnaitės, reiktų šį terminą įteisinti, nes mūsų kalboje yra vartojama analogiškų terminų (plg. *džiazo sesija*, angl. *jazz session*.) Tad su dėmeniu *foto* žodis *sesija* visiškai galimas ir vartotinas (KKKB).

Šiuolaikinio folkloro tyrinėtojai pripažįsta, kad modernus folkloras vis dar yra gana painus reiškinys, keliantis daugiau abejonių, klausimų nei atsakymų. Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad keičiasi šiuolaikinio folkloro kūriniuose vaizduojamos gyvenimo realijos, kalbinė raiška, paties folkloro sklaidos būdai, atsiranda naujų žanrinių modifikacijų (Skabeikytė-Kazlauskienė 2008: 43). Nepaisant to, folkloristai, etnomuzikologai, etnologai ieško naujų atitikmenų šiuolaikiniams reiškiniams įvardyti, kuria naujus terminus, susijusius su dabartinės liaudies kūrybos ypatumais. Jie nustato naujo folkloro žanrus: *šiuolaikinis vaikų folkloras*, *interneto folkloras*, *postfolkloras*, *laimės laišakai*, *telefoninis folkloras*, *antisakmės*, *antipatarlės*, *šiuolaikinės / naujoviškos sakmės*, *šūrpės* ir t. t. Taigi atsiranda daug naujų terminų, susijusių su dabartinio gyvenimo reiškiniais, kurie neegzistavo tradicinėje folkloristikos ir etnologijos terminijoje. Tačiau tarp naujų etnologijos ir folkloristikos terminų tik nedidelė dalis yra lietuviški naujadarai. Didesnę jų dalį sudaro tarptautiniai terminai, skoliniai, atėję iš užsienio kalbų arba per jas, tarp kurių vyrauja anglų kalbos terminai.

Terminų skolinimasis. Skolinių terminologijoje sunku išvengti. Antra vertus, nėra būtino reikalo jų vengti. Svarbu, kad skoliniai nestumtų iš vartosenos įsigalėjusių gerų lietuviškų terminų. Kraštutines kalbos politikos nuostatas skolinių atžvilgiu galima apibūdinti

dviem terminais: *ksenomanija* (skolinių pamėgimas) ir *purizmas* (skolinių vengimas). Abu šie radikalizmo atvejai terminologijai yra žalingi.

Pagal asimiliavimosi laipsnį lietuvių terminijoje dažniausiai skiriamos trys skolinių grupės:

- 1) senieji (tikrieji) skoliniai;
- 2) tarptautiniai žodžiai;
- 3) svetimybės (barbarizmai).

Senieji skoliniai yra visiškai prisitaikę prie mūsų kalbos sistemos ir vartojami be jokių apribojimų (pvz.: *Kūčios*, *Kalėdos*, *adventas*, *krikštas* ir kt.). Terminijoje jie laikomi ne skoliniais, o terminizuotais žodžiais.

Tarptautiniai žodžiai daugiausia esti įvairių mokslo sričių terminai. Patekę į liaudies kalbą, jie ne tik determinizuojasi, bet yra ir fonetiškai iškraipomi. Mokslo kalboje daugiausia tarptautinių žodžių vartojama chemijos, farmacijos, kompiuterijos, medicinos, antropologijos ir kitų sričių terminijoje. Pasitaiko terminų mikrosistemų, kuriose vartojami vien tik tarptautiniai terminai, pvz.: matavimo vienetų pavadinimai metrologijoje, piniginių vienetų pavadinimai ekonomikoje.

Svetimybės, arba barbarizmai, yra nenorminiai žodžiai. Sovietmečiu skoliniai iš rusų kalbos būdavo lengvai atpažįstami ir nevartojami. Sunkiau buvo išvengti tik vadinamųjų egzotizmų ir etnografizmų, nes jie įvardijo sąvokas, kurių mūsų aplinkoje nebuvo. Tačiau šiandien ypač padaugėjo slaptųjų skolinių. Jie plinta ir bendrinėje kalboje, ir terminijoje. Atgavus nepriklausomybę, labai padaugėjo anglybių etnologų ir ypač antropologų terminijoje. Šių žodžių sunku išvengti, nes jie ateina kartu su naujomis sąvokomis ir neretai yra panašūs į tarptautinius žodžius, pvz., *inkultūracija*, (= *įkultūrinimas*)⁵, *gender antropologija* (= *lytiškumo antropologija*).

Į terminiją įeinantys tarptautiniai žodžiai paprastai tvarkomi pagal lietuvių kalbos fonetikos, morfologijos, rašybos dėsnius bei taisykles ir virsta norminiais. Tačiau ne visada pasiseka juos sklandžiai įterpti tarp lietuviškų žodžių, nes dažniausiai šie žodžiai ateina per kalbas tarpininkes, kurios juose palieka savų gramatinimo pėdsakų.

Terminų tvarkybos darbe dėl tarptautinių terminų gramatinimo dažnai kyla ginčų, kuriuos sprendžia Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

2.4. Tarptautinių etnologijos terminų kilmė

Lietuvių mokslo kalboje vartojami dvejų tipų tarptautiniai terminai: sulietuvinti ir nesulietuvinti. Pirmieji dažniausiai vartojami ne tik specialistų, o antrieji – tik tos srities

⁵ Jei terminas yra netaisyklingas, skliaustuose pateikiamas taisyklingas atitikmuo.

specialistų. Nesulietuvinti etnologų ir antropologų terminai dažniausiai yra lotyniški, graikiški, prancūziški, angliški ar kitų kalbų žodžiai ir žodžių junginiai, pvz., graikų kilmės terminai *emic* ir *etic* vartojami antropologų dviem skirtingiems tyrimo būdams apibūdinti (pirmasis terminas atspindi pateikėjų sąvokomis reiškiamą jų gyvenimo tikrovę – mąstymą, kalbą, kasdienį elgesį ir t. t., antrasis – pasitelkia išorinius kriterijus, reikalingus konkrečiai kultūrai analizuoti – universalius visoms kultūroms terminus, mokslines paradigmas ir teorijas), *communitas* (lot. nesuvaržytas bendruomeniškumas), *societas* (lot. struktūruotas visuomeniškumas), *rites de passage* (pranc. perėjimo ritualai), *interview* (angl. *interview* – apklausa), *kula* (trobrianečių salyno kalbų žodis *kula* – mainai, apsikeitimas dovanomis); *berdačė* (Šiaurės Amerikos lygumų indėnų kalboje *Berdache* – vyras transvestitas, atliekantis moters vaidmenį tarp Amerikos čiabuvių). Pastaruoju metu vartojama nemažai anglų kalbos žodžių ar per anglų kalbą atėjusių į lietuvių kalbą antropologijos terminų, pvz., *akultūracija* (= dalinis ar visiškas vienos tautos kultūros susilieėjimas su kitos tautos kultūra, atsirandantis dėl ilgo tautų bendravimo), *inkultūracija* (= procesas, kuriuo kultūra perduodama iš kartos į kartą).

Dabartinė etnologijos ir antropologijos mokslo sričių terminija, atspindinti socialinio gyvenimo pokyčius, yra nevienodos kilmės; greta savo kalbos žodžių vartojama įvairiais laikotarpiais pasiskolintų terminų. Etnologų ir antropologų tarptautinių žodžių terminijoje daugiausia terminų yra graikiškos arba lotyniškos kilmės, tačiau nemažai antropologijos terminų šiandien lietuvių kalbą pasiekia per anglų kalbą.

2.4.1. Graikiškos kilmės terminai. Dalis graikiškos kilmės terminų yra vientisiniai žodžiai, o kita dalis – sudėtiniai terminai, kurių abu žodžiai yra graikiškos kilmės arba vienas iš jų – graikiškos, o kitas – lotyniškos kilmės:

Antropogònija [gr. *anthrōpos* – žmogus + gr. *gonē* – gimdymas, gimimas, kilmė] – aiškinimai apie žmogaus kilmę (TŽŽ 1985: 183; Račiūnaitė et al. 2001: 18).

Antropologija [gr. *anthrōpos* – žmogus + gr. *logos* – mokslas, sąvoka] – socialinis mokslas apie žmogų, jo kilmę, gyvenseną, žmogaus kultūrinę ir biologinę įvairovę. Ji aprašo ir analizuoja praėjusių ir dabarties amžių kultūras – socialiai išmoktas tradicijas, žmonių elgesį, kultūros prisitaikymo prie aplinkos įvairovę ir priežastis (Barnard 2000: 23; Kottak 1991: 16; Harris 1998: 2). Skiriamos pagrindinės antropologijos šakos: kultūrinė-socialinė, fizinė-biologinė antropologija, archeologija, antropologinė lingvistika, taikomoji antropologija.

Archetipas [gr. *archetypon* < *arche* – pradžia + *typos* – pavyzdys]: 1. Pirmavaizdis, prototipas; 2. K. Jungo psichologijoje – struktūriniai kolektyvinės sąmonės elementai kaip psichinių procesų ir išgyvenimų potenciali galimybė; 3. pirmykščių tikėjimų (daugiausia

mitologijos), tautosakos, apeigų, papročių vaizdinys, susidaręs tautos kolektyvinėje pašamonėje ir konkretizuojamas meno kūrinuose, religijoje (TŽŽe).

Ètninis [gr. *ethnikos* < *ethnos* – tauta] – susijęs su kuria nors tauta (TŽŽe).

Ètнинė kultūra [gr. *ethnikos* < *ethnos* – tauta + lot. *cultura* – apdirbimas, ugdyimas, auklėjimas, lavinimas, tobulinimas, vystymas, garbinimas]: tam tikros etninės bendruomenės (tautos, etnoso) kultūra. Etninės kultūros sąvoka aiškinama labai nevienodai. Lietuvoje etninės kultūros terminas taikomas tiek šalies etninės daugumos, tiek tautinių mažumų kultūrai apibūdinti. Egzistuoja dvi etninės kultūros sampratos: kaip tradicinė (liaudies) ir kaip visos tautos kultūra. Etninės kultūros terminas gali būti vartojamas siauresne ir platesne reikšme (Kalnius 2010). Dažniausiai etnologų darbuose *etninės kultūros* terminas vartojamas siauresne reikšme, t. y. kaip liaudies kultūros sinonimas, nors Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo rengėjai pasiūlė platesniąją etninės kultūros reikšmės sąvoką: visos tautos (etnoso) sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą, savimonę bei etnografinių regionų savitumą (EK 2001: 5).

Vakaruose, dažniausiai kalbant apie tautų kultūrą, nevartojamas nei etninės, nei liaudies kultūros terminas. Visa tautos kultūra tiesiog vadinama tam tikros tautos kultūra. Kai turima galvoje visa etninės bendruomenės kultūra, dažnai vartojama kartu su etnonimu: „eskimų kultūra“, „Amerikos indėnų kultūra“, „japonų, airių, vokiečių, rusų, prancūzų kultūra“ ir t. t. arba vartojamas terminas *nacionalinė kultūra*. Vakarų šalių mokslininkai liaudies kultūros sąvoką dažniausiai išskiria iš viso kultūros klodo ir ją įvardija konkrečiais terminais, dažniausiai *liaudies kultūra* (*popular culture, folk culture*). Kai kada vartojamas ir *tradicinės kultūros* terminas. Prancūzų etnologijos mokslas liaudies kultūrai apibūdinti lygiagrečiai vartoja net kelis terminus, kurie suprantami kaip sinonimai: *valstiečių kultūra* (*culture paysanne*), *liaudies kultūra* (*culture populaire*), *kaimo kultūra* (*culture rurale*). Kai kuriose šalyse *tradicinė liaudies kultūra* (dažniausiai – materialinė) vadinama ir *folkloro* terminu (Kalnius 2010).

Ètнинė mūzika [gr. *ethnikos* < *ethnos* – tauta + lot. *musica* < gr. *musikē* (*technē*) – mūzų menas] – tradicinė, savaimė susiklosčiusi, etninės grupės, tautos arba jos dalies muzika (Apanavičius 2006: 39; TŽŽe).

Etnologijos terminijoje galima aptikti sudėtinių terminų, sudarytų iš trijų ar daugiau žodžių, kurių kiekvienas gali būti skirtingos kilmės, pvz., graikų, lotynų ir lietuvių kalbos žodžiai:

Ètнинės kultūros vertybės [gr. *ethnikos* < *ethnos* – tauta + lot. *cultura* – apdirbimas, ugdyimas, auklėjimas] – tautai reikšmingi dvasinės bei medžiaginės etninės kultūros užfiksuoti ir neužfiksuoti dalykai (EK 2001: 5).

Ètninės kultūros pãveldas [gr. *ethnikos* < *ethnos* – tauta + lot. *cultura* – apdirbimas, ugdymas, auklėjimas] – praeityje tautos sukurtos ir iki šių dienų išlikusios etninės kultūros vertybės (EK 2001: 5).

Etnocentrizmas [gr. *ethnos* – tauta + lot. *centrum* – centras] – negatyvus kitos kultūros vertinimas iš savo kultūros pozicijų; vertybių sistema, kai atmetamos kitų kultūrų ir tradicijų vertybės (Harris 1998: 290; Čiubrinskas 2007: 214).

Etnochoreografija [gr. *ethnos* – tauta + gr. *choreia* – ratelis + gr. *grapfō* – rašau]: terminas vartojamas plačiaja prasme – jis reiškia ne tik šokį, ratelį ar žaidimą, bet ir apeiginį judesį, veiksmą (Urbanavičienė 2000: 10).

Etnogenèzė [gr. *ethnos* – tauta + gr. *genesis* – kilmė, atsiradimas] – tautų ir etninių bendrijų susidarymas (TŽŽe).

Etnològija [gr. *ethnos* – tauta + gr. *logos* – mokslas, sąvoka] – mokslas, tiriantis visuomenes, kultūras, žmonių gyvenimą ir socialines ypatybes, paremtas lyginamaisiais apibendrinimais (Savoniakaitė 2010c). Etnologija dar vadinama gyventojų grupių, tradicinės ir šiuolaikinės kultūros, kasdienybės studijomis, naudojant lauko tyrimų metodą (Čiubrinskas 2004). Etnologija skiriasi nuo etnografijos platesniu lyginamuoju požiūriu į tiriamąjį objektą. Glaudžiai siejasi su istorijos, lingvistikos, tautosakos, antropologijos mokslu, etnomuzikologija. Etnologija remiasi antropologiniais, archeologiniais, demografiniais, istoriniais šaltiniais, etnografiniais lauko tyrimais, istorinės atminties ir statistikos duomenų analize (Savoniakaitė 2010d).

Etnologijos terminą reikėtų pakomentuoti plačiau. Šiai sąvokai pavadinti įvairiuose kraštuose vartojami skirtingi terminai: Vokietijoje – *tautotyra*, *liaudies žinių studijos* (*Volkskunde*), Lenkijoje – *tautotyra* (*Ludoznawstwo*), Didžiojoje Britanijoje – *socialinė antropologija* (*Social Anthropology*), JAV – *kultūrinė antropologija* (*Cultural Anthropology*) ar *kultūrologija* (*Culturology*), Švedijoje – *liaudies gyvenimo tyrinėjimas* (*Folklivforskning*), Pabaltijo šalyse ir Suomijoje – *etnologija*, Prancūzijoje – *etnologija* (*Ethnologie*), kai kur Vakarų ir Vidurio Europoje – *folkloras*. Tarpukario Lietuvoje buvo įsigalėjęs *tautotyros* terminas, kaip dabartinės *etnologijos* termino atitikmuo. Pasak Lionės Lapinskienės, *tautotyros* termino atsiradimas susijęs ir su Petro Būtėno, ir su Jono Jablonskio vardu.

Šiandien Lietuvos etnologijai ir kalbotyrai nepraradusi vertės P. Būtėno knyga „Lietuvių tautotyros žinių ir senienų rinkimo programa“ buvo išleista 1925 m. Šiauliuose. P. Būtėnas leisdamas šią knygą nuėjo pas J. Jablonskį pasikonsultuoti, ar tiktų pavadinime pavartoti žodį *tautotyra*. Jablonskis atsakė, kad „jei gali būti A. Vireliūno sukurtas žodis *kraštotyra*, vadinasi, galima sakyti ir *tautotyra*. Taigi Jablonskis pripažino kiekvieną lietuvių kalbai vertingą ir visai darybos sistemai neprieštaraujantį žodį“ (Lapinskienė 2006: 27).

Etnogrāfija [gr. *ethnos* – tauta + gr. *grapfō* – rašau]: kultūros reiškinių aprašymas, fiksavimas, stebėjimas ir tyrimas lauko tyrimų pagrindu. Mokslininkų nuomonės nesutampa, apibūdinant etnografiją. Vieni etnografiją laiko etnologijos ar antropologijos metodu, ją tapatina su etnografiniais lauko tyrimais. Kiti etnografiją apibūdina kaip produktą ir procesą (Savoniakaitė 2010b). 1. *etn.* pagalbinė etnologijos šaka, besiremianti etnografiniais lauko tyrimais, teikianti faktinę aprašomąją medžiagą etnologijos mokslui etnografinių aprašų, anketų, brėžinių, piešinių, kartografavimo žemėlapių, tyrinėtojo dienoraščių, garso ir vaizdo medžiagos pavidalu. Ji apima lauko tyrimo metodus ir technikas, aprašymo klasifikavimą ir atskirų kultūros reiškinių analizę. (Dundulienė 1991: 5; Merkienė 2007: 17–18); 2. *antrop.* etnografija antropologijoje suprantama dvejopai: kaip *lauko tyrimas*, t. y. dalyvaujамasis stebėjimas, „kaip to tyrimo rezultatas – jo aprašymas, *etnografinės monografijos rašymas*“ (Čiubrinskas 2007: 215).

Etnogrāfinis regiònas [gr. *ethnos* – tauta + gr. *grapfō* – rašau + lot. *regio* (kilm. *regionis*) – kraštas, sritis]: 1. *etn.* istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai (EK 2001: 5); 2. didelis savitas teritorinis vienetas (gamtinis, ekonominis, politinis, etnografinis); 3. *geogr.* kurio nors krašto, srities, rajono kraštovaizdžio kompleksas (TŽŽe). Regionas ir vieta gali būti suvokiami kaip sinonimai. Šiuo atveju vieta apibrėžiama kaip savitas kultūrinis regionas ir kaip socialiai sukonstruota erdvinė patirtis (Savoniakaitė 2010e).

Etnomuzikològija [gr. *ethnos* – tauta + lot. *musica* < gr. *musikē* (*technē*) – mūzų menas + gr. *logos* – mokslas, sąvoka] – mokslo kryptis arba šaka, tirianti etninę muziką. Priklausomai nuo tyrimų pobūdžio ir metodologijos, laikoma etnologijos arba muzikologijos atšaka (Apananavičius 2006: 39; TŽŽe).

Etnonìmas [gr. *ethnos* – tauta + gr. *onyma* – vardas] – tautos, genties ar kurios kitos etninės grupės pavadinimas (TŽŽe).

Egzogāmija [gr. *exō* – išorėje + gr. *gamos* – vedybos]: 1. *etn.* pirmykštės visuomenės paprotys, draudęs santuokas tarp tos pačios giminės vyrų ir moterų; 2. *biol.* skirtingos kilmės lytinių ląstelių susiliejimas (TŽŽe).

Endogāmija [gr. *endon* – viduje + gr. *gamos* – vedybos]: 1. *etn.* paprotys tuoktis su tos pačios visuomeninės grupės asmenimis; 2. *biol.* artimai giminingų individų lytinių ląstelių, turinčių tą pačią chromatinę kilmę, susiliejimas (TŽŽe).

Kosmogònija [gr. *kosmogonia* – pasaulio atsiradimas] – mokslas, tiriantis kosminių kūnų, pvz., planetų, Saulės ir jų sistemų kilmę ir raidą (TŽŽe).

Mìtas [gr. *mythos* – žodis, pasakojimas, padavimas] – sakralus pasakojimas apie pasaulio, atskirų jo dalių, reiškinių kilmę, tvarką, priežastis, apie dievus ir legendinius herojus (Račiūnaitė et al. 2001: 19; TŽŽe).

Mitològija [gr. *mythologia* – mitų aiškinimas, pasakojimas]: 1. mokslas, tiriantis mitus – jų reikšmę, esmę kultūrai; 2. susisteminta mitų visuma. (TŽŽe); 3. mitinė kolektyvo pasaulėjauta bei pasaulėžiūra, kuri, keičiantis visuomenės santvarkai, liaudies sąmonėje iš dalies išlieka iki pat naujausių laikų (Vėlius 1996: 8).

Poligāmija [gr. *polys* – didelis, gausus + gr. *gamos* – vedybos]: 1. *antrop.* vieno vyro santuoka su keliomis moterimis (daugpatystė, poliginija) arba vienos moters santuoka su keliais vyrais (daugvyrstė, poliandrija); 2. *biol.* patinų poravimasis veisimosi metu su keliomis patelėmis (poliginija) arba patelių – su keliais patiniais (poliandrija) (TŽŽe).

2.4.2. Lotyniškos kilmės terminai. Etnologų ir antropologų terminijoje gausu ir lotyniškos kilmės terminų. Dauguma jų yra vientisiniai terminai, tačiau dalis lotyniškos kilmės terminų yra sudėtiniai, sudaryti iš dviejų lotyniškos kilmės terminų arba vieno lotyniškos kilmės, o kito – graikiškos kilmės termino, pvz., *etnografinė ekspedicija*. Pateiksime keletą lotyniškos kilmės terminų, vartojamų etnologų ir antropologų mokslo darbuose. Greta pateikti ir kitų mokslo sričių to paties termino reikšmių atitikmenys:

Asimiliācija [lot. *assimilatio* – supanašėjimas]: 1. *etn.* etninės grupės ar tautos susiliejimas su kita, perimant pastarosios kalbą, kultūrą, papročius; 2. *biol.* procesas, kuriuo organizmas perdirba gaunamas medžiagas; 3. *lingv.* gretimų garsų artikuliacijos supanašėjimas; 4. naujų žinių įtraukimas į turimą žinių sistemą; 5. *psichol.* individo įsijungimas į grupę, perėmimas jos priimtų nuostatų (TŽŽe).

Difūzija [lot. *diffusio* – sklidimas, išsiliejimas]: 1. *antrop.* grupės kultūros bruožų, papročių, kompleksų ir institucijų perdavimas kitai grupei (Harris 1998: 290); 2. skolinimasis tarp kultūrų arba tiesiogiai, arba per tarpininkus (Kottak 1991: 47).

Ekspedīcija [lot. *expeditio* – išdėstymas, žygis]: 1. grupės žmonių kelionė į tam tikrą vietovę, šalį specialiu tikslu (TŽŽe), pvz., etnografinėi, tautosakinei medžiagai rinkti. Skiriamos kelios ekspedicijų rūšys: *maršrutinės* (trumpos išvykos į numatytas vietas), *stacionarinės* (stebima tiriamose vietose ilgesnį laiką) (Merkienė 2007: 25; Dundulienė 1991: 7), *kompleksinės*, kuriose dalyvauja skirtingų specialybių tyrinėtojai; 2. kelionės, žygio dalyvių grupė, būrys; 3. *ryšin.* siuntimas, skirstymas gavėjams, vartotojams; 4. įmonės, įstaigos (gamyklos, spaustuvės, pašto, kontoros) skyrius, skirstantis produkciją, prekes gavėjams, priimančias ir išsiuntinėjantis korespondenciją, oficialius raštus (TŽŽe).

Identitėtas [lot. *identitas* (kilm. *identitatis*) – tapatybė]: 1. tapatybė, žmogaus arba daikto savybių visuma, pagal kurią jis yra atpažįstamas, atskiriamas nuo kitų, pvz., tautinis identitetas; 2. ko nors apibrėžtumas, individualumas, tapatybė; visiškas, iki smulčiausių detalių, sutapimas; 3. *psichol.* asmenybės vidinė vienovė, išgyvenama kaip savo paties aš (TŽŽe).

Iniciacija [lot. *initiatio* – išventinimas]: 1. jaunuolių išventinimas į vyrus (rečiau merginų į moteris) paprotys, būdingas gimininei bendruomenei; 2. priėmimo į kokią nors sektą ar slaptą draugiją apeigos (TŽŽe).

Kùltas [lot. *cultus* – garbinimas]: 1. religiniai veiksmai (maldos, aukų aukojimas, užkeikimai, giesmės), kuriais siekiama antgamtinių jėgų, dievybės palankumo; 2. perdėtas ko nors (asmenybės, daikto, grožio) garbinimas, idealizavimas (TŽŽe).

Kultūrinis reliatyvizmas [lot. *cultura* – apdirbimas + lot. *relativus* – santykinis] – nuostata, kad kiekvieną kultūrą reikia vertinti atskirai, nes nėra bendrų visoms kultūroms ir vertybėms standartų (Kottak 1991: 47).

Leviratas [lot. *levir* – dieveris] – santuokinis paprotys, pagal kurį našlė turėjo teisę arba privalėjo tekėti už mirusio vyro brolio (TŽŽ 1985: 288).

Multikultūralizmas [lot. *multi* – daug + lot. *cultura* – apdirbimas] – požiūris, skatinantis žvelgti į pasaulį iš skirtingų kultūrų, rasių ir etninių grupių, esančių šiuolaikinėse tautose, pozicijų (Harris 1998: 5).

Respondeintas [lot. *respondens* – atsakantis] – asmuo, atsakinėjantis į etnografinio klausimyno arba tyrėjo žodžiu užduodamus klausimus; asmuo, perteikiantis gyvosios tradicijos būdu perimtas ir išsaugotas autentiškas etninės kultūros vertybes arba pateikiantis duomenis apie jas (EK 2001: 5).

Rituālas [lot. *ritualis* – apeiginis]: 1. *rel.* nustatyta apeiginių veiksmy tvarka tam tikram religiniam aktui atlikti; 2. knyga, kurioje surašyta religinių apeigų tekstai, atlikimo tvarka, pvz., Samaveda, Romėnų ritualas; 3. *etn.* ceremonialas, įprastinės ceremonijos; 4. *biol.* gyvūnų tarpusavio bendravimo veiksmai (TŽŽe) 5. *antrop.* socialiai formalizuotas apeiginis elgesys (Čiubrinskas 2007: 252). Vieni mokslininkai ritualo ir apeigos terminus laiko sinonimiškais, kiti juos skiria. Apeigos terminas siejamas su labiau apibrėžta (siauresnę) reikšmę turinčiais simboliniais veiksmais ar žodinėmis formulėmis. Ritualas turi išplėtotą simboliką ir gali būti sudarytas iš kelių skirtingu laiku ir skirtingoje erdvėje atliekamų apeigų (Vaicekauskas 2005: 12).

Socializacija [lot. *socialis* – visuomeninis] – procesas, kurio metu iš kartos į kartą asmuo perima ir perduoda socialines vertybes, kultūrą ir tampa visuomenės nariu (Račiūnaitė et al. 2001: 162).

Sororatas [lot. *soror* – sesuo] – pirmą kartą bendruomeninės santvarkos laikotarpio paprotys vienam vyrui tuo pačiu metu vesti kelias tikrąsias seseris arba pusseseres; vėliau *sororatas* virto papročiu vesti mirusios žmonos seserį (TŽŽ 1985: 459).

Tradīcija [lot. *traditio* – perdavimas, pasakojimas]: 1. *etn.* istoriškai susidarančių ir įsitvirtinančių kultūros formų (papročių, vaizdinių, simbolių, idėjų) perdavimas iš kartos į kartą; pačios formos, laiduojančios kultūros išliekamumą ir vienovę; 2. *kat. teol.* – antrasis

(šalia Biblijos) Dievo apreiškimo šaltinis; jam priskiriami bažnyčios tėvų, teologų, ankstyvųjų krikščionių rašytojų raštai, bažnyčios susirinkimų nutarimai, popiežių enciklikos (TŽŽ 1985: 495).

2.4.3. Terminai, atėję iš **anglų kalbos** arba per anglų kalbą, arba yra išversti iš anglų kalbos:

Akultūrācija [angl. *acculturation* < lot. *ad* – prie + lot. *cultura* – apdirbimas] – dalinis ar visiškas vienos tautos kultūros susiliejimas su kitos tautos kultūra, atsirandantis dėl ilgo tautų bendravimo; kultūros kaita dėl prisitaikymo prie gamtinių sąlygų, technologinių išradimų ar apsikeitimų kultūriniais elementais arba jų (visiškas ar dalinis) perėmimas (Dargužytė 2010). Skiriama individuali ir kolektyvinė akultūracija.

Etniškūmas – [angl. *ethnicity* < gr. *ethnos* – tauta] – tapatybė, grindžiama bendra kilme ir bendruomeninio solidarumo jausmu (Kasatkina et al. 2003: 17). Etniškumas – tai klasifikacinė žmonių ir jų grupių kategorija, kuri reiškia žmonių socialines ir kultūrinės ypatybes. Etniškumas rodo, kokiai visuomenei priklauso žmonės, kaip jie dalijasi kultūrą, kaip save identifikuoja. Etniškumo sąvoka apima tiek mažumos, tiek ir daugumos etnines grupes. Šiuo požiūriu etniškumo sąvoka yra platesnė už etninės grupės sąvoką. Etniškumas siejasi su rase ir tauta, kai apibrėžiamos „rasinės“ grupės ribos, atsiranda įvairių ryšių pačios rasės, taip pat ir tautos viduje. Etniškumą apibūdina genetika. Europos etnologijos istorijos teorijose etniškumas glaudžiai siejamas su tapatybe (Savoniakaitė 2010a).

Folklòras [angl. *folklore* < *folk* – liaudis + *lore* – išmintis, žinios] – liaudies kūryba, apimanti tautosaką, liaudies muziką, liaudies choreografiją, liaudies teatrą; kartais priskiriama ir liaudies dailė, be to, liaudies papročiai, tikėjimai. Sąvoka *folkloras* XIX a. viduryje pasiūlė anglų mokslininkas W. J. Thomsas. (Sakabeikytė-Kazlauskienė 2005: 9; TŽŽe).

Internėto folklòras [angl. *internet* – internetas + *folklore* < *folk* – liaudis] – interneto svetainėse randami bei elektroniniu būdu siuntinėjami šiuolaikinio folkloro tekstai. Internetinės sklaidos folklorui skirtini daugialypės terpės ar specialių kompiuterinių programų reikalaujantys pokštai. Jie gali gyvuoti tik virtualioje erdvėje. Žaidimui būtini veiksmai, tradicinėje tautosakoje nusakomi žodžiu, čia keičiami kompiuterio komandomis (Krikščiūnas 2004: 21, 28).

Muzikinis folklòras [musical – lot. *musica* < gr. *musikē* (*technē*) – mūzų menas + angl. *folklore* < *folk* – liaudis] – vokalinis ir (arba) instrumentinis, choreografinis folkloras. Manoma, kad ankstyviausios folkloro formos buvo sinkretinės, t. y. apimančios vokalinį, instrumentinį ir choreografinį folklorą (Kirdienė 2004).

Telefònis folklòras [gr. *tēle* – tolumoje, toli + gr. *phōnē* – garsas + angl. *folklore* < *folk* – liaudis + *lore* – išmintis, žinios] – mobiliais telefonais siunčiamos daugiau ar mažiau

stabilaus turinio ir formos žinutės. Tai viena iš naujausių XXI a. folkloro gyvavimo formų. (Skabeikytė-Kazlauskienė 2007: 151, 155).

Globalizacija [angl. *globalization* – globalizacija]: 1. žmonių ir visuomenių ryšių, pirmiausia ekonominių, intensyvėjimas ir plėtra, dėl kurių sparčiai didėja tarpusavio priklausomybė, valstybių ir jų sienų reikšmė mažėja, pasaulis darosi vis vientisesnis; 2. didžiųjų monopolijų ir kai kurių šalių tarptautinės politikos aspektas, kai pasauliniu mastu stengiamasi įgyvendinti naujausius ekonomikos, švietimo, kultūros laimėjimus siekiant palengvinti ir modernizuoti visų sričių žmonių gyvenimą; 3. intensyvėjantis prekių, kapitalo, žmonių, informacijos ir technologijų judėjimas tarp pasaulio valstybių, darantis poveikį įvairioms gyvenimo sritims (LRTB).

Gerai informuotas pateikėjas [angl. *well-informed informant*] – asmuo, kuris yra geras tam tikros srities žinovas (Kottak 1991: 33).

Įkultūrinimas [angl. *enculturation* < lot. *en* – į + lot. *cultura* – apdirbimas, ugdymas] – socialinis procesas, kuriuo kultūra išmokstama ir perduodama iš kartos į kartą (Kottak 1991: 17).

Laūko tyrimas [angl. *fieldwork*] – etnografinio tyrimo procesas, kurio metu antropologas stebi dalyvaudamas, t. y. „intensyviai dalyvauja, stebi ir registruoja kasdieninį tiriamos bendruomenės gyvenimą“ (Čiubrinskas 2007: 215). Lietuvos etnologijos istorijoje vietoj „etnografinių lauko tyrimų“ vartotas „etnografinių ekspedicijų“ terminas. Etnografiniai lauko tyrimai dar vadinami antropologijos ir etnologijos sudedamąja dalimi. „Etnografinių lauko tyrimų“ sąvoka, vienu autorių nuomone, yra platesnė negu Lietuvoje įprasta „etnografinių ekspedicijų“ sąvoka, kiti abi sąvokas tapatina. Lauko tyrimuose svarbūs yra atskiri tyrimo atvejai, įvairios patirtys, stebėjimai, informacija, užfiksuota struktūruotu interviu, dienoraščiai, fotografijos, filmai. Taip pat yra aktualus tyrimo pateikimas, knygų rašymas, rezultatų sintetinis. Tradicinis lauko tyrimas siekia surinkti kuo daugiau įvairiausių duomenų. Akcentuojamas jo ilgalaikiškumas ir intensyvumas (Savoniakaitė 2010c).

Postfolkloras [lot. *post* – po, vėliau, už + *folklore* < *folk* – liaudis] – kaimiškos tradicijos tąsa miesto aplinkoje, sąmoningas folkloro gaivinimas ir puoselėjimas. Kitaip dar vadinamas šiuolaikinis folkloras, modernizuotas folkloras, folklorizmas (Nakienė 2007).

Subkultūra [angl. *subculture* < lot. *sub.* – buvimas šalia ko nors, antraeilisškumas + lot. *cultura* – apdirbimas, ugdymas] – bendraujančių asmenų grupės sukurtas ir puoselėjamas gyvenimo būdas (stilius), grindžiamas tos grupės narių vertybėmis, pasaulėžiūra, papročiais, kurie skiriasi nuo dominuojančios socialinės aplinkos. Sąvokos *subkultūra* vartojimas susijęs su šalies socialinių ir humanitarinių mokslų tradicijomis (Ramanauskaitė 2010; TŽŽ 1985: 469).

Resipròkcija [angl. *reciprocity* – *abipusiškumas, pasikeitimas*] – abipusiai mainai, apsiikeitimas dovanomis, dažnai traktuojama kaip prievolė gauti (Čiubrinskas 2007: 246).

2.4.4. Kitų kalbų terminai. Antropologijoje vartojami terminai, perimti iš vietinių gyventojų kalbų, pvz.:

Kula [trobrianečių salyno kalbų žodis *kula*]: 1. mainai, apsiikeitimas papuošalais, dovanomis; 2. didžiulis ryšių palaikymo tinklas, jungiantis žmones pagal socialines taisykles, bet be jokios tiesioginės utilitarinės bei ekonominės naudos (Čiubrinskas 2007: 232–233).

Rites de passage (pranc. *rites de passage* – perėjimo ritualai): 1. tam tikra ritualinė sistema, sudaryta iš ritualų, žyminčių perėjimą iš vieno socialinio statuso į kitą, pvz., iš paauglystės į pilnametystę, iš nevedusio į santuokinį statusą, taip pat išventinimas į kunigus ar prezidentus (Čiubrinskas 2007: 251); 2. perėjimo apeigas sudaro 3 pagrindiniai elementai: 1) išskyrimo (*preliminalinė*) fazė, kai atsisveikinama su senąja padėtimi; 2) perėjimo (*liminalinė*) fazė; 3) įvesdinimo (*postliminalinė*) fazė, patvirtinanti naują padėtį (Račiūnaitė et al. 2001: 128).

Tabù [polinez. *tabu*]: 1. pirmųjų tautų griežtas draudimas paliesti kurį nors daiktą, asmenį ar gyvulį arba atlikti tam tikrus veiksmus; sulaužius šį draudimą, gresianti antgamtinių jėgų bausmė; 2. pats draudžiamasis daiktas, asmuo, gyvulys, veiksmas (TŽŽe).

Totèmas [indėnų odžibvių k. *ot-oteman* – jo giminė, protėvis]: 1. gyvūnas, augalas arba negyvosios gamtos daiktas, kurį pirmųjų žmonių grupė (gentis, giminė) garbino, laikė savo mitiniu pirmtaku, globėju; 2. genties, giminės herbas su toteminiu atvaizdu (TŽŽe).

Totemizmas [indėnų odžibvių k. *ot-oteman* – jo giminė, protėvis] – viena seniausių pirmųjų religijos formų; totemizmui būdingas tikėjimas atitinkamos gimininės grupės antgamtiniu ryšiu su totemu (TŽŽe).

Apibendrinant galima teigti, kad etnologų, folkloristų ir antropologų tarptautiniai terminai dažniausiai yra kilę iš lotynų, senosios graikų, anglų kalbos. Naujais tarptautiniai terminai dažniausiai yra anglų kalbos skoliniai, kurie virsta terminais pritaikius lietuvių kalbos žodžių darybos būdus.

2.5. Terminografija ir žodynų rūšys

Terminografija – tai terminų žodynų rengimas, žodynų sudarymo teorija ir praktika. Terminų žodynų yra įvairių rūšių:

- pagal paskirtį terminų žodynai yra verčiamieji, aiškinamieji, mokomieji, informaciniai ir kt.

- pagal tematinę orientaciją – daugelio mokslo sričių, vienos kurios mokslo srities, labai siauros mokslo srities, specialieji terminų žodynai;
- pagal chronologinę orientaciją – etimologiniai, istoriniai, naujažodžių ir naujadarų;
- pagal adresatą – visiems skirti (bendrieji) ir specializuotieji;
- pagal funkciją – inventorizaciniai ir norminamieji;
- pagal aprašymo pobūdį – terminų tarties, rašybos, junglumo, dėmenų, dažniniai;
- pagal apimtį – dideli, vidutiniški ir maži terminų žodynai, pvz., kišeniniai žodynai;
- pagal terminų pateikimo tvarką – abėcėliniai, atvirkštiniai, lizdiniai ir kt. (Gaivenis 2002: 64).

Pirmieji lietuviški terminų žodynai pradėti rengti ir leisti XX a. pradžioje. Tada buvo išleista keletas dvikalbių terminų žodynų: Povilo Matulionio „Žolynas“ (1907); Marcelino Šikšnio „Aritmetikos ir algebros terminų žodynėlis“ (1919); Zigmo Žemaičio „Geometrijos ir trigonometrijos terminų rinkinėlis“ (1920); „Kariškas lietuviškai rusiškas ir rusiškai lietuviškas žodynėlis“ (1919); Jurgio Elisono „Zoologijos sistematikos terminų žodynėlis“ (1920); Antano Macijausko „Techniko žodynėlis“ (1920); „Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos“ (1924) ir kt. Tai buvo nedideli rusų–lietuvių ir lietuvių–rusų kalbų terminų rinkinėliai. Iš jų originalumu išsiskiria J. Elisono „Zoologijos sistematikos terminų žodynėlis“. Šiame žodynėlyje pateikiami terminų sinonimai ir variantai, nurodomi šaltiniai, naudojamosi norminamosiomis nuorodomis, ko kituose to meto terminų žodynėliuose nebuvo. Sudarydamas žodyną, autorius pirmenybę teikė gyvajai kalbai, pats užrašinėjo iš senų žmonių tautosakinę ir kalbinę medžiagą, tik po to rėmėsi lietuvių kalbos žodynais, straipsniais apie gamtą. Neradęs tinkamų terminų minėtuose šaltiniuose, juos vertė iš užsienio kalbų. Žodynėlyje yra įdomių kitų kraštų gyvūnų lietuviškų pavadinimų, pvz., *rainys* (tigras), *kemas* (vampyras), *žiobrys* (stumbras). Jame taip pat randame retų tarminių zoologijos terminų, pvz., *būčiai* (kietasparniai vabzdžiai), *šamalai* (mašalai), *želvės* (vėžliai) ir kt.

Geriausias tarpukario Lietuvoje išleistas terminų žodynas – tai „Lietuviškas botanikos žodynas“ (1938). Jį sudarė Botanikos žodyno komisija, vadovaujama Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos mokslų fakulteto doc. Liudo Vailionio. Žodyną redagavo dr. Jonas Dagys. Tai buvo labai originalus, aukšto mokslinio lygio terminografijos veikalas, kuriame augalų sistematikos terminija buvo derinama prie tarptautinės nomenklatūros. L. Vailionis buvo sumanus naujadarų kūrėjas. Jis padovanojo šiam žodynui daugelį vykususių augalų vardų, kurių nebuvo gyvojoje lietuvių kalboje, pvz., *marazolė* (*Tunica prolifera*), *puikūnas* (*Mimulus guttatus*), *šiaudenis* (*Anthericum ramosum*). Augalų anatomijos terminijoje jis užsispyręs gynė

kai kuriuos lietuviškus terminus, pvz., *akelė*, nesutikdamas vartoti kitų biologų įprastą *celę* (Dagys 1939: 194–195).

Dabartiniai žodynai. Paminėtini keli pastarųjų metų aiškinamieji terminų ir enciklopediniai žodynai. Istorikams ir etnologams svarbus „Istorijos žodynas“ (2003), kurio pagrindą sudaro enciklopedinio pobūdžio straipsniai, skirti svarbiausiems istoriniams įvykiams ir asmenybėms. Aiškinamajame istorijos žodyne Lietuvos istorijai skirti straipsniai pateikti pasaulio istorijos kontekste. Žodyne pateikiama kai kurių tarptautinių žodžių etimologija.

Gintaro Beresnevičiaus parengtas „Trumpas lietuvių ir prūsų religijos žodynas“ (2001) supažindina skaitytoją su lietuvių ir prūsų mitologinėmis būtybėmis ir pagrindinėmis religinėmis kategorijomis. Žodynas naudingas tiek pradedančiam domėtis religijotyra, tiek mokslininkui. Plačiame įvade apžvelgiama šių dienų lietuvių ir prūsų religijų tyrimo rezultatai.

Parankinis etnologo darbo žodynas – Aldono Pupkio ir Marijos Razmukaitės sudarytas „Vietovardžių žodynas“ (2002), kuris 2007 m. buvo paskelbtas internete (<http://vietovardziai.lki.lt/>). Žodyną sudaro apie 12 tūkstančių vietovardžių: gyvenamųjų vietų (miestų, miestelių, kaimų vardai), vandenvardžių, miškų, kalnų ir piliakalnių, kapinynų ir pilkapynų, salų ir pusiasalių, geografinių pavadinimų vardai. Jame pateikiami Lietuvos Respublikos, lietuvių etninių žemių, lietuvių tremties vietų, istorinių baltų žemių ir Lietuvos etnografinių sričių, taip pat oficialieji (rusiškieji) Karaliaučiaus krašto vietų vardai (su nuorodomis į lietuviškus vardus).

Atrenkant žodyno duomenis vadovautasi lingvistinio ir dalykinio sistemiškumo, visuomeninio, kultūrinio ir pažintinio reikšmingumo principais. Taip pat pateikta praktikai svarbių ir šnekamojoje kalboje vartojamų neoficialių miestų dalių vardų, pvz.: *Putinai* (Alytaus miestas), *Saulėtekis* (Vilniaus miestas) ir panašių pavadinimų.

Internetėje paskelbtoje vietovardžių duomenų bazėje paiešką galima atlikti pagal tris pasirinktis: 1) pagal norimą vietovardį ar jo dalį; 2) vietovardžio rūšį (pvz., norima rasti visas aukštumas ar istorines sritis); 3) pagal vietovardžio administracinę teritorinę priklausymą: a) valstybę (Lietuva, Baltarusija, Latvija, Lenkija, Rusija, Ukraina, Kazachstanas); b) smulkesnę administracinę teritorinę vienetą (Lietuvoje – pagal rajonus ar savivaldybių teritorijas, Rusijoje – pagal sritis; kitų šalių smulkesnė paieška šiame leidime dar nesukurta).

Sociologams, antropologams ir etnologams taip pat svarbus Juozo Leonavičiaus parengtas aiškinamasis „Sociologijos žodynas“ (1993), kuriame pateikiama 4000 socialinių mokslų terminų. Šalia antraštinio žodžio nurodoma jo kilmė ir socialinės reikšmės aiškinimas. Žodynas skirtas sociologams, atliekantiems empirinius tyrimus, todėl jis bus naudingas ir etnologams, besiruošiantiems vykti į ekspedicijas. Tais pačiais metais pasirodęs

„Psichologijos žodynas“ skirtas psichologams, sociologams, pedagogams. Jis naudingas ir etnologams bei antropologams, kurie šalia lietuviškų terminų čia atras angliškus bei rusiškus jų atitikmenis. Žodyne pateikiamas termino apibrėžimas ir platesnis paaiškinimas. Leidinys naudingas dar ir tuo, kad jame pateikiamos trumpos žymesniųjų psichologų biografijos.

Dar vienas leidinys – „Lyčių studijos ir tyrimai: sąvokų žodynas“ (2008) skirtas sociologams, filosofams, antropologams, socialinio ir viešojo administravimo darbuotojams. Pasak žodyno sudarytojų (Giedrės Čepaitienės, Gintauto Mažeikio ir Jolitos Lukšytės), šis žodynas – tęstinė, elektroninė žodyno versija, kuri ateityje bus pildoma naujais straipsniais. Veikale paaiškinta tarptautinių terminų kilmė, pateikti kai kurių terminų angliški atitikmenys. Yra terminų, kurie susieti ne su jų apibrėžtimis, bet su tekstais, kuriuose jie pažymėti. Šio žodyno dalis paskelbta Šiaulių universiteto Lyčių studijų centro interneto tinklalapyje (<http://www.lsc.su.lt/>).

Etnologams, studijuojantiems liaudies choreografiją, svarbus Violetos Milvydienės sudarytas terminų žodynas „Pažintinės choreografijos abėcėlė“ (2008). Aiškinamajame žodynėlyje pateikta 800 terminų. Leidinys skirtas universitetų ir kolegijų studentams, choreografams ir šokio pedagogams. Žodyne pateikiami enciklopedinio pobūdžio straipsniai, kuriuose aprašomi įvairūs šokiai, jų kilmė istoriniame kontekste. Didelę žodyno dalį sudaro prancūziški terminai, susiję su klasikiniu šokiu ir baletu. Leidinio pradžioje pateikta istorinė apžvalga supažindina su svarbiausiais choreografijos leidiniais, išleistais užsienyje.

Paminėtini ir kitų humanitarinių bei socialinių mokslų žodynai: Kazimiero Gaivenio, Stasio Keinio „Kalbotyros terminų žodynas“ (1990), „Aiškinamasis svarbiausių literatūros ir kalbotyros terminų žodynėlis“ (2008) (sud. Vaida Buivydienė ir Regina Žukienė), „Muzikos terminų žodynėlis (2008) (sud. Regina Gabrėnienė ir Ingrida Petrauskienė), „Aiškinamasis įmonės vadybos terminų žodynas“ (red. B. Martinkus) (2000). Tarp enciklopedinių terminų žodynų reikėtų paminėti keletą darbų: „Enciklopedinis edukologijos žodynas“ (2007) (sud. Leonas Jovaiša), „Enciklopedinis karybos žodynas“ (2008) (vyr. red. Zenonas Kulys), „Enciklopedinis geografijos žodynas (sud. Stasys Vaitiekūnas) (1994), „Krikščioniškosios ikonografijos žodynas“ (1997), „Dailės žodynas“ (2002); Antano Kratulio „Muzikos terminų žodynas“ (1975). Šio tipo žodynuose terminai ne tik apibrėžiami, plačiai aiškinami, bet dažnai apibūdinama ir sąvokos istorija.

Galima skirti atskirą grupę leidinių – etnologijos, etnomuzikologijos, kultūrinės ir socialinės antropologijos vadovėlius, metodines mokomąsias knygas, monografijas, kuriuose pateikiami žodynėliai su svarbiausiais nagrinėjamos srities terminais. „Senovės lietuvių pasaulėžiūros“ kurso, skaitomo VDU Etnologijos ir folkloristikos dėstytojų (Rasos Račiūnaitės, Dalios Senvaitytės ir Arūno Vaicekausko), metodinėje priemonėje (2001) pateikiami svarbiausi lietuvių mitologijos, etnogenezės, kalendorinių ir šeimos papročių

terminai. Jie išdėstyti kiekvieno skyrelio pabaigoje, todėl padeda studentams geriau įsiminti naujus terminus. Etnomuzikologijos sąvokų žodynelis pateiktas Romualdo Apanavičiaus metodinėje priemonėje „Lyginamoji istorinė etnomuzikologija“ (2006). Jame yra aptarti ne tik etnomuzikologijos, etninės choreografijos, bet ir tarpdisciplininių mokslinių tyrimų metodų terminai.

Su kultūrinės antropologijos terminais galima susipažinti Marvino Hario vadovėlyje „Kultūrinė antropologija“ (1998) (vertė E. Gendrolis ir V. Vilkončius). Leidinio gale sudarytas žodynelis pristato svarbiausias kultūrinės antropologijos sąvokas, skliaustuose nurodomas ir angliškas termino atitikmuo. Deja, tarp pateiktų sąvokų yra netaisyklingos darybos ir netinkamai vartojamų žodžių (pvz., *inkultūracija* turėtų būti keičiama *įkultūrinimo* terminu). Analogiškas socialinės ir kultūrinės antropologijos terminų žodynelis pateiktas ir Vyčio Čiubrinsko mokomojoje knygoje „Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos“ (2007). Šiame leidinyje galima atrasti dar daugiau netaisyklingos darybos terminų, tiesioginių vertinių iš anglų kalbos, kurie neatitinka bendrinės lietuvių kalbos normų (pvz., *gender* paradigmos plėtotė, *kingship* (viešpatavimas), *prezentizmas* (pažiūra, kai praeitis matoma iš dabarties perspektyvos), *prestation* (socialinė gėrybė), *holizmas* (požiūris, pagal kurį visuma vertinama labiau nei atskirų dalių visuma).

Šiuolaikines subkultūras tyrinėjantiems studentams būtų naudingas „Slengizmų ir subkultūrinių sąvokų žodynelis“, pateiktas Egidijos Ramanauskaitės monografijoje „Subkultūra: fenomenas ir modernumas“ (2004). Žodyną sudaro slengizmai ir įvairios subkultūrinės sąvokos, pvz., jaunimo bendrijų (metalistų, pankų, gotų, baikerių, bytnikų, technokultūros, hiphopo, skinhedų ir kitų grupių) pavadinimai ir jų vartojami terminai. Žodyne skiriamos trys slengizmų kategorijos: 1) anglų ir rusų kalbų skoliniai, kurie subkultūriniu slengu virsta pritaikius lietuviškų žodžių darybos principus; 2) iš rusų ir anglų kalbų perimti subkultūrinio slengo žodžiai; 3) jaunimo sukurti lietuviški subkultūrinio slengo žodžiai.

Žodyno sudarymo principai:

- Žodyne pateikiami skoliniai ir lietuviški slengizmai, paplitę jaunimo subkultūrinėje aplinkoje.
- Skoliniai užrašyti ir sukirčiuoti taip, kaip juos taria respondentai, t. y. sulietuvinti. Pasitaikius skirtingiems žodžio tarimo variantams, užrašyti abu atvejai, antrojo varianto raidė suskliausta, pvz., **grã(ė)fiti** [ang. *graffiti*, iš ital. *graffio* – įbrėžti] – piešimo ir rašymo ant sienų būdas, nenurodantis autoriaus.
- Skliaustuose pateikta originali skolinio rašyba (anglų arba rusų kalba) ir jo vertimas, pavyzdžiui:

„**Baikeriai** (angl. *biker* – motociklininkas) – II važinėjantys motociklais, dažniausiai grupėmis, asmenys, kurie dėvi juodus odinius švarkus, ant kurių užrašytas grupės pavadinimas arba nupiešta kita jiems būdinga simbolika. / *Longman Dictionary of English Language and Culture*, 1998, p. 113. **L.** motociklais važinėjančių jaunuolių ir vidutinio amžiaus vyrų subkultūros atstovai. Iki 1990 m. jie buvo vadinami rokeriais. Rokerių kultūra susiformavo 7-ajame deš. Britanijoje [...]“ (Ramanauskaitė 2004: 262).

- Slengo žodžių reikšmės, paimtos iš žodynų, pateikiamos po dvigubo vertikalios brūkšnio II.
- Įstrižu brūkšniu / atskiriamas šaltinis.
- Lietuvoje užrašytos reikšmės žymimos raide **L.** Lietuvoje vartojamų slengizmų ir subkultūrinių sąvokų reikšmėms paaiškinti pateikiamos citatos iš monografijoje naudotų interviu, archyvinės medžiagos, bendrijų svetainių internete, žinytų ir kt. Po citatos nurodomas respondento vardas ir šaltinis: monografijos puslapis, iš kurio paimta citata, arba pateikiama nuoroda į archyvą bei kitus šaltinius, pvz., bendrijų interneto svetaines (Ramanauskaitė 2004: 259–260). Pavyzdžiui:

„**Baltuva** – **L.** neopagoniškos krypties jaunimo grupė, įkurta maždaug 1995 m. Leido jaunimo siauram ratui skirtus laikraščius (*zinus*) „Alka“ ir „Baltuva“. Bendrija įkūrė meno leidybos bendrovę „Vetšo Mėnesio Vaizbuva“, propagavusią senąją protėvių kultūrą ir jaunimo *metalo* muziką. (Baltuvos lankstinukas; F4 b2)“ (Ramanauskaitė 2004: 263).

Enciklopedijos. Tarp enciklopedinių terminų žodynų reikėtų paminėti keletą darbų: „Enciklopedinis edukologijos žodynas“ (2007) (sud. Leonas Jovaiša), „Enciklopedinis karybos žodynas“ (2008) (vyr. red. Zenonas Kulys), „Enciklopedinis geografijos žodynas“ (sud. Stasys Vaitiekūnas) (1994), „Krikščioniškosios ikonografijos žodynas“ (1997), „Dailės žodynas“ (2002); Antano Kratulio „Muzikos terminų žodynas“ (1975). Šio tipo žodynuose terminai ne tik apibrėžiami, plačiai aiškinami, bet dažnai apibūdinama ir sąvokos istorija.

Etnologams ir antropologams ypač svarbus veikalas „Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija“, paskelbtas internete 2010 m. (<http://identitetas.mch.mii.lt/>) Minėtas darbas – tai ne tik enciklopedija apie lietuvių tapatybę, bet kartu etnologijos bei antropologijos terminų rinkinys. Enciklopedijoje galima rasti naujausių etnologijos ir antropologijos terminų pagal tris paieškos kriterijus: asmenvardžius, pagrindinius žodžius ir vietovardžius. Šioje enciklopedijoje pateikiama informacija apie lietuvių ir Lietuvos etninių mažumų istorinę, kalbinę, etninę, kultūrinę tapatybę etnologijos ir antropologijos mokslų kontekste. Pagal paieškos sistemą enciklopedijoje galima rasti ne tik terminus, bet ir su jais susijusius vaizdus bei garso įrašus.

Tarp enciklopedinių žodynų etnologams turėtų būti svarbi iš latvių kalbos versta dviejų tomų „Mitologijos enciklopedija“ (1997–1999) (spec. red. A. Butkus). Enciklopediją sudaro 2500 straipsnių įvairiomis mitologinėmis temomis. Enciklopedijos dėmesio centre yra mitologinių vaizdinių sistemos, būdingos konkrečioms etninėms bendrijoms (pvz., estų, latvių, lietuvių), geografiniams regionams (pvz., Afrikos tautų mitologija), religijoms (pvz., budizmo mitologija). Atskiruose straipsniuose, išdėstytuose abėcėlės tvarka, po įvadinio straipsnio apžvelgiami mitologinės sistemos dievai ir pusdieviai, dvasios ir demoniškos būtybės, epų herojai. Straipsniuose pateikiamos sąvokos ir jų atitikmenys kitomis užsienio kalbomis, kitų kalbų tikrinių žodžių – mitologinių būtybių vardų, asmenvardžių ir vietovardžių – transkripcijos.

Terminų tezaurai. *Tezauro* (gr. *thesauros* – lobynas, vertybių sistema) sąvoka reiškia bendrą arba vienos kurios nors srities terminų žodyną. Tezaurai gali būti universalūs (visų mokslo sričių) ir specializuoti (vienos ar kelių mokslo sričių). Egzistuoja vienos kurios nors kalbos ir keliakalbiai tezaurai, kuriuose žodžiai grupuojami įvairiais principais į tam tikras grupes. Juose nustatomi žodžių tarpusavio ryšiai, pateikiami terminų atitikmenys kitomis kalbomis. Tezaurai padeda sukurti vienodą terminiją, bendrus profesinius ar naujus trūkstantus terminus. Terminų tezaurai ypač svarbūs kuriant elektronines duomenų bazines ir jungiant jas į didesnes regionines ar pasaulines informacines sistemas. Be to, tezaurai yra nepakeičiami paieškos elektroninėse duomenų bazėse įrankiai, kurie padeda greitai aptikti ieškomus duomenis.

Parankinis humanitarų veikalas turėtų būti visų lietuvių etninės kultūros sričių – kalbos, folkloro, etnologijos, archeologijos ir istorijos – terminų tezauras. Jis yra paskelbtas Lituaniškos paveldo informacinėje sistemoje *Aruodai* (<http://www.aruodai.lt/>). 2003–2006 m. jį rengė Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, Lietuvių kalbos instituto, Lietuvos istorijos instituto bei Matematikos ir informatikos instituto darbuotojai.

Minėtas *Terminų tezauras* yra penkių mokslo šakų – archeologijos, etnologijos, folkloristikos, istorijos ir kalbotyros – terminų žodynas. Pirmą kartą tokia forma bandoma įvardyti kelių mokslo šakų objektą, nustatyti mokslinės terminijos vartojimą bei terminų atitikmenis užsienio kalbomis. *Terminų tezaure* įdiegtas trijų rūšių terminų tarpusavio sąsajų modelis: 1) terminai tarpusavyje yra saistomi hierarchinių (pvz., *sakytinė tautosaka* – *sakmės* – *padavimai*), 2) ekvivalentinių (pvz., *segė* – *sagė*) ir 3) asociatyvinių (pvz., *dalgis* – *pjautuvas*, *arklas* – *žagrė*) ryšių. Be tikrųjų, tezaurui priklauso ir pagalbiniai terminai, patikslinantys terminų hierarchinius ryšius (pvz., *ginklai: ginklai pagal funkciją, ginklai pagal kovos taktiką, sudedamosios dalys*). Tai padeda tezaure įvesti aiškesnę tvarką, nes terminai rikiuojami kiekviename lygmenyje hierarchiškai abėcėlės tvarka. Tezauro struktūra šiandien apima apie 2500 terminų, jame pateikta apie 910 terminų straipsnių.

Tezauro terminų ir su jais susietų įrašų paieška *Aruoduose* atliekama naudojant bendrąją paiešką – termino užklausos laukelyje įrašant terminą ar jo dalį. Naudojant tezauro duomenis yra pateikiami ne tik terminai, bet ir su jais susiję vaizdai bei garso įrašai. Pvz., įrašius terminą *piliakalnis*, galima peržiūrėti įvairių piliakalnių tyrinėjimų aprašymus, tyrimų brėžinių ir radinių piešinius, galima pasiklausti apie piliakalnius pasakojamų padavimų ir kt. Tezauro terminai taip pat vartojami *Personalijų banke* aprašant asmenų veiklos sritį bei jų įnašą į lituanistiką (pvz., folkloro tyrinėtojai, folkloro atlikėjai).

Baltijos regiono kultūras studijuojantiems studentams svarbus turėtų būti Europos terminų žodynas (tezasauras) *EUROVOC*. Šis žodynas – tai sisteminis žodžių ir žodžių junginių sąrašas, kuriame terminai hierarchiniu pagrindu yra sugrupuoti į tam tikras grupes. Žodyne nurodyti terminų tarpusavio ryšiai. *EUROVOC* yra daugiakalbis ir daugiadalykinis tezasauras, kuriame pateikiama Europos Sąjungos veiklos sričių terminija. Ji apima gana įvairias sritis: mokslą, švietimą ir komunikacijas, politiką, ekonomiką, finansus, verslą, transportą, žemės ūkį, miškininkystę ir žuvininkystę, gamybą ir technologiją, Europos bendrijas, tarptautines organizacijas, tarptautinius santykius ir teisę, energetiką, aplinką, geografiją, socialinius santykius. Žodynas atspindi tiek ES, tiek nacionalinius požiūrius. Tezasauras *EUROVOC* parengtas 22 oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis. Aprobuotas *EUROVOC* 3.1 lietuvių kalba trimis tomiais popieriuje bei kompaktine plokšte buvo išleistas 2004 m. Taip pat *EUROVOC* yra paskelbtas internete (<http://eurovoc.europa.eu>).

Eurovoc turi dviejų pakopų klasifikaciją:

- 1) **sritis**, kurios yra nurodytos skaičiais, susidedančiais iš dviejų skaitmenų, ir žodiniiais pavadinimais, pavyzdžiui:

10 Europos bendrijos

- 2) **mikrotezaurai**, kurie yra nurodyti skaičiais, susidedančiais iš keturių skaitmenų (pirmieji du skaitmenys reiškia sritį, kurioje mikrotezasauras yra), ir žodiniiais pavadinimais, pavyzdžiui:

1011 Bendrijos teisė

Tezaurą *EUROVOC sudaro:*

- Aprašantieji terminai (deskriptoriai) – žodžiai ar žodžių junginiai, skirti sisteminamo teksto turiniui aprašyti;
- Nedeskriptoriai – žodžiai ar žodžių junginiai, kurie arba yra sinonimai, arba gali turėti panašią/ekvivalentišką reikšmę, kaip ir deskriptoriai, arba nurodo sudedamąją deskriptoriaus prasmę (pvz., bananai – tropiniai vaisiai);
- Semantiniai ryšiai, t. y. terminų prasmės ryšiai, pirmiausia ryšiai tarp deskriptorių ir nedeskriptorių, antra nedeskriptorių tarpusavio ryšiai. (ESTE 2009: 3)

Tezaurą *EUROVOC* tvarko Europos Bendrijų oficialių leidinių biuras, kuriam priklauso žodyno autorinės teisės.

Terminų bankai – tai tikros informacinės sistemos, kuriose pateikti įvairių sričių terminai, dažniausiai nurodomos ir jų apibrėžtys, atitikmenys kitomis kalbomis, šaltiniai, iš kur terminai paimti, vartojimo sritys.

Iš Lietuvoje sukurtų terminų bankų paminėtinas vienas iš svarbiausių, daug sričių apimantis *Lietuvos Respublikos terminų bankas* (žr. <http://terminai.vlkk.lt>). Jo paskirtis – užtikrinti nuoseklų sunormintų lietuvių kalbos terminų vartojimą, ypač Lietuvos Respublikos teisės aktuose, sukurti bendrą įvairių valstybės institucijų informacinę sistemą, prie kurios galėtų prisijungti ir duomenis teikti kiti juridiniai bei fiziniai asmenys, kuria galėtų laisvai naudotis ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje dirbantys įvairių sričių specialistai, privačios įmonės, pavieniai asmenys.

Terminų banke savo prižiūrimų sričių terminiją yra įgalios kaupti ir tvarkyti ministerijos, joms pavaldūs departamentai bei tarnybos, Vyriausybės įstaigos, Seimas ir jam atskaitingos institucijos. Nuo elektroninių terminų bazių, internetinių terminų žodynų Lietuvos Respublikos terminų bankas skiriasi savo mobilumu – terminologinis darbas dirbamas pasitelkiant elektroninius ryšius; duomenys bet kada gali būti pildomi, atnaujinami.

Terminų banko terminai yra trejopi: aprobuoti, teiktini ir neteiktini. Aprobuotu statusas teikiamas tik tiems terminams, kurie yra ar bus vartojami teisės aktuose. Terminologiškai ir kalbiškai jie turi būti nepriekaištingi. Aprobuoti terminai privalomi teisės aktų rengėjams – ta pati sąvoka turi būti įvardijama tuo pačiu terminu.

Terminologiškai geri, kalbiškai taisyklingi, bet ne teisės aktuose, o, pavyzdžiui, terminų žodynuose, įvairiuose žinynuose, vadovėliuose ir pan. terminijos šaltiniuose vartojami terminai, traukiami į terminų banką su statusu teiktini. Terminų banke galima rasti ir neteiktinų terminų, bet prie jų pateikiamos nuorodos į taisyklingus – aprobuotus arba teiktinus – terminus.

Terminų banke teikiami ne pavieniai terminai, o jų straipsniai. Vienas iš svarbiausių ir privalomų duomenų – apibrėžtis. Taigi kaupiami ne vien sąvokų žymikliai, bet apibūdinamos ir pačios sąvokos. Prie kiekvieno lietuviško termino dar yra nurodomi atitikmenys anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų, lotynų, rusų ir kai kuriomis kitomis kalbomis. Terminų straipsnyje gali būti pateikti ir termino sinonimai. Pateikiami 24 mokslo sričių terminai, pvz., biologijos, kalbotyros, psichologijos, kompiuterijos ir kt. Ateityje jų bus dar daugiau.

Dar vieną lietuvių kalbos terminų banką, vadinamąjį terminyną, galima rasti adresu <http://www.terminynas.lt>. Terminyno terminų kaupimo ir pateikimo principai panašūs kaip ir anksčiau minėtame Lietuvos Respublikos terminų banke.

Iš tarptautinių terminų bankų paminėtinas *EuroTermBank* projektas (žr. <http://www.eurotermbank.com>), skirtas terminologijos darbui derinti ir vienyti naujosiose Europos Sąjungos šalyse, perimant kitų Europos Sąjungos terminijos tinklų patirtį, kaupiant šių šalių patirtį ir gebėjimus. Projekto rezultatas – centralizuotas naujųjų Europos Sąjungos šalių terminų bankas internete, susietas su kitais nacionaliniais ir tarptautiniais terminų bankais ar ištekliais. Šiame terminų banke galima rasti lietuviškų terminų ir jų atitikmenų kitomis kalbomis.

2.6. Praktinės užduotys

1. Išvardykite požymius, būdingus mokslo kalbai.
2. Pabraukite netaisyklingus terminus ir šalia parašykite jų taisyklingus atitikmenis:

Giluminis interviu	Etninis identitetas
Tautinis tapatumas	Inkultūracija
Socializacija	Etnocentrizmas
Respondentas	Etnografiniai lauko tyrimai
3. Pateikite etnologų profesionalizmą pavyzdžių. Nurodykite, kokiame kontekste jie yra vartojami.
4. Į kokias grupes skirstomi terminai formos atžvilgiu? Nurodykite jų pavyzdžių.
5. Į kokias grupes skirstomi terminai kilmės atžvilgiu?
6. Kokie trys šaltiniai naudojami terminams sudaryti?
7. Iš kokių kalbų yra atėję tarptautiniai etnologų terminai? Pateikite pavyzdžių.
8. Išvardykite svarbiausius etnologų ar antropologų terminų žodynus.
9. Raskite ir ištaisykite terminų klaidas. Paaiškinkite, kokiam tipui jos priskirtinos:
 - *Gender* kaip termino plėtotė antropologijoje prasidėjo dar nuo Margaret Mead, kuri tam terminui kelią atvėrė prieškariniame savo veikalė *Lytis ir temperamentas* (1935), bei vėliau, 1949 m., išleistoje *Vyras ir moteris*, įveddama šią labai svarbią sąvoką studijuojant žmonijos kultūras kaip sociokultūrinio lytiškumo sferas.
 - *Kingship* yra ritualinio valdymo forma, praktikuojama kai kuriose senosiose ir dabartinėse visuomenėse.
 - *Prezentizmas* – tai antropologinė pažiūra, kai praeitis analizuojama ir matoma iš dabarties perspektyvos.
 - M. Mauss, pirmasis į antropologiją įvedęs *prestation* sąvoką, ją apibrėžė per dovanojimo fenomeno analizę.

10. Nurodykite būdingiausias etnologijos terminų darybos ir rašybos klaidas.

3. MOKSLINIO TEKSTO KŪRIMO PRINCIPAI

Šiame skyriuje pristatysime mokslinio teksto kūrimo principus, aptarsime formaliuosius mokslinio teksto reikalavimus. Paaškinsime, kaip pagal reikalavimus pavadinti lentelės, paveikslus, kaip pateikti informaciją apie nuotraukas, kaip pacituoti, pateikti informaciją apie šaltinius. Teorinėms žinioms geriau įsisavinti pateiksime keletą praktinių užduočių.

3.1. Mokslinio teksto struktūra

Mokslinis tekstas išsiskiria griežta struktūra, iš dalies palengvinančia rašančiojo darbą. Yra nustatytos tam tikros mokslinio darbo sudedamosios dalys, kurių, rašant mokslinį darbą, reikia laikytis. Humanitarinių ir socialinių mokslų darbų struktūra laisvesnė nei fizinių, biomedicinos, technologijos darbų.

Pateiksime apibendrintą mokslinio darbo struktūrą:

- tyrimo objekto pristatymas;
- problemos formuluotė;
- darbo tikslo ir iš jo kylančių uždavinių nurodymas;
- metodų ir jų pasirinkimo motyvacijos pristatymas;
- ankstesnių tyrinėjimų ir šaltinių tiriamąją temą apžvalga;
- darbo struktūros pristatymas;
- autoriaus atlikto tyrimo analizė;
- išvados ir apibendrinimai;
- gali būti nurodomos tyrimų perspektyvos, aptariami pasirinkto metodo trūkumai.

Mokslinio teksto dalių rašymas. Mokslinis darbas skirstomas į **pagrindines** (įvadas, dėstymas, išvados) ir **pagalbines** (antraštinis lapas, turinys, santrauka, priedai, šaltinių ir literatūros sąrašai) dalis. Dėstymas turėtų sudaryti apie 85 proc., įvadas – 10 proc., išvados – apie 5 proc. pagrindinės darbo dalies. Priedų apimtis neribojama. Paprastai prieduose pateikiamos lentelės, nuotraukos, grafikai, tyrimo tema autoriaus sudaryti žodynėliai, etnografinio klausimyno pavyzdžiai.

Įvadas – viena iš svarbiausių mokslinio darbo dalių, laikoma mokslinio darbo vizitine kortele. Įvadas parodo darbo vietą mokslo pasaulio erdvėje, iškelia tikslą, uždavinius, problemą, pristato metodus ir tyrimo reikšmę. Įvadas su išvadomis yra tarsi darbo turinio ir mokslinio tyrimo rėmai.

Manoma, kad įvadą geriausia rašyti baigus visą darbą. Darbo pradžioje visada gerai turėti juodraštinį įvado variantą, kuris būtų viso mokslinio darbo orientyras. Įvade yra pateikiami patys bendriausi dalykai.

- **Darbo objektas** dažniausiai sutampa su darbo tema. Apibrėžiant objektą turėtų būti pateikiamas ne tik temos pavadinimas, bet ir nurodomi jos pasirinkimo motyvai, aptariamoms mokslinėms perspektyvoms, darbo aktualumas.
- **Tikslas** paaiškina, ko siekiama šiuo darbu. Tikslas turi būti pateiktas tik vienas, o ne keli. Pagrįstas mokslinio darbo tikslas padeda sudominti skaitytoją.
- **Uždaviniais** nurodoma, kas ir kokiais etapais turi būti padaryta, kad būtų pasiektas tikslas. Dažniausiai pateikiami 3–5 uždaviniai. Formuluojuot uždavinius, vartotinos veiksmažodžių bendratys, o ne veiksmažodiniai daiktavardžiai, t. y. *išanalizuoti, palyginti, ištirti, nustatyti*, o ne *analizavimas, palyginimas, tyrimas, nustatymas*.
- **Tiriamoji medžiaga / pagrindinis darbo šaltinis** – nurodoma, kokia empirinė medžiaga surinkta. Paprastai etnologai remiasi ekspedicijose surinkta lauko tyrimų medžiaga arba archyvuose ir rankraštynuose sukaupia tautosakos ar etnografijos rankraštine medžiaga, tautosakos ar etnografijos rinkiniuose publikuota medžiaga. Tiriamoji medžiaga moksliniame darbe turi būti ne tik aprašoma, bet ir analizuojama, interpretuojama ar argumentuojama.
- **Metodai** pateikiami įvade (pvz., istorinis lyginamasis, aprašomasis, rekonstrukcinis, interpretacinis, diachroninis) ir nurodoma, kada koks metodas yra taikomas, motyvuojami jų pasirinkimo kriterijai. Gali būti nurodomi ir *lauko tyrimo metodai* (pvz., pokalbis, struktūruotas / nestruktūruotas interviu, stebėjimas, gerai informuotų pateikėjų apklausa, biografinis metodas).
- **Problema** – klausimas, į kurį darbe ketinama atsakyti. Aptariant problemą nereikia rašyti, su kokiomis problemomis susidurta renkant medžiagą ar rašant darbą. Pabrėžiamas tiriamo reiškinio problemiškas, t. y. kokias problemas bus galima išspręsti išanalizavus darbo objektą. Problemą reikėtų formuluoti taip, kad ja būtų galima ištirti tuos reiškinis, apie kuriuos tyrinėtojai dar nežino, nėra iki galo išsiaiškinę, dėl ko mokslinėje literatūroje nesutariama, laikomasi skirtingų nuomonių ar diskutuojama. Taigi reikėtų problemą rinktis tokią, kuri mokslinėje literatūroje dar nebuvo nagrinėta arba nagrinėta kitais aspektais, arba kai norima paprieštarauti įsigalėjusiam požiūriui.
- **Hipotezė** (ji reikalinga ne visada) – spėjimas, koks galėtų būti atsakymas į iškeltą klausimą. Hipotezė gali pasitvirtinti, gali ir nepasitvirtinti. Nereikia bijoti kelti tokių hipotezių, kurios, atlikus tyrimą, nepasitvirtina.

- **Teorijos pasirinkimas.** Įvade nurodoma, kokiomis teorijomis naudotasi ir kodėl jos pasirinktos.
- **Šaltinių ir literatūros tiriamąja tema apžvalga.** Įvade būtina aptarti ankstesnius šaltinius ir autorių darbus tyrimo tema, nusakyti jų tyrimų rezultatus.
- **Sąvokos ar terminai.** Jie aptariami tuo atveju, kai gali būti įvairiai interpretuojami arba yra specifiniai. Neretai etnologų mokslinių darbų prieduose pateikiamas pagrindinių darbe vartotų terminų žodynelis.
- **Apsiribojimas** – paaiškinimas, kas į darbą neįtraukta, į ką neatsižvelgta ir kodėl.
- **Darbo aktualumas, naujumas.** Nurodoma, kuo tiriama tema aktuali tam tikrai mokslo šakai, praktikai; pabrėžiama, jei mažai tyrinėta. Kiekvienas mokslinis darbas turi ką nors naujo atskleisti kurios nors mokslo krypties teorijai ir praktikai. Darbo naujumas – nebūtinai naujų dalykų atradimas; tai gali būti to paties dalyko analizė kitais metodais, kitais aspektais; to paties dalyko kitų problemų pabrėžimas.
- **Darbo praktinė vertė.** Jeigu darbo aspektai turi praktinę vertę, juos būtinai reikia nurodyti. Reikėtų parašyti, kaip konkrečiai gali būti įdiegti tyrimo metu gauti rezultatai ir metodiniai teiginiai. Jei darbas yra praktinio pobūdžio, reikėtų nurodyti, kad tai yra taikomasis darbas.

Įvadą turėtų suprasti ne tik darbo vadovas ir tos srities specialistas, bet ir į analizuojamą sritį neišsilinę, jos neišmanantys žmonės. Įvade neturi būti pasiteisinimų, apgailestavimo dėl laiko, vietos, medžiagos stokos. To negalima sakyti ir ginantis darbus.

Dėstymas. Tiriamojoje darbo dalyje turi būti nuosekliai analizuojami ir aprašomi įvade numatyti uždaviniai, įrodinėjami teiginiai, aiškinamos hipotezės. Šita dalis turi būti suskirstyta į skyrius ir poskyrius. Kai kurių sričių darbuose reikalaujama, kad pirmojoje tiriamojo darbo dalyje būtų pateiktas teorinis darbo pagrindimas, konkretūs mokslinio tyrimo rezultatai.

Dėstymo dalyje reikia pateikti savo surinktos medžiagos analizę, konkretaus tyrimo duomenis. Gautus rezultatus reikia palyginti su kitų autorių duomenimis (jei tokių yra). Lygindamas ir nustatydamas tyrimų rezultatų panašumus, ypač skirtumus, autorius privalo būti labai atsargus ir taktiškas, nedaryti skubotų išvadų. Reikia atsižvelgti į lyginamųjų tyrimų atlikimo sąlygas, tyrimo metodus ir kitas aplinkybes. Skyriaus pabaigoje galima aptarti galimas tyrimo klaidas ir abejones dėl duomenų patikimumo. Tai jokių būdu nemenkina darbo vertės, nes pats autorius geriau nei kas kitas gali kritiškai įvertinti tyrimų rezultatus, o tai palengvins kitų tyrėjų darbą.

Išvados, kaip ir įvadas, turi savo struktūrą. Tai atsakymas į problemos formuluotę, kuris reiškiasi jūsų tyrimo rezultatais (reikia prisiminti ir apribojimus). Išvadose reikėtų nurodyti:

- Kokį gavote atsakymą?
- Ar pasiekėte iškeltą tikslą ir uždavinius?
- Kaip jūsų tikslui tiko pasirinktieji metodai ir teorijos?
- Kas ir koku tikslu galėtų pasinaudoti darbo rezultatais?
- Kas vis dar lieka nežinoma? Ką dar reikėtų tirti? (Rienecker et al. 2003: 230).

Išvadose neturėtų būti lentelių, grafikų, nes visa tai pateikiama dėstyimo dalyje; taip pat neturėtų būti cituojama. Visos darbo išvados turi išplaukti iš jūsų darbo. Čia negali būti teiginių, nesusijusių su konkrečiu jūsų tyrimu. Išvados turi būti konkrečios, atitikti darbo pavadinimą, tikslą, uždavinius, gautus rezultatus. Jos turi patvirtinti arba paneigti darbo pradžioje iškeltą hipotezę. Nebijokite išvadose parašyti, kad darbas dar galėtų būti tęsiamas. Dažniausiai geri mokslo darbai gali būti tęsiami: gilinamasi į mokslinio darbo rašymo metu iškilusias kitas problemas, tie patys klausimai gali būti tiriami kitais aspektais. Patartina išvadas numeruoti.

Papildomosios mokslinio darbo dalys. Jas sudaro antraštinis lapas, turinys, santrauka (lietuvių ir užsienio kalba) sutrumpinimų sąrašas, šaltinių ir literatūros sąrašas, priedai.

Antraštinis lapas yra pirmoji papildomoji mokslinio darbo dalis. Jame turi būti nurodyta:

- institucijos ir padalinio pavadinimas (pvz., Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Etnologijos ir folkloristikos katedra);
- autorius (studento vardas, pavardė);
- darbo pavadinimas;
- rašto darbo pobūdis: kursinis, bakalauro, magistro darbas, referatas, namų darbas;
- vadovas ar darbą tikrinantis dėstytojas (greta vardo ir pavardės reikia nurodyti dėstytojo mokslinį laipsnį ir pedagoginį vardą (pvz., doc. dr. J. Jonaitis, prof. habil. dr. S. Saulienė);
- parašymo metai ir vieta (žr. 1 priedo 1 pavyzdį).

Turinys turi atspindėti visą mokslinio darbo struktūrą, sudėtines dalis (skyrus, poskyrius, skyrelius) ir nurodyti tikslus jų puslapius. Puslapiai, išskyrus antraštinį, numeruojami. Puslapio numeris rašomas lapo apatinės paraštės centre. Nors antraštinio lapo puslapis nenurodomas, tačiau įtraukiamas į bendrą mokslinio darbo puslapių skaičių.

Struktūrinės darbo dalys turi būti aiškiai suformuluotos, kad skaitytojas pagal dalies ar skyriaus pavadinimą suprastų, apie ką jame bus kalbama. Jeigu dalies pavadinime yra žodis *analizė*, vadinasi, bus analizuojama, jeigu – *aptarimas*, bus tik aptariama. Dėstymo dalys yra numeruojamos (paprastai arabiškais skaitmenimis, kartais didžiosios dalys numeruojamos romėniškais skaitmenimis), kitos dalys (įvadas ir išvados) nenumeruojamos. Galimi du mokslinio darbo plano variantai: paprastasis ir išplėstinis (žr. 1 priedo 2 ir 3 pavyzdį).

Santrauka turi būti parašyta taip, kad ją galėtų suprasti ir kitos srities specialistas.

Joje turi būti pateikta:

- tema,
- problema,
- tikslas,
- uždaviniai,
- metodai,
- darbo rezultatai,
- išvados.

Santraukos apimtis – 1 puslapis, todėl ji turi būti glausta ir informatyvi; joje turi atsispindėti visas darbo turinys ir struktūra. Kitame darbo lape pateikiama analogiška mokslinio darbo santrauka anglų arba viena iš pagrindinių Europos Bendrijos kalbų (žr. 1 priedo 4 pavyzdį).

Šaltinių ir literatūros sąrašas. Šaltiniai etnologų ir folkloristų darbuose paprastai pateikiami prieš mokslinę literatūrą. Literatūros sąrašas turi būti parengtas pagal bibliografinio aprašo taisyklės (žr. 2 priedą). Šaltiniai ir literatūra yra pateikiami tik tie, kurie yra naudoti ir cituoti moksliniame darbe. Vadinasi, į šį sąrašą įtraukiami visi darbai, kurie turi nuorodas tekste. Sąrašas sudaromas abėcėlės tvarka. Publikacijas nelotyniškais rašmenimis rekomenduojama transliteruoti (t. y. perrašyti lietuviškais rašmenimis) ir pateikti bendrame sąraše. Galima literatūros sąrašo struktūra:

- 1) knygos ir straipsniai lietuvių bei užsienio kalbomis (lotyniško šrifto),
- 2) kirilicos šrifto leidiniai.

Priedai. Priedai visada yra darbo gale. Juos reikia numeruoti ir pavadinti; galima paaiškinti, kas prieduose pateikiama. Etnologų darbų prieduose paprastai pateikiami etnografinių klausimynų pavyzdžiai, kurie padeda skaitytojui geriau susipažinti su studento atliktu empiriniu tyrimu. Taip pat į priedus dedamos nuotraukos, piešiniai, liaudies architektūros brėžiniai, iliustruojantys tyrimo medžiagą, surinkti ekspedicijose ar įvairiuose Lietuvos rankraštynuose, archyvuose. Folkloristų baigiamojo darbo prieduose gali būti pateikti didesnės apimties tautosakos kūriniai, surinkti šiuolaikinėje virtualioje erdvėje, pvz.,

grandininiai meilės laišakai, iliustruoti vaizdine medžiaga, plintantys elektroniniu paštu. Taip pat prieduose gali būti ir lentelės, kartografiniai žemėlapiai. Bakalauro darbo dėstomojoje dalyje turi būti nuorodos į darbo gale esančius priedus.

Sutrumpinimų ir santrumpų sąrašas. Dažniausiai jis pateikiamas tada, kai darbe vartojama daug pasikartojančių sutartinių ženklų, simbolių, terminų sutrumpinimų. Į šį sąrašą nereikėtų įtraukti visiems žinomų sutrumpinimų (*puz.*, *t. y.*, *t. t.*, *kt.*). Sutrumpinimų ir santrumpų sąrašą galima pateikti prieš įvadą arba darbo pabaigoje. Etnologų moksliniuose darbuose (monografijose, mokslinėse studijose, straipsnių rinkiniuose) nusistovėjusi tradicija sutrumpinimus rašyti prieš įvadą.

3.2. Formalieji mokslinio teksto reikalavimai

Baigiamieji darbai turi būti sutvarkyti pagal vienodus, visiems privalomus formaliuosius mokslinio teksto reikalavimus. Tokie darbai turi būti spausdinti kompiuteriu. Baigiamasis darbas turi būti parašytas taisyklinga lietuvių kalba, be klaidų. Mintys turi būti išdėstytos aiškiai, nuosekliai, logiškai, suprantamai. Moksliniai darbai turi būti patrauklūs ne vien turiniu, bet ir forma.

Darbo apipavidalinimas. Mokslinis darbas spausdinamas kompiuteriu ant standartinio A4 formato (210 x 297 mm) popieriaus lapo, rašoma tik vienoje lapo pusėje. Darbas spausdinamas *Times New Roman* arba *Palemono* šriftu (12 pt.), tarp eilučių paliekamas 1,5 eilutės intervalas. Privaloma palikti tolias paraštes:

- viršutinė ir apatinė – po 20 mm,
- kairioji – 30 mm,
- dešinioji – 10 mm.

Kiekvienos pastraipos pirmoji eilutė atitraukiama nuo kairiosios paraštės 15 mm. Pastraipos nustatomos abipuse lygiuote – tekstas sulygiuojamas ir pagal dešiniąją, ir pagal kairiąją paraštes.

Skyrių pavadinimai atitraukiami nuo teksto per 2 eilučių intervalą, poskyrių – per 1,5 eilutės intervalą. Darbo ir skyrių pavadinimai rašomi paryškintomis didžiosiomis raidėmis, poskyrių – paryškintomis mažosiomis. Skyrių pavadinimų raidžių dydis – 16 pt., poskyrių – 14 pt., skirsnių – 12 pt. Po skyrių, poskyrių ir skyrelių pavadinimų taškai nededami.

Bakalauro ir magistro darbo trečiame viršelio puslapyje turi būti įklijuotas vokas, kuriame įdėta kompaktinė plokštelė su visu baigiamojo darbo tekstu, atliktais tyrimais, nuotraukomis, apklausomis ir kitais dokumentais.

Mokslinių darbų apimtis gali skirtis, atsižvelgiant į darbo pobūdį. Dažniausiai mokslinių darbų apimtis (be priedų) nurodoma tokia:

- kursinis darbas – apie 1 autorinį lanką (apie 40 000 spaudos ženklų, 15–25 psl.),
- bakalauro darbas – apie 1,5 autorinio lanko (apie 60 000 ženklų, 35–45 psl.),
- magistro darbas – apie 2,5 lankus (apie 100 000 ženklų, 55–70 psl.)

Bakalauro ar magistro darbai turi būti įrišti pagal bendrus VDU nustatytus reikalavimus. Studentas į savo katedrą pristato du baigiamojo darbo egzempliorius.

Literatūros perteikimo būdai. Moksliniame tekste priimti du būdai: **cituojuama pažodžiui** arba **perpasakojama, perfrazuojama**. Kai cituojama pažodžiui, citatos rašomos kabutėse. Jeigu pažodinėje citatoje praleidžiamas tekstas, tą vietą reikia žymėti <...>. Citatoje įterptas darbo autoriaus komentaras rašomas laužtiniuose skliaustuose, pvz., [komentaras – V. P. (Vardenis Pavardenis – autoriaus inicialai)]. Labai ilga citata gali būti atitraukiama nuo paraštės ir surinkta mažesnėmis raidėmis arba parašyta kursyvu. Jei citatoje yra daugiau nei 40 žodžių, reikia vartoti specialų teksto šriftą, o ne kabutes. Etnologų darbuose dažnai tokiu būdu išskiriami ilgesni pateikėjų tekstai.

Kai citatoje norima išryškinti, pabrėžti kai kuriuos žodžius ar teiginius, tada rašoma taip: „**Lietuvių vizualinės antropologijos pradininku** (paryškinta mano – V. P.) laikomas Povilas Višinskis, dar 1896 metais rengiamai etnografinėi studijai „Antropologinė žemaičių charakteristika“ padaręs 170 fotografijų – jis fotografavo žemaičių tipus, valstiečius, kaimo muzikantus, dvarus ir kt.“ (Valiulis 2006: 20).

Kabučių, skyrybos ir išnašų ženklus patartina išdėstyti tokia tvarka: „Vienas iš įtaigiausių, paveikiausių praeities liudytojų, be abejonės, yra senoji fotografija.“⁶ Taigi, pacitavus teiginį, pirmiausia rašomas taškas, po to uždaromosios kabutės ir už jų išnašos ženklas.

Citatų ar perfrazuotų autorių teiginių nuorodas galima pateikti dvejopai: pačiame tekste arba puslapio ar straipsnio gale. Kurį nuorodų pateikimo būdą pasirinkti, reikia pasitarti su darbo vadovu.

Nuorodų pateikimas pačiame tekste. Jeigu nuorodos pateikiamos pačiame tekste, tada skliausteliuose nurodoma autoriaus pavardė, publikacijos leidimo metai ir puslapis. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad taškas dedamas ne iškart po citatos, bet po nuorodos, pvz.:

Arūnas Vaicekaskas teigia, „kad ritualinio tipo kultūrose apsikeitimą dovanomis matome kiekviename svarbesniame rituale“ (Vaicekaskas 2010: 33).

⁶ Matulevičienė S. 2011: Iš fotografinių ekspedicijų istorijos: Isaakas Serbovas. Iš: *Liaudies kultūra*. Nr. 1. P. 54.

Taškas po citatos rašomas tuo atveju, jei cituojamos vietos pabaiga yra sakinio pabaiga. Tokiu atveju rašoma taip:

„Juokavimai – komiškoji pramoginė tautosaka, kuria liaudis demonstruoja savo šmaikštumą, sąmojingumą, išradingumą.“ (Skabeikytė-Kazlauskienė 2005: 250).

Jeigu minimos to paties autoriaus tais pačiais metais išleistos publikacijos, prie leidimo metų pridedamos mažosios raidės. Jos išdėstomos abėcėlės tvarka, pvz.:

Išsiskiria Gintaro Beresnevičiaus (2007a, 2007b) vertinimai.

Prieš autorių ar veikalą tuose pačiuose skliaustuose gali būti vartojami sutrumpinimai *plg.*, *žr.*, pvz.: (*plg.* Astra 2006: 131). Jeigu pateikiama tiksli pažodinė citata, puslapį būtina nurodyti, pvz.:

Lilijana Astra teigia, kad „šiuolaikinė globalioji kultūra – ypač elektroninio tinklo – daugiausia pasireiškia skirtingų kultūrų organizavimu, nes visos nacionalinės kultūros tampa subkultūromis platesniame kontekste, t. y. tokiomis kultūromis, kurios yra adekvačiai suvokiamos jų pačių kultūrinės aplinkos visumoje“ (Astra 2006: 132).

Jei studiją ar straipsnį yra parengę ne vienas, o keli autoriai, tai literatūros nuorodoje rašoma viena pavardė ir *et al.* (iš lot. *et alii* – ir kiti), pvz.: (Paukštytė-Šaknienė et al. 2007). Tačiau rišliame tekste reikia nurodyti visas pavardes, pvz.:

Neseniai pasirodęs fundamentalus keturių autorių – Rasos Paukštytės-Šaknienės, Vidos Savoniakaitės, Žilvyčio Šaknio, Irmos Šidiškienės – darbas „Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai“ (2007) – tai tipologinis bei struktūrinis Aukštaitijos papročių tyrimas, paremtas kartografinė bei komparatyvistinė XX–XXI a. pradžios papročių analize.

Jei leidinio leidėjas yra ne konkretus autorius, o tam tikra institucija, tada ji nurodoma kaip autorius, pvz.: (EKG – *Etninės kultūros globos taryba* 2002: 5). Darbe įprasta tokių leidinių pavadinimus trumpinti ir vartoti santrumpas, pvz.: EK – Etnologijos enciklopedija, LDD – lietuvių liaudies dainynas, TD – Tautosakos darbai.

Norint pacituoti ar perfrazuoti vieno autoriaus tekste cituotą kitą autorių, rekomenduojama rašyti taip:

„Fotografija nėra vien tik atvaizdas (kaip paveikslas), vien realybės interpretacija; ji taip pat pėdsakas, betarpiškas realybės trafaretas, nelyginant pėdos įspaudas ar pomirtinė kaukė“, – knygoje „Apie fotografiją“ teigė Susana Sontag (Sontag 2000: 154, cituojama iš Pikelytė 2011: 29).

Literatūros sąrašė reikia nurodyti tik tą šaltinį, iš kurio yra cituojama.

Nuorodų pateikimas puslapio apačioje. Jeigu nuorodos išnaša pateikiama puslapio apačioje, tada čia rašomas leidinio autorius, knygos ar šaltinio pavadinimas, leidimo vieta, leidyklos pavadinimas, metai, leidinio puslapis. Tekste ties autoriaus pavarde ar ties jo

knygos pavadinimu rašomas nuorodos skaitmuo, pvz.: Atlikto tyrimo rezultatai patvirtina G. Beresnevičiaus⁷ išvadą.

Jeigu tas pats literatūros šaltinis cituojamas kelis kartus iš eilės, galima kitoje nuorodoje nurodyti: *ten pat* arba *ibidem*.

Asmenvardžių rašymo taisyklės. Pirmą kartą tekste minint asmenvardį, reikia pateikti ne tik pavardę, bet ir visą vardą, pvz., *Angelė Vyšniauskaitė savo darbe „Lietuvio namai“ teigia, jog...* Jeigu toliau kalbama apie tą patį asmenį, rašoma pirmoji vardo raidė ir pavardė, pvz., *A. Vyšniauskaitė tame pačiame darbe gvildena lietuvių tapatybės problemas.*

Užsieniečių pavardes galima lietuvininti arba palikti originalo kalba. Rekomenduotina prie užsienietišκών vardų ir pavardžių, kur galima, pridėti lietuviškas galūnes, pvz.: *Arnoldas van Gennepas, Bergmannas, Levi Straussas* (plačiau žr. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos rekomendacijas <http://www.vlkk.lt>).

Lentelės, paveikslai, nuotraukos, žemėlapiai numeruojami iš eilės per visą darbą arabiškais skaičiais. Šalia paryškintu šriftu užrašomi jų pavadinimai. Žodžiai *lentelė, paveikslas* ir jų numeriai turi būti išretinti. Lentelės pavadinimas rašomas virš jos, paveikslo ir nuotraukos – apačioje. Po pavadinimų nereikia rašyti taškų, pvz.:

1 l e n t e l ė. **Lauko tyrimų duomenys: pateikėjų charakteristika**

Nr.	Gimimo metai	Lytis	Soc. sluoksnis	Gimtoji kalba	Religija
1.	1925	moteris	žemdirbys	lenkų	katalikų
2.	1938	vyras	darbininkas	rusų	sentikių
3.	1955	moteris	inteligentas	lietuvių	katalikų
4.	1970	vyras	verslininkas	totorių	musulmonų
5.	1985	moteris	inteligentas	lietuvių	katalikų

Į kiekvieną lentelę, paveikslą darbe turi būti nuoroda, pvz.: *Lauko tyrimų duomenys apibendrintai pateikti 1 lentelėje. Kaip rodo tyrimų rezultatai, šiuolaikiniai mergvakariai ir bernvakariai labiausiai paplitę mieste (žr. 1 pav.).*

Paveikslais darbe vadinami įvairūs grafikai, diagramos, nuotraukos. Todėl negalima rašyti: *kaip matyti iš 1 grafiko*, turi būti *kaip matyti iš 1 paveiksle pateikto grafiko*.

Ne visada lentelėse ir paveiksluose teikiami duomenys yra sudaryti darbo autoriaus. Jei naudojate kitų autorių duomenis, tada reikia nurodyti šaltinį (šalia pavadinimo arba po lentele mažesnėmis raidėmis), kuriuo remiatės.

⁷ Beresnevičius G. *Religijotyros įvadas*. Vilnius: Aidai, 1997. P. 205.

Pastaruoju metu daug medžiagos randama internete. Mokslo darbuose neužtenka nurodyti, kad duomenys paimti iš interneto; būtina nurodyti internete rastų duomenų autorius, šaltinius, iš kurių gauti duomenys, internetinių svetainių pavadinimus. Jei jų negalima nustatyti, tada reikia nurodyti pilną internetinį adresą ir datą, kada žiūrėta. Data nebūtina, jei duomenys nesikeičia, pavyzdžiui, naudotasi elektroniniu Lietuvių kalbos žodynu ar Kerbelytės katalogu internete. Šis reikalavimas galioja tiek teorinei, tiek empirinei internete rasti medžiagai (plačiau apie internete rastos medžiagos pateikimo reikalavimus žr. 2 priedą).

Lentelių, paveikslų ir nuotraukų pavadinimus galima rašyti įprasto dydžio, t. y. 12 pt., raidėmis arba mažesnėmis raidėmis: 10 ar 11 pt. Lentelėse pateikti duomenys turi būti įskaitomi ir suprantami skaitytojui.

Nuotraukos ir jų metrika. Etnologų darbai dažnai iliustruojami etnografinėmis nuotraukomis. Prie nuotraukos turi būti pateikta tiksli jos metrika, t. y. nuotraukos pavadinimas, fotografavimo vieta ir metai, fotografo vardas ir pavardė (jei nežinome fotografo pavardės, reikia parašyti, kad fotografas nežinomas). Taip pat reikia nurodyti šaltinį, iš kurio gauta nuotrauka. Jei fotografija gauta iš pateikėjo, tai prie jos reikia pažymėti, kad nuotrauka iš asmeninio Vardenio Pavardenio archyvo, pvz.:

1 paveikslas. Šiuolaikinio mergvakario šventė

Kaunas. 2011 m. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš asmeninio J. Jonaitienės archyvo.

Jei nuotrauka paimta iš muziejaus ar mokslo institucijos archyvo, rankraštyno, tada dar reikia nurodyti tikslų institucijos archyvo ar rankraštyno pavadinimą ir fotografijos negatyvo numerį. Paprastai prie nuotraukos rašomas ne visas institucijos pavadinimas, bet šio pavadinimo santrumpa, pvz.:

- **ES** (Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus rankraštynas),
- **LTR** (Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas),
- **LMD** (Lietuvių mokslo draugijos rankraščiai, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas),
- **ČDM** (Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Liaudies meno skyrius),
- **VDU ER** (Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros rankraštynas).

Plačiau apie santrumpas žiūrėkite 3 priede.

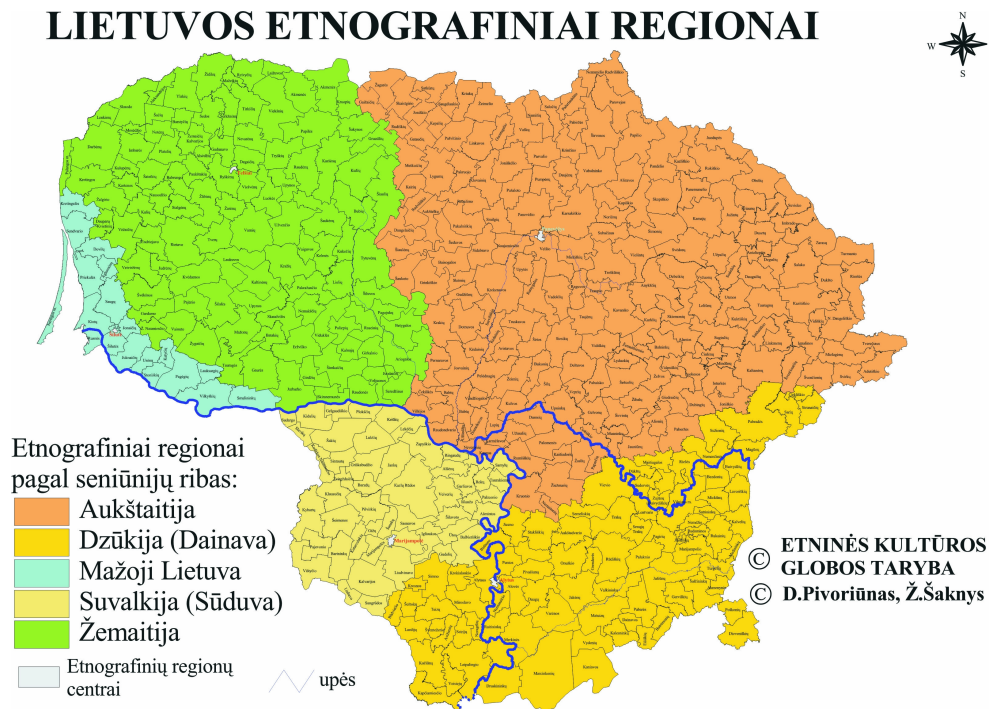
1 paveikslas. **Moterys su vaikais jaunosios namuose**

Rodūnės r. Pelesos k. V. Miliaus nuotr. 1956 m. ES Neg. 3381.

Darbo tekste neturėtų būti pernelyg daug lentelių, paveikslų, nuotraukų, kartografinių žemėlapių, nes tada jį sunku skaityti. Jeigu norima pateikti didesnės apimties lentelių, paveikslų, nuotraukų, kartografinių žemėlapių, patartina juos dėti į priedus.

Jeigu lentelė ar žemėlapis yra per visą puslapį, tai patartina juos kelti į priedus. Rašant referatus, kursinius ir baigiamuosius bakalauro darbus apie Lietuvos etnografinius regionus, galima naudotis vaizdine medžiaga, iliustruojančia studento tyrimo temą. Patartina pasinaudoti ankstesnių autorių darbu – D. Pivoriūno ir Ž. Šaknio sudarytu Lietuvos etnografinių regionų žemėlapiu, patvirtintu Etninės kultūros globos tarybos. Tokios didelės apimties žemėlapių taip pat reikėtų kelti į priedus (žr. 2 paveikslą).

LIETUVOS ETNOGRAFINIAI REGIONAI

2 paveikslas. **Lietuvos etnografiniai regionai**

Mokslinių darbų vertinimas. Vertinant mokslo darbus atsižvelgiama ne tik į paties darbo turinį ir kokybę, bet ir į formaliuosius reikalavimus, į žodinio pristatymo kokybę, tyrimo duomenų patikimumą, sugebėjimą juos paaiškinti, pagrįsti savo teiginius ir išvadas.

Galima paminėti tokius svarbiausius vertinimo kriterijus:

- tinkama darbo apimtis;
- darbo temos, tikslo uždavinių, problemos, teorijos ir metodikos sąsajos;
- tyrimo metodikos ir teorijos tinkamumas ir pagrįstumas;
- gerai atlikta tyrimo problemos teorinė analizė, besiremianti naujausiomis teorijomis ir koncepcijomis;
- aiški ir logiška darbo struktūra (vientisas tekstas, kuriame yra svarbiausi darbo skyriai ir poskyriai; skyrių antraštės atitinka turinį);
- aiški baigiamojo darbo kalba: suprantama, tiksli, vientisa, vienareikšmė; tekste tinkamai vartojama tos mokslo srities terminija;
- naudotos mokslinės literatūros tinkamumas (bibliografinio aprašo nuoseklumas, naujumas, citavimo nuoseklumas ir pagrįstumas);
- empirinės medžiagos ir atlikto tyrimo patikimumas;
- baigiamojo darbo analitinės dalies ir išvadų pagrįstumas;
- baigiamojo darbo apipavidalinimo kokybė (Rienecker et al. 2003: 36–38).

3.3. Praktinės užduotys

1. Išvardykite pagrindines ir pagalbines mokslinio darbo dalis.
2. Nurodykite pagrindines įvado struktūros dalis.
3. Pažymėkite 3 pagrindines mokslinio darbo dalis: A) antraštinis lapas, B) turinys, C) įvadas, D) santrauka, E) priedai, F) dėstymas, G) literatūros sąrašas, H) išvados.
4. Kokie bendriausi dalykai nepateikiami mokslinio darbo įvade? A) pratarmė, B) darbo objektas, C) mokslinio darbo tikslas, D) uždaviniai, E) problema, F) hipotezė, G) metodai, H) darbo aktualumas ir naujumas, I) šaltinių ir ankstesnių tyrinėjimų apžvalga, K) sąvokos, L) dedikacijos, M) išvados.
5. Sugalvokite etnologijos referato pavadinimą ir pagal jį prašykite šio darbo tikslą, uždavinius, metodus.
6. Pabandykite parašyti įvadą referatui ar namų darbui pagal pasirinktą mokslinio darbo temą.
7. Suformuluokite referato ar namų darbo išvadas pagal pasirinktą darbo temą.
8. Kokios yra asmenvardžių rašybos taisyklės?

9. Kokius žinote naudotos literatūros pateikimo būdus?

10. Kokia informacija turi būti pateikta nuotraukų metrikoje?

4. KALBOS KULTŪROS PRATIMAI

Šiame skyriuje pateiksime įvairius kalbos lygmenis apimančius pratimus: tarties, kirčiavimo, leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės. Skyriaus pabaigoje įdėta keletas apibendrinamųjų pratimų, apimančių kelių lygmenų klaidas. Keli pratimai skirti atkreipti studentų dėmesį į kompiuterinio rinkimo reikalavimus.

4.1. Tarties ir kirčiavimo pratimai

4.1.1. Taisyklingai perskaitykite žodžių junginius, ypač atkreipkite dėmesį į ilgųjų balsių tarimą:

Etniškumas – tai klasifikacinė žmonių ir jų grupių kategorija; etninės grupės; archajiškų vaizdinių; subkultūrų studijos; Europos etnologijos istorijos teorijose etniškumas glaudžiai siejamas su tapatybe; biologinė (fizinė) antropologija domisi žmogaus biologine prigimtimi ir įvairove, tiria žmonijos kilmę, jos anatominę bei genetinę evoliuciją ir įvairovę; atsižvelgiant į tyrimo sritį; socialinę tvarką; archetipui artima ir stereotipo sąvoka; kultūriniuose arealuose; į liaudies mediciną žvelgiama kaip į relikta; lietuvių liaudies medicina ypatingo mokslininkų dėmesio sulaukė XIX–XX a. sandūroje; Vakarų aukštaičių ir žemaičių kanklės; krikštas bažnyčioje buvo krikštynų apeigų sudedamoji dalis; magija – vienas sudėtingiausių antropologijos mokslo objektų; skudučiavimas – lietuvių etnomuzikinės kultūros reiškiny; lietuvių užkalbėjimai apima įvairias gyvenimo sritis; tauta – istoriškai susiformavusi žmonių bendruomenė, turinti bendrą kilmę, bendrą kalbą, istoriją, papročius.

4.1.2. Taisyklingai išstarkite tarptautinius žodžius. Kur reikia, tardami įterpkite priebalsį *j*. Atkreipkite dėmesį į kai kurių žodžių rašybą:

Altruizmas, archaika, archajiškas, asimiliacija, asocialus, biblioteka, ceremonialas, difuzionizmas, emocionalus, etiologinis, evoliucionizmas, grandiozinis, iniciacija, jubilias, labiau, materialus, matriarchatas, nacionalizmas, orientacija, patriarchas, patriotiškas, periodas, plagiatas, populiarus, potencialus, regionas, socialinis, sociologas, specialus, variantas.

4.1.3. Taisyklingai perskaitykite priebalsių sandūras:

Užsienis, pusšimtis, užsuko, išsiskyrė, išsinešė, išsisuko, pusšešto, užžėlė, pavyzdžiui, senamiesčio, skaisčiai, išsivaduoti, kęsdavo, siųsdavo, išsaugoti, perrašymas, rūpesčių, išsisklaidymas, lipdiniai, nulaužtas, perrinkimas, užsiimti, išskirtinumas, Užgavėnės, apdovanoti, neišsibaigia.

4.1.4. Sukirčiuokite žodžių junginius (prie kai kurių žodžių skliaustuose nurodytos kirčiuotės):

1) Antropologijos mokslas (1); šiuolaikiniai antropologai; etninė kultūra (2); etninio mozaikiškumo indeksas; etnologiniai darbai; atlaidų rūšys (3); gegužinės pamaldos; Lietuvos etnografiniai regionai (2); masinis reiškinys; jaunimo bendrija; šokių (2), dainų ir žaidimų vakarėliai (2); jaunystės (1) pabaiga; piemenų dainos; liaudies meteorologija; monogaminė santuokos forma (1); vienpatystė (1) buvo griežtai privaloma; klaipėdiečių (2) kostiumas; folkloro (2) ansambliai; folklorinės medžiagos (1) autentiškumas; išskirtinai informatyvūs (2) merginos ir moters (1) aprangos atributai; darbo dienos ilgumas priklausė nuo darbų; derliaus nuėmimo šventės; socialinė kaita; etiologinis pasakojimas; pasakos herojus (2); pasaulio medis; Joninių (2) papročiai; tautinis (2) paveldas (3^b); analitinis metodas; buities detalės; tapo šeimos galva (3); abipusė (2) simpatija; Baltijos regiono (2) kultūros (2);

2) gimtųjų ciklo pabaigą žymėjo motinos įvesdinimo į bažnyčią (1) paprotys; socialinis statusas; tam tikro amžiaus ribos; neurofiziologiniai, fiziniai, psichologiniai, socialiniai ir kultūriniai kriterijai; brandos apeigos; duonos (1) kepimas; šeiminkavimo darbų pradžia; krauti kraitį; jaunesnė sesuo; Lietuvos rytinėje dalyje; gyvavo paprotys; jaunimo bendrija; jaunuolio (2) statusas, šių apeiginių veiksmų formos (1) įvairovė (1); socialinė struktūra; įrašymas į bernų knygą (2); evangelikų reformatų ir evangelikų liuteronų konfirmacija; tradicinis palikimas; vardynos (2) – civilinė vardo suteikimo šventė; formalus dalykas (2); tautiniais (2) drabužiais apsirengusios merginos; atsakymai į klausimus; heterogeniškos kultūros samprata; ritualinis elgesys; lauko tyrimų metodai ir technikos; Kalėdos (2) ir Velykos (1); mitinės vandens būtybės (1); pavasario lygiadienis; asmeninė (2) šventė; pagrindinis tyrimų (2) objektas (2); folklorinis ansamblis; maloniai (4) kolegei; baltų (1) genezė (2); etnografinė medžiaga (1).

4.1.5. Remdamiesi priešpaskutinio skiemens priegaidės taisykle ir pateiktais atraminiais žodžiais, sukirčiuokite:

1) Objektas – objektus, hipotėzė – hipoteze, kauniėtis – kauniečius, demogrāfas – demografu, bendriją – bendrija, atstōvas – atstovus, krikštynos – krikštynas, pateikėją – pateikėjas, tiltas – tiltus, nėša – neši, tỹli – tyliu, pūodas – puodus, rāštas – raštus, honoraras – honorarus, autobūsas – autobuse, dēsni – dēsnius, viēšą – viešus, reklāmą – reklama, diagrāmą – diagramas, kultūrą – kultūra, būtýbė – būtybės, jungtūvės – jungtuves, žemaĩtis – žemaičiu, etnogrāfas – etnografu, etnogrāfija – su etnografija;

2) antropologūs – antropologas, svajonės – svajonė, vogiaũ – vogė, skolās – skolą, smūgiūs – smūgi, drōbes – drobė, bažnỹčias – bažnyčia, vietà – vietą, rúožus – ruožą,

klýstu – klysta, lobstù – lobsta, plėčiaũ – plėtė, ruošiaũ – ruošė, aukštaičiũs – aukštaitis, mitologùs – mitologas, naujiena – naujienas.

4.1.6. Sukirčiuokite šiuos asmenvardžius ir vietovardžius, pasakykite vienaskaitos įnagininką:

Suvalkiją (2), Žemaitiją (2), Aukštaitiją (2), Dzūkiją (2), Inetą (2), Europą, Lietuva (3^b), Kaunas, Latvija (1), Dalią (2), Mildą (1), Rūtą (2), Martynas (2), Adomas (2), Petras (2), Gabija (3^b), Pranas (2), Teofilė (2), Austėja (1), Juozas (2), Aušrą (4), Antanas (2), Dainavos, Sedą (4), Vidžemė (1), Merkinė, Perkūnas (1), Žemyna (1).

4.1.7. Pasakykite šių žodžių vienaskaitos įnagininką ir daugiskaitos galininką, sukirčiuokite:

Senelis (2), vardas (2), žodis (2), miestas (2), etnologas (2), centimetras (2), vadovas (2), skylę (4), dievybė (1), regionas (2), universitetas (2), studentas (2), bazė (2), kraštas (4), eksponatas (2), instrumentas (2), koncertas (1), dekanas (2), brolis (1), kapelą (2), metas (2), zanavykas (2), žemaitis (2), subgrupė (2), metodas (2), problemą (2), melodija (1), medžiaga (1), objektas (2).

4.2. Leksikos ir žodžių darybos pratimai

4.2.1. Raskite ir ištaisykite leksikos klaidas, paaiškinkite, kokiam tipui jos priskirtinos:

1. Kūčios turi būti švenčiamos namie, nes atėjęs svetimas žmogus gali kartu su savimi atsinešti nelaimę ir vargus sekantiems metams.
2. Su ypatingai prabangiomis įkapėmis buvo laidojami Lietuvos didieji kunigaikščiai.
3. Giminiuojantis skirtingoms kultūroms, tuo pačiu neišvengiamai atsinešama į šeimą dalis naujų papročių.
4. Po to Birštonas išgyvenęs eilę pakilimų ir nuosmukių.
5. Sūriaisiais Birštono apylinkių šaltiniais ir jų gydomosiomis savybėmis buvo domimasi senai, tačiau tapti rimtu kurortiniu centru jam trukdė netoli įsikūręs Stakliškių kurortas.
6. Mano apsisprendimą įtakojo keli veiksniai.
7. Duomenų apie Aukštaitijos regiono krikštynų papročius sutinkame lokalinio pobūdžio darbuose: monografijose ir straipsniuose.
8. Žiemą muziejuje nebuvo rengiama ypatingai daug renginių ir užsiėmimų, tampriai susijusių su etnologija.

9. Pakūčiauvojė ant stalo po truputį palieka visų valgių.
10. Po mirties prasidėdavo ilgos šermenys, per kurias būdavo sunaudojama daug alaus.
11. Laidojimo atnaujinimo Birštono kapinėse klausimas yra sudėtingas: trūksta lėšų pilnai atnaujinti kapinių veiklą.
12. Į lietuvių etninį tapatumą galima žvelgti ir iš blogosios pusės; galima teigti, kad lietuvių tapatumas blėsta, nes jie užmiršta senąsias tradicijas.
13. Visose studijose aprašytas vieningas taikytas metodas.
14. Tokie aukojimai mūsų laikais taipogi nebevyksta dėl atotrūkio nuo žemdirbiškojo pasaulio.
15. Pramonės vystymosi, kėlimosi į miestus pasėka – nykstančios tarmės.
16. Ką tai padės, jei tu man ar sau galą pasidarysi – vienok mūsų turtai nesugrįš.
17. Karaliūnas išvadavo karalaitę nuo smako ir tapo karaliaus žentu.
18. Ubagas kareiviui padovanoja terbą arba maišą.
19. Vienas kalvis stebuklinėje pasakoje su velniu sudaro sutartį: žmogaus namuose už pečiaus ras aukso ir sidabro, o velnias po metų gaus jo dūšią.
20. Raganos dukrai nulemiamas blogas likimas: bus biedna, darbo nemokės ir bus negraži.
21. Darbe norima aprašyti Dzūkijoje gaminamos naminukės bravorą.
22. Yra pasakų, kuriose troba iš pirmo žvilgsnio atrodo tuščia: joje herojus randa katilą ir malkų pundelį.
23. Kitoje pasakoje įėjus į gryčią šeiminkų nerandama, bet pažymima, kad viduje pečius kūrenasi, o ant stalelio žiba žiburys.
24. Pasakoje *Apė karaliūną ir užkeiktą karalaitę* karaliaus vyresnieji sūnūs supykdo medinčių ir už tai įkalinami sklepe.
25. L. Zoja teigia, kad prieš patriarchatą buvo matriarchatas, be to, kada galutinai įsivyravo patriarchatas taipogi nėra tiksliai žinoma.
26. Kad susilauktų sūnaus, tėvai po slenksčiu padeda kaladėlę.

4.2.2. Raskite ir ištaisykite žodžių darybos klaidas:

1. Prityrusi margintoja išmargina apie pusę šimto ir daugiau skirtingų margučių.
2. 1795 m. Lietuvos bažnyčios vyriausybės draudimas laidoti mirusiuosius šventoriuose ir įpareigojimas kunigams kurti kapines miestų ir miestelių pakraščiuose arba netolimose jų prieigose bei reikalavimas parapijiečiams laikytis mirusiųjų laidojimo tvarkos, neaplenkė ir Birštono bažnyčios.
3. Atrestauravus istorines pilis, senamiesčius, mūsų šalis sulauktų daug susidomėjimo iš kitų pasaulio šalių.

4. Remiasi kartografinio metodo principu, tyrimo duomenis pateikia statistinio schematinio vaizdavimo būdu.
5. Apklausiant panaudotas tematinis klausimynas „Lokalsios bendruomenės“.
6. „Romuvos“ tinklapyje skelbiama informacija apie šventvietes – alkus.
7. Domėjaisi, kokie bus universitete specialybiniai dalykai.
8. J. Šimkūnaitė ekspedicijų metu įvairiose Lietuvos vietovėse tirdama vaistinių augalų augimvietes, rinko ir tautosaką, žodžius lietuvių kalbos žodynui.
9. Visa informacija yra užslaptinta.
10. Pagalbininko pasakose prireikia problematiškose situacijose.
11. Žemaitijoje gaminamą naminę degtinę ir jos vartojimą tyrinėjo VDU studentė Diana Mikužienė savo bakalauriniame darbe.
12. Etnologai mažuose Lietuvos miesteliuose ir kaimuose dar fiksuoja XX a. pr. tradicinės kultūros daiktų ir gali papasakoti apie to laikmečio papročius.

4.2.3. Raskite ir ištaisykite šiuose sakiniuose esančius semantizmus:

1. Nagrinėtose stebuklinėse pasakose žalčio paveikslas daugiausiai sutinkamas vienoje iš išpūdingiausių pasakų „Eglė žalčių karalienė“.
2. Informacijos nevientisumas ir nekonkretumas neleidžia atkurti vieningo auokojimo apeigų vaizdo.
3. Etnologijos specialybė apjungia viską, kas susiję su tautos tradicijomis, kultūra, gyvenimo ypatumais.
4. Apie mitologinius reiškinius papasakojo ypatingai tiksliai.
5. Šiandieninėje Lietuvoje tarmiškai dažniausiai kalba tik miesteliuose bei kaimuose gyvenantys lietuviai, kadangi juos mažiau paliečia bendrinė kalba.
6. Galvoju, kad nors ir labai ženkliai pakitusios, vis dėlto tarmės išliks.
7. Mano pasirinkimas studijuoti etnologiją buvo senai susiformavęs.
8. Manoma, kad seniau ornamentas ir mitas buvo tampriai susiję.
9. A. Seselskytė pažymi, kad našlaitei padedanti karvutė yra ne šiaip sau stebuklinga pagalbininkė; jos vaizdiniu išreiškiama animistinė liaudies pasaulėžiūra.
10. Karvutė antgamtinių galių pagalba paverčia mirusią šeimninę paukščiu.
11. Kalaitė perspėja mergaitę, kad neitų į namus, nes po slenksčiu yra iškasta pilna žarijų duobė. Už tai ragana išsuka kalaitei koją, nežiūrint to, ji dar kelis kartus perspėja savo šeimninę, kol galiausiai yra nužudoma.
12. Nėra vieningos nuomonės, kokio stiprumo turi būti samanė; vis tik sutariama, kad tikroji dzūkiška samanė turi būti apie 60 – 70 procentų stiprumo gėrimas.

13. Iš istorinių duomenų žinoma, kad buvo dovanojami dvarai, ypatingai didžiųjų kunigaikščių valdymo laikais.

14. Tradicinėje kultūroje tėvas visuomet stengdavosi sūnų išmokinti kažkokio amato.

15. Turtą išvaistęs sūnus nepripažįstamas pilnateisiu šeimos nariu.

16. Senojoje lietuvių kultūroje mergina ištekėdavo pakankamai anksti – iki 20 metų ar šiek tiek vyresnė.

4.3. Gramatikos pratimai

4.3.1. Raskite ir ištaisykite morfologijos klaidas:

- Po penkių metų, 1387 m., karaliaus Jogailos dovanojamų žemių Skirgailai rašte Birštonas taip pat minimas ir vadinamas miesteliu ar pilimi.
- Praėjus dviems metams po naujosios bažnyčios pašventinimo, 1911 m. F. Machwitz mirė ir vietinių gyventojų iniciatyva bei pritariant klebonui buvo palaidota Birštone.
- Dzūkijoje ir Suvalkijoje klausinėtos jaunesnės nuo 1951 iki 1985 m. gimę respondentės.
- Apklaustieji Suvalkijoje buvo lietuviai, Dzūkijoje apklausta keleta kitų tautybių respondentų.
- Abejose studijose autorius skiria dėmesio tradicinių kalendorinių švenčių ir inicialinių papročių sovietizacijos ir sekuliarizacijos apžvalgai.
- Tyrėja nori parodyti, kaip įvairūs žmonės tam tikroje teritorijoje suvokia savo tapatybes ir kultūrą.
- Tose vietovėse skirtingas gyventojų užimtumas, amžius, išsilavinimai.
- Nagrinėjamosiose pasakose herojai dažniausiai prašo pačių elementariausių dalykų.
- Planuoja atlikinėti praktiką sausį.
- 1971 m. garsioji žolininkė Eugenija Šimkūnaitė Vilniaus universitete apgynė biologijos mokslų daktarės disertaciją. 1993 m. Lietuvos mokslo taryba E. Šimkūnaitei suteikė habilituotos gamtos mokslų daktarės laipsnį.
- Nerasime Lietuvoje dviejų vienodų kapinių nei pagal užimamo žemės ploto dydį, nei pagal jose esančių paminklų grožį ir meninę vertę.
- Jeigu žiūrėtume iš istorinės ir labiau realistinės pusės, tai, atrodytų, kad Stasio Gutauto ir Lietuvos liaudies kultūros centro išleistose knygutėse aprašyti faktai apie Kūčių pavadinimo kilmę yra tikslingesni.
- Jo kapą prižiūri moksleiviai, bibliotekos darbuotojai ir žmonės, atėjusieji į kapines aplankyti artimųjų kapų.
- Medžiaga buvo renkama ieškant pateikėjų, galinčių pasidalinti patikima ir naudinga informacija šia tema.

15. Šis Beresnevičiaus požiūris pavertė jį vienu labiausiai skaitomų religijotyros ir etnologijos autorių.
16. Kalbėti apie Gintarą Beresnevičių, kaip apie žymiausią lietuvių etnologą, pasirinkau dėl keletos priežasčių. Visų pirma tai iškili asmenybė, kurios nuopelnai yra neįkainuojami kalbant apie religijotyros ir etnologijos studijas.
17. Etnologai bendrauja su pačio įvairiausio amžiaus žmonėmis.
18. Laumės yra moterys daugiausiai tose saktmėse, kur dirba įvairius moteriškus darbus: verpia, audžia, skalbia.
19. Vyriškos lyties paramos teikėjų išorinė charakteristika.
20. Vienoje stebuklinėje pasakoje ragana turi ypatingųjų bruožų: ji vaizduojama kaip riaumojanti, galva su gyvatėmis, su keturiomis akimis, iš snukio drimbančiomis putomis.
21. Šioje pasakoje labiausiai išmintingas yra ne trečiasis senelis, o senelė, kuri duoda svarbiausią patarimą – kaip išvaduoti raganos pagrobtą vyrą.
22. Gulbių atliekamos užduotys yra susiję su vandens sfera.
23. Vanagas, atsidėkodamas herojui už teisingai padalintą grobį, dovanoja savo plunksną, kad prireikus šis galėtų pasiversti vanagu.
24. Pasakoje *Apė vieną raganių* herojus siunčiamas mokintis vagies amato.
25. Jei dvaras yra velnio rezidencija, velnias nuveda žmogų į dvarą, kuriame nieko nėra ir liepia jam prabūti 3 metus. Ten būna visos reikmenys, reikalingos pragyvenimui, tik duodama užduotis per tuos metus nekirpti plaukų, neskusti barzdos.
26. *Grinčele, gryčele* gyvenamą namą daugiausiai apibūdino žmonės, gyvenę Žemaitijos bei vidurio ir rytų Aukštaitijos plote.
27. Vaikų amžius pasakose retai kada būna apibrėžtas; novelinėse pasakose kartais pasakoma, kad vaikas yra septynių metų.

4.3.2. Raskite ir ištaisykite sintaksės klaidas:

1. Dainius Razauskas apie G. Beresnevičių kalbėjo iš mokslinės pusės.
2. Būkime stiprūs savo vidumi, gražūs gerais ir vaisingais darbais.
3. Viena paskutinių studijų „Žemaitijos vandens malūnai“ išleista serijoje „Lietuvos etnologija“.
4. Kūčių naktį miegant po stalu, gali susapnuoti šv. Panelę.
5. Norint suvokti sovietmečio jaunimo gyvenimą, autorius kalbėjosi su vyresniais respondentais.
6. Diachroninio tyrimo tikslams autorius naudojo savo ankstesniais tyrimais, o taip pat kitų autorių publikacijomis.

7. Autorė nuodugniai, išskiriant gautus esminius rezultatus, apžvelgia kartografavimo principu paremtus tyrinėjimus, susijusius su krikštynų papročiais.
8. Darbe daug akcentuojama į lauko tyrimų duomenis.
9. Tyrėjas mažai dėmesio skiria etniškumo identifikavimui.
10. Jaunimo tarpe atsiradusias netradicines poilsio ir švenčių formas tyrinėjo Žilinskaitė.
11. Tyrėjas atlikdamas tyrimą kartais pasinaudodavo nereglamentuoto interviu galimybėmis, kuomet pateikėjams būdavo užduodami iš anksto nenumatyti klausimai.
12. Viso apklausti 45 įvairių tautybių pateikėjai.
13. V. Savoniakaitės studija apie Aukštaitijos gyventojų gyvenimą ir tapatybę pagrinde paremta naujausių etnografinių tyrimų rezultatų analize.
14. Duomenų patikslinimui autorė taikė kontrolinius klausimus.
15. Ji tuo pačiu parodo, jog yra galinga antgamtinė būtybė.
16. Pasakų personažas antgamtinių galių dėka daug pasiekia.
17. Mergelė virsta nepaprasta žuvele, kuri laikas nuo laiko bendrauja su broliu.
18. Veikėjai maginių žodžių pagalba daro nepaprastus dalykus.
19. Kiaušinis, patekęs į vandenį, tuo pačiu patenka į chtoninę erdvę.
20. Vakarų Europos folkloro tradicijos įtakoje slibinas imtas vaizduoti kaip savarankiškas valdovas, kuris savo norus reiškia raštu, siųsdamas laišką karaliui reikalaujamas karalaitės.
21. Prieš stojant į etnologiją daug domėjaisi apie tai, ką studijuosiu.
22. Žiniasklaida, knygos turi didelės įtakos tarmių nykimui.
23. Etninis tapatumas – tai supratimas, kaip žmonės įsivaizduoja save tautoje.
24. Taipogi įdomu sužinoti, kokius turi panašumus ir skirtumus Kūčių šventimas skirtinguose regionuose.
25. Dėl mokslo pažangos atsiradusios naujosios technologijos kasdienį žmogaus gyvenimą padarė daug paprastesniu ir patogesniu.
26. Giltinė stebuklinėse pasakose kaip paramos teikėja veikia tokia aspektu: ji tampa pasakos veikėjo vaiko kūma.
27. Prieš sutikdamas pagalbininką vilką herojus dažniausiai būna silpnas kaip fiziškai, taip dvasiškai.
28. Apibendrinant pasakas, kuriose minimi gyvenamieji namai, galime teigti, kad šios buities detalės turi daugybę sąsajų su tradicine valstiečio gyvenamąja aplinka.
29. Kitaip nei tikrame gyvenime, pasakose rūšys nenaudojamas pagal savo tiesioginę paskirtį – daržovių laikymui.

30. Kaip ir realiame gyvenime, taip ir stebukliniuose kūriniuose garbingi svečiai, užėjus į namus, sodinami prie stalo ir vaišinami.
31. Pinigai pardavus vaiką bus ant maisto.

4.3.3. Ištaisykite pabrauktus žodžius ar žodžių junginius:

1. Istoriniuose šaltiniuose minimos baltų (tame tarpe ir lietuvių) aukojimo apeigų vietos – kalnai, miškeliai, girios, vietos prie ypatingų pavienių medžių, akmenų, upių, ežerų.
2. Ieškant autentiškos faktografinės medžiagos, autorė stengėsi peržiūrėti respondenčių fotoalbumus.
3. Kiekvienas autorius individualus tyrimuose bei sukauptos medžiagos analizavime.
4. Struktūruoto interviu pagalba kaupiama įvairi etnografinė informacija.
5. Autorės tyrinėjimų aspektas krypsta į kolektyvinės sąmonės bei kolektyvinių vaizdinių pasirinktuose regionuose atskleidimui.
6. Kūrybingos liaudies dėka pasakų personažų paveikslai piešiami įvairiomis spalvomis.
7. J. Basanavičius užrašinėjo bulgarų tautosaką, rinko etnografinę medžiagą, savo mokslines įžvalgas skelbdamas ne tik bulgarų, bet ir užsienio spaudoje.
8. Šiame darbe pateikiau pagrindinių švenčių kaip senesnes, taip ir iki šių dienų išlikusias tradicijas.
9. Tam, kad tiksliai ir objektyviai ištirti vieną ar kitą gyvenimo aspektą, privalome bent iš dalies išmanyti ir keletą kitų disciplinų.
10. Negalima likti abejingu tam, kas dedasi aplinkui.
11. Šioje knygoje pagrindinis dėmesys skiriamas pasakų apie pamotę ir podukrą analizavimui.
12. Šis antipodas sutinkamas daugelyje pasakų–legendų, tuomet stebulinėse pasakose pasitaiko tik keliose etiologinėse saktmėse.
13. Apibendrinant noriu pasakyti, kad stebulinių pasakų paramos teikėjai – senukas, senukas-Dievas, ubagas, kartais ir velnias, dažniausiai sutinkami kelyje, girioje, randami trobelėje arba pas pasakos personažus ateina patys.
14. Užsidėjęs stebuklingą kepurę jaunikaitis tampa nematomu.
15. Galima paminėti tokį pasakos siužetą: velnias sudaro su vaikinu sutartį: šis turintis tris metus nesiprausti, nesikirpti ir nesiskusti.
16. Kartais velnias paskolina žmogui pinigų su tikslu pasipelnyti.
17. Giltinė vaizduojama kaip mokanti gydyti ir šiuo savo gebėjimu pasidalina su pasakos personažu.

18. Šie instrumentai pagelbėja dvejose situacijose: grojant, kad praturtėtų, ir ganant, kad neišsilakstytų gyvuliai.
19. Žinios apie senąsias maisto ruošimo technologijas yra neįkainuojamos, nes jas galima pritaikyti kuriant kaimo turizmą, rengiant įvairiausių projektus.
20. Po kelių metų išleista antroji knyga „Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai“.
21. Didelio noro vedinį susilaukti vaikų tėvai ryžtasi prašyti velnio, kad duotų vaikų.

4.3.4. Pasirinkite skliaustuose esantį taisyklingą variantą:

1. Būdamas (mitine būtybe; mitinė būtybė), žuvis pasižymi išankstiniu žinojimu.
2. (Maginiais žodžiais; Maginių žodžių pagalba) daro nepaprastus dalykus.
3. Nepaprasta lydeka norėdama išsigelbėti siūlo savo žvynus, (tuo pačiu; kartu) (pamokina; pamoko), kaip su jais elgtis ištikus nelaimei.
4. Nepaprasta vandens pana, pasakose vaizduojama kaip antropomorfinė figūra, atstovauja moters (sferą; sferai).
5. Vandens pana turi žmogaus savybių: gyvena kaip tikra ponaitė, turi (tarnus; tarnų), esanti kaprizinga.
6. (Pereiti; Perėjimui) iš vieno pavidalo į kitą gulbei užtenka nusimesti arba užsidėti sparnus.
7. Siekiama išanalizuoti šaltinius, trumpai aptarti aukojimo apeigas vietos, laiko, aukų, aukojimo adresatų ir ritualo veikslių aspektais, rasti (esminius skirtumus; esminių skirtumų), išsiaiškinti jų kilmės priežastis.
8. Kiekvieną kartą (dalyvaudamas; dalyvaujant) renginiuose, su įdomumu klausydavau savitų tam kraštui būdingų pasakojimų, dainų.
9. (Didelės įtakos; didelę įtaką) etnologijos specialybės pasirinkimui turėjo mokytoja.
10. Nuo pat vaikystės vyriausias brolis skatino domėtis (apie savo kaimą; savo kaimu).
11. Tam, kad (suprasti, suprastumėte) lietuvių kalbos tarmių reikšmę, šiek tiek papasakosiu apie jų kilmę.
12. Seniau lietuviams per šventes svarbiausia būdavo pabūti su šeima, apmąstyti praėjusį laiką, (o taip pat; taip pat) laikytis įvairiausių prietarų, pranašauti ateitį.
13. (Pabaigai; pabaigoje; baigdamas) norėčiau paminėti vieną teigiamą dalyką.
14. Šiuo darbu bandysiu rasti (skirtumus; skirtumų) tarp anų ir šių laikų papročių.
15. Kai kuriose Lietuvos vietovėse, (ypač; o ypač; ypatingai) Žemaitijoje, buvo įprasta antrosios Velykų dienos rytą savuosius arba kaimynus aplieti vandeniu.
16. (Rašant; rašydamas; rašydama) darbą naudojausi V. Miliaus „Lietuvių etnologijos bibliografija“.

17. Pažintinė praktika – puiki galimybė įgyti naujų įgūdžių (bendravime ir bendradarbiavime; bendraujant ir bendradarbiaujant).
18. Taigi galia pasiversti gyvuliu, žuvimi, paukščiu bei suteikti herojui (stiprybę; stiprybės), davus tam tikro gėrimo, būdinga paramos teikėjui senukui.
19. Kitoje pasakoje trobelė gali būti randama sode ir ten gali sėdėti (paties; pačio) karaliaus įkalintas senukas.
20. Paprastai tvartas buvo vienas išstisas pastatas, dažnai su (keliomis; keleriomis) durimis, o viduje su atskira vieta karvėms, avims laikyti.
21. Jau maži vaikai buvo pratinami prie darbų (mokinami; mokomi) padėti tėvams, būti (mandagiais; mandagūs).
22. Dažniausiai tėvas myli vyresnius sūnus, bet pasakose yra ir (priešingų santykių; priešingi santykiai) – ne visi sūnūs myli tėvą.

4.4. Kiti pratimai

4.4.1. Ištaisykite klaidas šiuose sakiniuose:

1. Naudotas pusiau struktūruotas interviu, o be to autorius buvdamas jaunimo mėgiamose susibūrimo vietose taikė stebėjimo metodą.
2. Tyrėja daugiausiai apklausia moteriškos lyties atstoves, motyvuojant jų išsamesnius atsakymus, mažesnę užimtumą ir vaikų priežiūrą namuose.
3. Šiame tyrime akivaizdūs socialinės terpės, t.y. visų socialinių reiškinių, įskaitant ir socialinius faktus, funkcijų bei jų egzistavimo priežasčių ieškojimai, o taip pat bandymas juos atskleisti.
4. Naudotąsi B. Kerbelytės sudaryta „Lietuvių pasakojamosios tautosakos“ kartoteka.
5. Tai pagrindinis leidinys iš kurio rinkau informaciją apie stebuklinių pasakų prasmę.
6. Žvejys išvartytas bobos prie marių žūt būt turėjo kažką pagauti nepaprasto, kas pakeistų esamą jų padėtį.
7. L.Sauka teigia, kad pasakos apie vedybas su gyvuliu ar paukščiu labai archaiškos.
8. Herojaus pagalbininkai – šuo, katė, arklys – žino kur galima žuvį surasti, ir kaip atgauti nepaprastus daiktus.
9. Anot G.Beresnevičiaus ragana dažniausiai vaizduojama, sena, naudojama daugybė priemonių galinčių pabrėžti jos bjaurumą.
10. Tai liudija archaiškų vaizdinių stabilumą žmonių kolektyvinėje atmintyje, tradicijos gyvybingumą.
11. Žuvis vaizduojama kaip tiltas tarp to kas slypi virš vandens ir po vandeniu.

12. Dalyvavimas dainų šventėse, folkloriniuose užsiėmimuose, renginiuose skirtuose pažinti, parodyti etnines kultūros savitumą, suteikė daug vertingų žinių, kurias manau galėsiu panaudoti ateityje.
13. Kiekvienoje šeimoje buvo laikomasi savų tradicijų, priklausomai nuo vietos savitumų, nuo šeimos socialinio statuso ir pan.
14. Šiame darbe pateikiau pagrindinių švenčių kaip senesnes, taip ir iki šių dienų išlikusias tradicijas, pateikiau keletos asmenybių tradicijas bei inovacijas švenčiant kalendorines šventes.
15. Laidojimo apeigos baltams buvo labai svarbios; kad prideramai jas atlikti, būdavo net nutraukiamos kautynės.
16. V. Savoniakaitė buvo veikiama sociologinės krypties, ypatingai Emile Durkheimio.
17. Etnologija, kaip mokslas, reikalauja plačių žinių; etnologai turėtų turėti puikias žinias dar keletoje disciplinų.
18. Studijų išvados daromos atsižvelgiant į sovietiniais metais vykusius procesus, įtakojusius jaunimo švenčių išlikimą, nykimą ar pasikeitimus.
19. Anksčiau būdavo tradicija Kūčių vakarą praustis pirtyje, tačiau dabar ši tradicija retai kur sutinkama.
20. Ubagai kadaise buvo suvokiami kaip tarpininkai tarp dieviško ir žemiško pasaulio.
21. Stebuklingų daiktų dėka herojus gali pasislėpti.
22. Ponaitis sako: „Aš tau paskolinsiu pinigų, bet po trijų metų turėsi grąžinti“.
23. Pasakose vaizduojamas žirgas visada išėsi savo pažadą ir prireikus atvyksta.
24. Arklys pasižymi gera nuojauta ir įspėja herojų apie grėsiantį pavojų.
25. Erelis pasižymi visažinyste, žino kur rasti dingusius herojės brolius.
26. Darbe palyginti Dzūkijos ir Žemaitijos naminukės gamybos metodai ir medžiagos.
27. Skaninant samanę dzūkai naudojo tas uogas, kurios samanę gaminant tuo metu būdavo prisirpę.
28. Vis dėl to, šioms dainoms būdingas sukauptas skausmas, švelni melancholija.
29. Šis reiškinys gali būti įtakotas į kaimą plintančios miestietiškos kultūros.
30. Tėvas suprato ką pažadėjo ir dėl to jį apima gilus liūdesys.
31. Pasakoje „Batuotas katinas“ jaunėlis gauna tik katiną, kai tuo tarpu kiti broliai gauna pinigų ir namus.
32. Kitose pasakose tėvas išdalina daiktus gan lygiai: vyriausiajam sūnui atiduoda gaidį, viduriniajam – dalgį, jauniausiajam – katiną.
33. Pasakoje „*Vagis, elgeta ir žmogžudys*“ tėvas didžiuojasi savo sūnumis: vienas yra mokytojas, mokina vaikus, užsidirba ant duonos, kitas daktaras – žudo žmones, bet nieko neužmuša, trečias kunigas – nors ir ima viską iš žmonių, bet nieko nevagia.

34. Krikštynų dainos – vokalinio folkloro kūriniai, atliekami krikštynų apeigų metu. Tačiau, apeiginių krikštynų dainų beveik neužrašyta.

4.4.2. Ištaisykite korektūros klaidas:

1. Aukštaitijos tyrimų medžiagą autoriai rinko 2002 – 2004 metais Dzūkijoje ir 2006 – 2007m. Suvalkijoje .
2. Rasos Paukštytės – Šaknienės pagrindinis darbo šaltinis - lauko tyrimų medžiaga , surinkta pagal klausimų lapą “Krikštytos ir vardynos” (Šaknienė 2002).
3. Ž. Šaknys apklausė 16 – 25 m. respondentus pagal anketos „ Paauglių ir jaunimo bendrijų raiška ir tarpusavio sąveika : etninis, subkultūros ir lokalinis aspektai“ (Šaknys 2002) klausimus.
4. Tyrimas vykdytas pagal tą pačią metodiką, analizuoti tie patys klausimai: krikšto motyvacija, jo laikas, krikštatevių parinkimo kriterijai ir t.t.
5. 40% apklaustųjų buvo moterys.
6. Iš XIXa. Pab. – XXa. pirmos pusės tyrinėjimų yra tik vienas platesnis arealinis darbas- monografija „*Gimtuvės ir krikštytos Lietuvos kaimo gyvenime*“ (1999m.).
7. Ši medžiaga nuosekliai atskleidžia krikštynų raidą ne tik sovietmečiu, bet ir po 1990 m., t.y. ir Nepriklausomos Lietuvos laikus.
8. Išskirtina V.Krėvės – Mickevičiaus studija „*Krikštynų apeigos Dzūkijoje*“.
9. Žuvys siejamos su gyvybės elementu - vandeniu.
10. Nepaprastų galių turinti žuvis, kaip ir auksinė žuvelė, gyvena vandenyje, t.y. sakralioje erdvėje .
11. Šis pasakos epizodas patvirtina dar vieną pasakos idėja – už gerą gerumu mokama.
12. Anot M.Gimbutienės, su vandeniu susijusios nimfos , turinčios moters ir paukščio kūno dalių, atkeliavo iš paleolito laikų.
13. Kaip teigia B.Kerbelytė, patariantys, įspėjantys ar stebuklingus daiktus dovanojantys seneliai bei senelės – tai giminės išminties ir materialinių vertybių saugotojai, bei dalytojai.
14. Šie veiksmai būdavo atliekami praeityje, jie minimi XVI-XVIIa. Istoriniuose šaltiniuose.
15. Apibendrinant galima teikti, kad istoriniuose šaltiniuose apie baltų ir lietuvių religiją patiekama su aukojimu susijusi informacija yra fragmentiška.
16. Jonas Basanavičius yra ryškiausias XIXa. Pab. Tautinio atgimimo pradininkas, pirmasis laikraščio “Aušra” redaktorius, tautosakininkas, antropologas, visuomenės ir kultūros veikėjas.

17. D.Černiauskaitės straipsnyje „Elgetos vaizdinys lietuvių tradicinėje kultūroje“ (Černiauskaitė 2000: 185–197) nagrinėjamas elgetos socialinis statusas lietuvių kaimo bendruomenėje.

4.4.3. Ištaisykite klaidas šiose bakalauro darbų ištraukose:

4.4.3.1. Samanės varymas vyksta distiliuojant tokiu principu: vienoje statinėje kaitinama vandens pripildyta bačka, bakas, ar kitas indas. Iš čia vedamas vamzdelis, per kurį eina garas į sekančią statinę – medinę arba taip pat metalinę – su stovinčia paruošta varymui broge. Čia ji kaista, ir garuoja per sekantį vamzdelį, nuvestą į šaldytuvą. Tai vėsus vandens pripildytas indas, per kurį eina susuktas, dažniausiai varinis vamzdelis, kuriame atėjęs garas atvėsta, tampa skysčiu ir išbėga į paruoštą paskutinį indą.

Prižiūrintysis bravorą turėjo palaikyti ugnies degimą, rūpintis, kad vanduo šaldytuve pastoviai būtų vėsus, kad garo slėgis neišstumtų kokios nors bravoro dalies. Kai termometrų nebuvo, varytojai buvo įgudę temperatūrą nustatinėti įkišę pirštą. Patyrę dzūkų degindariai žinojo, kad vanduo neturi užvirti bravore, kad alkoholis išsiskiria prie septyniasdešimt aštuonių – aštuoniasdešimties laipsnių pagal Celsijų temperatūros, o blogasis alkoholis (metilas) – prie septyniasdešimties laipsnių temperatūros atsiskiria. Taip gaminant, iš pirmo karto būdavo gaunama švari, be jokių pašalinių kvapų ir medžiagų samanė. Kitais atvejais, jeigu temperatūra būdavo nepakankama, tai neišsiskirdavo alkoholis, gaudavosi tik nestiprus, neskanus skystis.

<...> Žemaitijoje taip pat egzistuoja jau išvartytos naminės valymo principas. Tam irgi naudojamas kalio permanganatas, kurio dėka butelyje nusėda nemažai drumzlių. Naudojami ir kitokie valymo būdai, kaip pavyzdžiui valymas pienu, kai į butelį su naminuke pilamas pienas ir laikoma apie dešimt dienų.

4.4.3.2. Dvaras gali būti perkamas, tačiau šiuo atveju nėra nusakoma iš ko, kai kuriose pasakose minima, kaip herojus kelis metus dirba tam, kad užsidirbti pinigų ir galėtų nusipirkti dvarą, o kai kada tiesiog pasakoma, kad herojus ketina pirkti dvarą. Taip pat jis gali būti išmainomas ar net pralošiamas. Pasakoje ponas išmaino savo dvarus į stebuklingą maišelį iš kurio liejasi valgių ir gėrimų gausa : “Duok man tą krepšį, ir jeigu jis manęs klausys, tai aš tau atiduočiau visus savo dvarus”. Kitoje pasakoje ponas girtaudamas ir lošdamas kortomis praranda savo turtus. Šiais abejais atvejais dvaro savininkai praranda savo rezidencijas dėl netinkamo būdo- vienas per godus, kitas perdaug rizikuojantis turimais turtais.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Bakalauro darbo dalių pavyzdžiai

1 pavyzdys. Bakalauro darbo antraštinis lapas

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ETNOLOGIJOS IR FOLKLORISTIKOS KATEDRA

Studento vardas pavardė

BAIGIAMOJO DARBO PAVADINIMAS

Bakalauro baigiamasis darbas

Etnologijos studijų programa, valstybinis kodas 612U80001

Etnologijos studijų kryptis

Vadovas doc. dr. Arūnas Vaicekuskas _____
(Parašas) (Data)

Apginta prof. dr. Ineta Dabašinskienė _____
(Parašas) (Data)

Kaunas, 2011

2 pavyzdys. Aido Kulboko bakalauro darbo „Šiuolaikinis humoristinis folkloras apie studentiją“ turinys

TURINYS

Santrauka.....	3
Summary.....	4
ĮVADAS.....	5
ANEKDOTAI APIE STUDENTUS.....	9
1. Studentas ir dėstytojai	9
1.1. Studentas ir dėstytojai egzaminų metu.....	9
1.2. Studentas ir dėstytojai paskaitų metu.....	13
1.3. Studentas ir dėstytojai kitose vietose.....	15
2. Studentų pasikalbėjimai.....	16
3. Studentas ir tėvai.....	17
4. Studentas ir kiti žmonės.....	18
II. TRUMPIEJI PASAKYMAI APIE STUDENTUS.....	20
1. Humoristiniai posakiai apie studentus.....	21
2. Anekdotinės minklės apie studentus.....	24
3. Humoristiniai studentų skelbimai ir reklama.....	26
III. KITAS HUMORISTINIS FOLKLORAS APIE STUDENTUS.....	27
1. Humoristinis studento žodynas.....	28
2. Humoristiniai išvardijimai.....	32
IŠVADOS.....	35
ŠALTINIAI.....	38
LITERATŪRA.....	39
PRIEDAI.....	40

3 pavyzdys. Martyno Vingrio bakalauro darbo „Tabako kilmė lietuvių etiologinėse sakmėse” išplėstinis turinys

TURINYS

Santrauka.....	3
Summary.....	4
IVADAS.....	5
1. TABAKO ATSIRADIMAS DĖL VELNIO MOTINOS MIRTIES.....	6
1.1. Tabako kilmė dėl velnio aplinkos personažo mirties.....	8
1.1.1. Velnio motina – išskirtinis tabako kilmės sakmių personažas.....	10
1.1.2. Bendrieji velnio motinos bruožai, pateikiami sakmėse.....	11
1.2. Tabako kūrėjas velnias.....	14
1.2.1. Pypkė – „velnio kodylas“.....	15
1.2.2. Tabako šniaukimo atsiradimas.....	16
1.3. Rūkymas – Dievo ir velnio kovos pasekmė.....	18
1.3.1. Rūkymas – Dievo atsakas velniui.....	19
1.3.2. Dievas apgauna velnią ir įsiūlo išauginti tabaką.....	21
1.3.3. Išskirtinis sakmės siužetas apie velnio motiną.....	22
1.4. Galimos aplinkybės tokių siužetų susiklostymui.....	24
2. KALVIO VAIDMUO TABAKO KŪRIMO SAKMĖSE.....	25
2.1. Kalvio bandymas atjauninti velnienę.....	27
2.2. Kalvis ir Dievas gražina moteris.....	27
3. JUDAS TABAKO KŪRIMO SAKMĖSE.....	29
3.1. Krikščioniškieji siužetai tabako kilmės sakmėse.....	30
3.2 Judas – savarankiškas tabako kūrėjas.....	31
3.3. Judas – krikščioniškas „velnio motinos“ atitikmuo.....	32
4. MITINIŲ BŪTYBIŲ KŪNO IŠSKYRŲ REIŠMĖ.....	33
4.1. Tabako kilmė iš velnio mėšlo.....	33
4.2. Dievo seilių reikšmė tabako kūrime.....	34
5. TABAKAS - BAUSMĖ VISUOMENEI NEPRIIMTINIEMS ŽMONĖMS.....	36
5.1. Tabakas išauga iš pasileidėlės kūno/kapo.....	37
5.2. Sentikių nerūkymo priežastys, aiškinamos sakmėse.....	38
6. RŪKYMAS – DIEVO SUTEIKTA PROGA PAILSĖTI.....	39
6.1. Dievas pasigaili jaučių.....	41
6.2. Velnias(?) – žmogaus draugas, atnešantis tabaką.....	43
IŠVADOS.....	44
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	47

4 pavyzdys. Aušros Lukauskaitės bakalauro darbo santrauka⁸

Santrauka

Darbo *objektas* – Lietuvos totorių laidotuvių papročiai ir jų pokyčiai XX a. vid. – XXI a. pr. Lietuvos totorių laidotuvių papročiai iki šiol beveik nebuvo tyrinėti. Yra keletas darbų, kuriuose fragmentiškai aprašoma Lietuvos totorių istorija, papročiai ir tautosaka, tačiau išsamaus darbo tyrimo tema nėra. Darbe pirmą kartą aptariamos XXI a. pr. totorių laidotuvių apeigos.

Darbo *tikslas* – ištirti Lietuvos totorių laidotuvių papročius ir nustatyti veiksnius, turėjusius įtakos jų formavimuisi bei pokyčiams. Naudojami *metodai*: istorinis lyginamasis, aprašomasis metodas. Taip pat naudoti *lauko tyrimo metodai*: interviu, pokalbis, anketavimas.

Darbe analizuojama islamo religinių nuostatų įtaka totorių laidotuvių papročiams; bandoma nustatyti Lietuvos totorių mirties sampratą. Tai pat bakalauro darbe apžvelgiama lietuvių kultūros įtaka Lietuvos totorių laidotuvių papročių raidai; nagrinėjami Lietuvos totorių laidotuvių papročiai ir jų struktūra; apžvelgiami asimiliacijos bei adaptacijos procesai šiuolaikiniuose totorių laidotuvių papročiuose.

Pagrindinis darbo šaltinis – empirinis tyrimas, autorės atliktas 2011 m. visoje Lietuvoje. Jame dalyvavo įvairaus amžiaus pateikėjų, kurių amžius nuo 38 iki 83 metų. Apklausoje dalyvavo 22 vyrai ir 18 moterų. Absoliučią daugumą pateikėjų sudarė musulmonai.

Lietuvos totorių laidotuvių papročiai neatsiejami nuo musulmoniškų tradicijų. Vis dėlto totoriai perėmė daugelį vietinei lietuvių kultūrai būdingų papročių elementų, kurie susimaišę su musulmoniškais įgavo naujas, tik Lietuvos totoriams būdingas, formas. Totorių laidotuvių apeigos sudaro sudėtingą kultūrinių komponentų derinį, kurio tam tikri aspektai visiškai prieštarauja totorių praktikuojamos religijos – islamo mokymui.

XXI a. pr. totoriai neskuba palaidoti mirusiojo tą pačią dieną, kaip to reikalauja islamo tikėjimas. Dažniausiai mirusysis laidojamas antrą arba trečią dieną po mirties. Šiai tradicijai atsirasti didžiausią įtaką padarė lietuvių kultūra. Lietuvos totorių kapinės gerokai skiriasi nuo kitų kraštų musulmoniškų kapinių. Kapinėse gausu paminklų su užrašais, piešiniais bei nuotraukomis, kai kurie kapai aptverti tvorelėmis. Tai vietinės lietuvių kultūros įtaka, prieštaraujanti islamo mokymui.

Taigi, šešis amžius gyvendami kartu tose pačiose žemėse su lietuviais, Lietuvos totoriai akultūravosi ir prarado daugelį savo unikalios tapatybės bruožų. Lietuvos totorių

⁸ Šioje ir kitose studentų darbų ištraukose kalba, literatūros perteikimo būdai netaisyti. Rekomenduojame atkreipti į šių darbų struktūrą, pagrindinių teiginių išdėstymą, metakalbą.

laidotuvių papročiai per paskutinius penkiasdešimt metų transformavosi – įgavo unikalių formų, dažnai prieštaraujančių praktikuojamai islamo religijai.

5 pavyzdys. Martyno Vingrio bakalauro darbo „Tabako kilmė lietuvių etiologinėse sakmėse“ įvadas

ĮVADAS

Tabakas – augalas, apie kurį Europoje buvo sužinota tik XV a. pabaigoje, kuomet Kristupas Kolumbas savo ekspedicijų metu parsivežė jį iš Amerikos⁹. Pasakojama, kad Kolumbo jūreiviui pirmą kartą Ispanijos miestelio aikštėje viešai užsirūkius, iš jo nosies ir burnos sklindantys dūmai pasirodė taip baugiai, kad šis buvo palaikytas apsėstu velnio ir už tai gavo 7 metus kalėjimo¹⁰. Didžiaisiais eretikų gaudymo laikais tabakas buvo apibrėžtas kaip indėnų pagonybę propaguojantis objektas¹¹, o dūmai prilyginti „tamsiųjų jėgų“, o tiksliau – šėtono apraiškai¹².

Enciklopedijoje, skirtoje analizuoti tabako vartojimo kultūrą, minima, kad vos tik pasirodžius šiam augalui Europoje greitai prigijo pavadinimas *the devils weed*¹³ [velnio žolė, piktžolė]. Lietuvių tautosakoje taip pat pastebime, kad tabakas dažnai įvardijamas kaip nelabojo augalas: taboka – *velnio žolė* (LP II 22) arba *velnia želmuo* (LPI I 181). Tai pastebėjęs Norbertas Vėlius teigė, kad *mitologiniu požiūriu reikšminga, kad <...> svaigieji gėrimai ir tabakas vadinami velnio vardais*¹⁴, Vis dėlto galima drąsiai ginčytis dėl šio teiginio. Nepaisant to, kad tabakas – psichotropinių savybių turintis augalas, (o kaip žinoma, tokie augalai buvo laikyti padedančiais bendrauti su dievais¹⁵), lietuvių mitologijoje šis augalas nėra svarbus. Užtenka paminėti faktą, kad Lietuvoje tabakas paplito XVII a. viduryje¹⁶, kuomet jau buvo įsigalėjus krikščionybė, o iki to laiko jokių atitikmenų šiam augalui nebuvo.

Priežastys, dėl ko tabakas buvo greitai priskirtas prie velniškų objektų, yra gana lengvai numanomos. Nepaisant to, kad šis augalas pasižymi bjauriomis savybėmis, tokiomis kaip kartumas, smarvė, sukeliama priklausomybė ir t. t., žmogus neatsisako jo sodinti ir naudoti. Vaizdžiai tai atsispindi ir Vinco Kudirkos teiginyje: *Kada visi sutvėrimai, klausydami serginčio juos instinkto, bėga nuo tabako dūmų kaipo nuo savo tikros nelaimės, žmogus, tas išmintingas sutvėrimas, pats save kankina tabako dūmuose!*¹⁷. Kita priežastis, dėl ko tabakas priskirtas prie „velnio išradimų“, yra tai, kad jo vartojimo būdai šniaukiant per nosį, arba dūmus traukiant į plaučius – visiškai nauji ir neįprasti. Kadangi tai kėlė nuostabą, bet drauge

⁹ Goodman J. *Tobacco in history and culture : an encyclopedia*. USA: Thomson Gale, 2005, p. 13.

¹⁰ *Ten pat*, p. 403.

¹¹ *Ten pat*.

¹² *Ten pat*, p. 361.

¹³ *Ten pat*, p. 403.

¹⁴ Vėlius N. *Chtoniškasis lietuvių mitologijos pasaulis*. Vilnius: Vaga, 1987, p. 40.

¹⁵ *Ten pat*.

¹⁶ Čivilytė A., Kvizikevičius L., Sarcevičius S. Pypkių gamybos centras Vilniuje. – *Kultūros paminklai*, 2005, 12, p. 37.

¹⁷ *Apie tabako žalą (skirtas Vinco Kudirkos 150 metų gimimo jubiliejui paminėti)*. (internetinė prieiga <http://www.sakiaivsb.lt/8921/apie-tabako-zala-%28skirtas-vinco-kudirkos-150-metu-gimimo-jubiliejui-pamineti%29/?read=2693> žiūrėta 2011 05 10)

buvo ir įdomu, skatino žmones kurti įvairius paaiškinimus apie šio augalo savybes ir nepaprastą kilmę. Įdomiausia yra tai, kad etiologinėse sakmėse Dievas prie tabako ir jo vartojimo būdų atsiradimo yra prisidėjęs ne mažiau nei velnias.

Šio darbo **objektas** – lietuvių etiologinės sakmės, kuriose aiškinama tabako arba jo savybių kilmė.

Darbo **tikslas** – suklasifikavus visas turimas sakmes, jas išanalizuoti pagal tai, kokie personažai dalyvauja šio augalo kūrimo procese ir aptarti sakmėse pateikiamų įvairių specifinių tabako savybių aiškinimus.

Tiksliui pasiekti išsikelti **uždaviniai**:

- Sakmes suklasifikuoti atsižvelgiant į tai, kuris personažas ir koku tikslu žemėje užveisė tabaką.
- Nustatyti, kaip, be pagrindinių kuriančiųjų herojų, kiti personažai paveikė paties tabako bei specifinių šio augalo savybių kilmę.
- Išanalizuoti tabako šniaukimo ir rūkymo kilmę bei aptarti sukeliamų pasekmių (spjaudymosi, ašarojimo) aiškinimus, pateikiamus sakmėse.
- Jeigu įmanoma, pasistengti atrasti priežastis, kurios nulėmė tokių siužetų susiklostymą.

Pagrindinė **tyrimo problema** – kas yra pagrindinis tabako kūrėjas – dievas ar velnias? Taip pat keliamas klausimas, kurio personažo aplinkai lietuvių etiologinėse sakmėse šis augalas priklauso dažniau.

Darbo **hipotezė** – žinant tai, kad tabakas paprastai yra laikomas velnio objektu, galima manyti, kad ši mitinė būtybė ir yra pagrindinis tabako kūrėjas.

Tyrimo **metodai**: aprašomasis metodas naudojamas pristatyti sakmėms bei istoriniams faktams; lyginant panašaus siužeto sakmes tarpusavyje bei su kitų tautų sakmėmis, naudotas lyginamasis metodas; teksto analizės metodu bandoma atsekti „susipynusius“ ar pasikeitusius siužetus; interpretacinis metodas pasitelkiamas, svarstant vieno ar kito siužeto susiklostymo aplinkybes bei stengiantis išsiaiškinti pasakotojo požiūrį.

Darbo **struktūra** – darbą sudaro įvadas, 6 dėstymo dalys ir išvados. Pirmoje stambiausioje darbo dalyje analizuojama populiariausia tabako žemėje atsiradimo priežastis – velnio motinos mirtis. Kitos dvi dalys skirtos aptarti tabako atsiradimui dalyvaujant rečiau pasitaikantiems kūrėjams – Kalviui ir Judui. Ketvirtoje dalyje nagrinėjami tokie sakmių siužetai, kuriuose tabako ar specifinių jo savybių atsiradimui įtakos turi mitinės būtybės kūno išskyros. Paskutinėse dviejose šio darbo dalyse yra analizuojami tie sakmių siužetai, kuriuose prie tabako atsiradimo žemėje daugiausiai yra prisidėjęs Dievas.

Šaltiniai. Siekiant, kad tyrimas būtų kuo tikslesnis, buvo stengiamasi surinkti kiek įmanoma daugiau sakmių, aiškinančių tabako kilmę. Iš Bronislavos Kerbelytės sudaryto *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogo*¹⁸ visų žinomų 69 sakmių pavyko susirinkti 66. Daugiausiai sakmių atrasta Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne – 45 (beveik 70%). Kiti svarbūs šaltiniai – Jono Balio *Lietuvių liaudies sakmės*¹⁹, to paties autoriaus sudarytas obsceniško turinio sakmių rinkinys *Fabula obscena*²⁰. Taip pat reikia paminėti ir Jono Basanavičiaus tautosakos bibliotekos knygas, kuriuose buvo atrasta nemažai naudingos medžiagos rašant šį darbą. Nemažai tų pačių sakmių buvo pateikta įvairiuose kituose rinkiniuose. Jei buvo ne viena tos pačios sakmės publikacija, analizuoti tie variantai, kurie atrodė autentiškiausi, kalba mažiausiai arba visiškai neliteratūrinta. Prioritetu laikytos sakmės iš Lietuvių tautosakos rankraštyno, antroje vietoje – J. Balio leidiniuose publikuotos sakmės. Tabako kilmė darbe šiek tiek lyginama ir su kaimyninių šalių tautosakoje atsispindinčiais aiškinimais. Latvių sakmių atrasta P. Šmito rinkinyje *Latviešu pasakas un teikas*²¹.

Be to, darbe šiek tiek remiamasi ir kitais tautosakos žanrais, kuriuose yra aptariamas tabako vartojimas – mitologinėmis sakmėmis, padavimais bei patarlėmis ir priežodžiais. Mitologinės sakmės daugiausiai rinktos iš N. Vėliaus sudaryto rinkinio *Sužeistas vėjas*²² bei J. Balio *Lietuvių mitologiškos sakmės*²³. Padavimų, kuriuose minimas tabakas, atrasta Vykinto Vaitkevičiaus leidinyje *Senovės baltų šventvietės: Aukštaitija*.²⁴ Ieškant trumpų pasakymų tautosakos, pravertė Kazio Grigo sudarytas rinkinys *Patarlės ir priežodžiai*²⁵. Dar vienas itin reikšmingas šaltinis, kuriame gausu ne tik frazeologijos pavyzdžių, bet ir šiek tiek etnografinių duomenų – Lietuvių kalbos žodynas²⁶ (naudotasi elektronine versija).

Literatūra. Tabako kilmės tema lietuvių etiologinėse sakmėse tautosakininkų dėmesio nėra susilaukusi. Tikslingiausia publikacija šia tema yra šio darbo autoriaus skaityto pranešimo KU išspausdintos tezės²⁷. Apie šio augalo atsiradimą yra šiek tiek užsiminusi Birutė Jasiūnaitė monografijos *Šventieji ir nelabieji frazeologijoje ir liaudies kultūroje*²⁸ skyriuose

¹⁸ Kerbelytė B. *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*. T. 3. Vilnius: LTTI, 2002.

¹⁹ Balys J. *Lietuvių liaudies sakmės*. T.1. Kaunas, 1940.

²⁰ Balys, J. *.Raštai*. T. 4: *Fabula obscena*. Vilnius: LLTI, 2003.

²¹ Šmits, P. *Latviešu pasakas un teikas*. T. 1- 15. (Intenetinė prieiga <http://valoda.aialab.lv/folklor/pasakas/>)

²² Vėlius N. *Sužeistas vėjas*. Vilnius: Vyturys, 1987.

²³ Balys, J. *.Raštai*. T. 3: *Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogas. Lietuvių liaudies sakmės*. I tomas. Vilnius: LLTI, 2002.

²⁴ Vaitkevičius V. *Senovės Lietuvos šventvietės: Aukštaitija*. Vilnius, 2006.

²⁵ Grigas K. *Patarlės ir priežodžiai*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1958.

²⁶ Lietuvių kalbos žodynas internetinė prieiga per <http://www.lkz.lt/startas.htm>

²⁷ Vingrys M. „Tik tabakierkos velnio padirbtos, o pypkelės – aniuolo“. Tabako kilmė etiologinėse sakmėse: dievo ir velnio tarpusavio kova. – *XV –oji Lietuvos studentų liuanistų mokslinė konferencija: pranešimų tezės*. Klaipėda: KU leidykla, 2011, p. 50.

²⁸ Jasiūnaitė B. *Šventieji ir nelabieji frazeologijoje ir liaudies kultūroje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.

*Eina kaip velnias su taboka*²⁹ ir *Velnio darželis*³⁰. Nors didžiausias dėmesys šiame darbe yra skiriamas trumpų pasakymų tautosakai, šiek tiek kalbama ir apie sakmes. Kitas autorius – N. Vėlius – monografijoje *Chtoniškas lietuvių mitologijos pasaulis: folklorinio velnio analizė*³¹ apie tabaką kaip velnio augalą užsiminė labai apibendrintai. Nors apie tabaką šioje monografijoje rašoma tik keliose pastraipose, tai buvo itin naudingas veikalas, siekiant suvokti velnią kaip tautosakinį personažą. Velnio, kaip krikščioniško personažo suvokimui, pravertė Elvyros Usačiovaitės straipsnis *Religinė velnio įvaizdžio prasmė lietuvių liaudies tradicijoje*³².

Šiame darbe buvo remtasi folkloristų darbais, susijusiais su etiologinėmis sakmėmis. Būtina paminėti N. Vėliaus sakmių rinkinio *Kaip atsirado žemė* įvadinį straipsnį *Etiologinių sakmių sandara, grožis ir patrauklumas*³³. Taip pat naudingos informacijos atrasta B. Kerbelytės straipsnyje *Sakmės ir padavimai apie pasaulio kilmę*³⁴ bei Ritos Repšienės publikacijoje *Lietuvių etiologinės sakmės: dviejų kultūrų dermė*³⁵.

Nemažai istorinių žinių apie tabako vartojimą atrasta enciklopedijoje *Tobacco in history and culture*³⁶. Aptariant šio augalo atsiradimą Lietuvoje, remiamasi Jono Matuso straipsniu *Tabakas ir kortos senovės Lietuvoje*³⁷. Kad ir kaip gaila, bet etnografinių duomenų apie rūkymą Lietuvoje yra itin mažai. Bene vienintelis Ignas Končius knygoje *Žemaičio šnekos*³⁸ rūkymui yra paskyręs atskirą skyrelį.

Etiologinių sakmių apie tabako kilmę klasifikavimo problemos. Didžioji dalis etiologinių sakmių gali pasirodyti kaip linksmi ir naivūs pasakojimai³⁹. Vis dėlto šiandieniniam žmogui belieka tik stebėtis sakmių kūrėjų išmone: visose sakmėse atsižvelgiama į išskirtinius rūpimo objekto bruožus, o jų atsiradimui paaiškinti yra pateikiama konkreti ir logiška priežastis. Galima visiškai sutikti su N. Vėliaus teiginiu, kad šiuose liaudies kūriniuose atsispindi *senovės žmonių neperlenkiamas įžvalgumas*⁴⁰.

Tabakui žemėje atsirasti taip pat yra išgalvota nemažai paaiškinimų, kurie, kaip ir viskas tautosakoje, yra pagrįsti ir motyvuoti, tik toji motyvacija, žinoma, ne mokslinė. Vertėtų paminėti tai, kad, nors paprastai etimologinėse sakmėse ir yra paaiškinama, iš kur žemėje atsirado tabakas, didžiausias dėmesys yra kreipiamas ne į šio augalo kilmės istoriją.

²⁹ Ten pat, p. 139.

³⁰ Ten pat, p. 263

³¹ Vėlius N. *Chtoniškas lietuvių mitologijos pasaulis: folklorinio velnio analizė*. Vilnius: Vaga, 1987.

³² Usačiovaitė E. Religinė velnio įvaizdžio prasmė lietuvių liaudies tradicijoje. – *Kultūriniai tapatumai ir pokyčiai. Kultūrologija*. 2003, 10, 402 – 435.

³³ Vėlius N. Etiologinių sakmių sandara, grožis ir patrauklumas. — *Kaip atsirado Žemė*. Vilnius, 1986.

³⁴ Kerbelytė B. Sakmės ir padavimai apie pasaulio kilmę. – *Žmonės ir religija*. Vilnius: Vaga, 1977, p. 113 -171.

³⁵ Repšienė R. Lietuvių etiologinės sakmės: dviejų kultūrų dermė. – *Liaudies kultūra*. 2002, 1(82), p. 9 – 15.

³⁶ Goodman J. *Tobacco in history and culture : an encyclopedia*. USA: Thomson Gale, 2005.

³⁷ Matusas J. Tabakas ir kortos senovės Lietuvoje. – *Aidai*, 1960, 6(131), p. 268.

³⁸ Končius I. *Žemaičio šnekos*. Vilnius: Vaga, 1996, p. 216-218.

³⁹ Vėlius N. Etiologinių sakmių sandara, grožis ir patrauklumas, p. 12.

⁴⁰ Ten pat, p. 10

Dažniausiai sakmėje yra aiškinama kokia nors uostomo arba rūkomo tabako gaminio specifinė savybė, kuri yra susiejama su neįprasta šio augalo kilme.

Sakmėse yra aiškinama daugelis tabako savybių: kartumas, bjaurumas, sukeliama priklausomybė, psichotropinis poveikis ir t. t. Be to, nemažoje dalyje sakmių yra pasakojama tabako vartojimo būdų, sąlygojančių ašarojimą ir spjaudymąsi, kilmė. Ir visi šie dalykai yra aiškinami skirtingo siužeto sakmėmis.

Negana to, itin dažnai pagrindinis dalykas, nulemiantis vienokį ar kitokį sakmės siužetą, yra paties pasakotojo požiūris į tabako vartojimą. Pavyzdžiui, jeigu pasakotojas neigiamai žiūri į rūkymą ir uostymą, o tikslas yra pašiepti tabako vartotoją, tuomet šis augalas yra išaugęs „iš *velnio triedalų*“. Bet jeigu sakmės pasakotojas stengiasi pateisinti rūkymą, tuomet bus pagrįstai paaiškinta dėl ko tabakas yra Dievo kūrinys.

Sakmių klasifikavimą apsunkina dar ir tai, kad laikui bėgant keitėsi tabako vartojimo būdų tradicijos – šniaukimas per nosį visiškai išnyko, o rūkyti pradėta ne tik pypkes, bet ir papirosus arba susuktas cigaretes – „bankrutkas“. Dėl to pasitaiko atvejų, kuomet galima pastebėti, kad ir pats pasakotojas jau nebesuvokia savo pasakojimo esmės. Pavyzdžiui, uostomasis tabakas paprastai yra siejamas su ašarojimu (bus aptariama pirmojoje dėstymo dalyje). Tačiau šiam tabako vartojimo būdai išnykus ne tik iš kaimo kultūros, bet ir iš žmonių atminties, „ašarojimas“ yra paaiškinamas: *jis [velnias] nupirko takes tabokas, kad kas tik aškūris tas ir raudas* (LTR 1884/129). Tiesa, tokie „išskirtiniai“ motyvai, kurie yra paremti ne logika, bet bandymu prisiminti kažkada girdėtą sakmę, nebus analizuojami. Darbe daugiausiai remiamasi sakmėmis, turinčiomis bent po kelis panašius variantus. Galima paminėti dar ir tai, kad nors ir nedaug, bet yra sakmių, kuriose greičiausiai stengtasi pritaikyti įdomiai skambantį siužetą. Dėl šios priežasties ne tik „užmaskuojamas“ tradicinis siužetas, bet įprastinių personažų funkcijas atlieka modernūs veikėjai, tokie kaip amerikonas (LTR 822/315) arba kurioziškai skambantys – sena vokiečio motina čigonė (LTR 4858/86), o sakmės veiksmo vieta įvardijama Amerikos valstija – Virginija (Užr. Dovainis Silvestraitis, LTR)

Visos šios aptartos priežastys apsunkina sakmių apie tabako kilmę klasifikavimą. B. Kerbelytė *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogo* III tome sakmes, aiškinančias tabako atsiradimą išskaidė į elementariusius siužetus. Pastebėjusi, kad kiekviena iš šių sakmių apima 1 ES, juos suskirstė į 4 grupes. Vis dėlto tokio klasifikavimo trūkumais galima įsitikinti labiau pasigilinus į kiekvieną ES rezultatą. Pavyzdžiui, ES rezultatas – *1.1.2.16. Herojus padeda objektą į palankias sąlygas* (KLPTK: 53). Šiai sakmių grupei B. Kerbelytė priskiria, atrodytų, visiškai skirtingų siužetų sakmes: ir tas, kuriose tabakas atsirado savarankiškai kuriant velniui, ir dėl Judo mirties, ir kai dievas sukūrė tabaką, norėdamas nubausti visuomenei nepriimtinius žmones. Remiantis šiuo metodu, dėmesys yra kreipiamas

tik į rezultatą – tabakas išauga į tinkamą vietą padėjus šio augalo „sėklą“, tačiau bandant atrasti specifinių tabako savybių aiškinimą, veikiančius personažus ir pan., toks metodas netinkamas.

Šiame darbe sakmes pasirinkta klasifikuoti pagal tabako atsiradimo žemėje priežastį, bet ne rezultatą. N. Vėlius teigė, kad tabakas *lietuvių liaudies etiologinėse sakmėse, paprastai siejamas su velnio motina arba pačia*⁴¹, o tiksliau – jos mirtimi. Nors tai ir yra pats populiariausias motyvas, galima paprieštarauti šiam N. Vėliaus teiginiui. Kaip matysime šiame darbe, tabakui atsirasti yra prigalvota daug ir įvairių priežasčių, kurios dažnai nė kiek nėra susiję ne tik su velnio „artimojo“ mirtimi, bet ir apskritai su pačiu velniu neturi nieko bendro.

⁴¹ Vėlius N. *Chtoniškasis lietuvių mitologijos pasaulis*, p. 79.

6 pavyzdys. Auksės Noreikaitės bakalauro darbo „Lietuvos latvių kultūrinis tapatumas“ išvados

IŠVADOS

1. Latvių emigracija į Lietuvą vyko visais amžiais, tačiau ši tautinė grupė su lietuviais turėdama daug panašumų (išvaizda, kalba, tradicijos ir kt.) labai greitai asimiliuojasi ir tampa lietuvių tautos dalimi.
2. Vienas iš svarbiausių Lietuvos latvių kultūrinio tapatumo požymių yra gebėjimas kalbėti latvių kalba, nepaisant to, kad ši yra paveikta lietuviškos kultūrinės aplinkos ir skiriasi nuo vartojamos Tėvynėje.
3. Lietuvos latviams religija nėra svarbi ir neišreiškia jų kultūrinio tapatumo, išskyrus Lietuvos-Latvijos pasienyje gimusius latvius, nes ten išpažįstama religija dar ir šiandien tapatinama su tautybe. Kauno latviams didelę religinę įtaką darė evangelikų liuteronų bažnyčios pastorius E. Laiconas, kuris, 1998–2005 m. laikydamas pamaldas latvių kalba ir palaikydamas artimus santykius su parapijiečiais, daug jų pritraukė į bažnyčią, nors latviai dėl to netapo religingesni. Tačiau latvių religinį tapatumą rodo švenčiamos krikščioniškos šventės ir krikščioniškų dorovės normų laikymasis.
4. Lietuvos latvių bendruomeninio tapatumo kūrimą skatino Lietuvos Atgimimo laikotarpiu visuomenėje sklidusios romantinės, idealistinės idėjos, skatinusios žmones vienytis į įvairias grupes. Tačiau silpstant šių idėjų svarbai, nusilpo ir bendruomeninė latvių veikla. Kolektyvinio tapatumo palaikymui reikšmingesnis yra neformalus latvių bendravimas, kuris neįpareigoja, nėra sąmoningai primestas, o kyla natūraliai.
5. Lietuvoje gyvenantys latviai labiau mėgsta pabrėžti tas tradicijas, kurios neturi panašumų su lietuviškomis. Tradicijos iš bendro baltiško-krikščioniško klodo nėra suvokiamos kaip jų tapatumo savastis. Kalendorinėse šventėse nunykus religinei jų prasmei ir nelikus ryškių papročių, latviškas tapatumas daugiausia atskleidžiamas per tradicinius patiekalus. Lietuvos latviai, stebėdami lietuvių tradicijas ir vertindami jas iš savo kultūrinės pozicijos, susiformuoja vertybes, kurios tampa jų kultūrinio tapatumo dalimi.
6. Gyvenimas mišriose latvių-lietuvių šeimose yra vienas geriausių būdų latviams gerai ar net visiškai integruotis į Lietuvos visuomenę. Tų latvių, kurių sutuoktinis nėra lietuvis, šeimose mažai lietuviškos kultūros elementų, todėl integracija į lietuvišką visuomenę yra sudėtingesnė ir daugiau priklauso nuo latvių asmeninės motyvacijos.
7. Lietuvos visuomenė latvius priima palankiai, stengiasi būti tolerantiška, nėra jiems priešiška, sudaro palankias sąlygas integracijai, tačiau retkarčiais nepiktai pasišaiपो. Lietuvos latvių integracijai svarbu ne tiek pačios visuomenės palankumas, kiek latvių asmeninė motyvacija integruotis. Kadangi Lietuvos visuomenė sudaro visas sąlygas

latviams sėkmingai integruotis, latviai noriai prisideda prie Lietuvos kultūros bei mokslo plėtojimo, o sėkminga integracija nesumažina pirmos kartos latvių emigrantų tautinio ir kultūrinio tapatumo jausmo, tačiau jų vaikai ir anūkai linkę labiau tapatintis su lietuvių kultūra.

8. Lietuvos latvių sąmonėje Latvija yra ryškiai idealizuojama, o Lietuva suvokiama realiai, tačiau čia gyvenant ieškoma to, kas primintų Tėvynę ir jų tapatumą. Radę namus ir prieglobstį Lietuvoje, latviai demonstruoja atvirą lojalumą šiai valstybei, laikosi jos įstatymų ir jai sąžiningai dirba.

2 PRIEDAS. Bibliografijos aprašo pavyzdžiai

Nr.	LEIDINYS	BIBLIOGRAFIJOS APRAŠAS
	KNYGOS	
1.	Vienas autorius	Milius V. 2001: <i>Lietuvių etnologijos bibliografija</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
2.	Trys autoriai	Vyšniauskaitė A., Kalnius P., Paukštytė-Šaknienė R. 2008: <i>Lietuvių šeima ir papročiai</i> . Vilnius: Mintis.
3.	Keturi ir daugiau autorių	Paukštytė-Šaknienė R., Savoniakaitė V., Žilvytis Š., Šidiškienė I. 2009: <i>Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai</i> . Vilnius: LII leidykla. Mikulėnienė D., Vaicekuskas A., Repšienė R., Baltrūnas V. et al. 2010: <i>Lietuvos etnografiniai regionai</i> . Kaunas: Šviesa.
4.	Autorių kolektyvas (nurodomi vyr. redaktoriai ar sudarytojai)	<i>Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai</i> . Sud. R. I. Merkienė. Vilnius: Versus aureus, 2007.
5.	Daugiatomis leidinys	<i>Lietuvos etnologija</i> . T. 9 (18). <i>Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos</i> . Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009. <i>Lietuvių liaudies dainynas</i> . T. 4. <i>Vestuvinės dainos</i> . Kn. 2. Red. A. Jonynas. Vilnius: Vaga, 1988.
6.	Be autoriaus ir straipsnio	<i>Etninės kultūros tradicijų tęstinumas ir iššūkiai šiuolaikinėje visuomenėje</i> . Mokslinių straipsnių rinkinys. Sud. A. Lapinskienė. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009.
7.	Žodynas	<i>Dabartinės lietuvių kalbos žodynas</i> . Vyr. red. S. Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. Ūsaitytė J. Žodynėlis 2007: <i>Lietuvių liaudies dainynas</i> . T. 20: <i>Advento–Kalėdų dainos</i> . Kn. 1. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. P. 690–696.
8.	Leidinys užsienio kalba	Wolf M. 2004: <i>Why Globalization Works</i> . New Haven: Yale University Press. Van Gennep A. 1991: <i>Les rites de passage: étude systématique des rites</i> . Paris: J. Picard. Еремина В. И. 1991: <i>Этнография литовцев</i> . Ленинград: Наука.
	STRAIPSNIAI ĮVAIRIUOSE LEIDINIUOSE	
9.	Vieno autoriaus straipsnis žurnale	Pikelytė Z. 2011: Miestas ir laiko ženklai 1918–1940 m. Panevėžio fotografijose. Iš: <i>Liaudies kultūra</i> . Nr. 1. P. 24–33.
10.	Dviejų autorių straipsnis žurnale	Paukštytė-Šaknienė R., Šidiškienė I. 2008: Naujų etnografinių lauko tyrimo būdų paieška: apklausa dviese. Iš: <i>Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos</i> . Nr. 8 [17]. P. 117–138.
11.	Straipsnis knygoje	Merkienė I. R. 2007: Gyventojų migracijos įtaka etninei kultūrai: reiškinių paralelizmas (Lietuva XX amžiuje). Iš: <i>Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai</i> . Sud. I. R. Merkienė. Vilnius: Versus aureus. P. 75–100.
12.	Straipsnis daugiatomyje leidinyje	Purvinas M., Purvininienė M. 2009: Pagėgių apylinkių dvarai. Iš: <i>Acta Academiae artium Vilnensis. Dailė</i> . T. 55. P. 119–131.

13.	Be autoriaus	<i>Lietuvių kalbos komisijos nutarimai</i> . Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
14.	Knygos recenzija	Račiūnaitė-Paužuolienė R. 2010: Rec. kn.: Paukštytė-Šaknienė R., Savoniakaitė V., Žilvytis Š., Šidiškienė I. 2007: <i>Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai</i> . Sud. Ž. Šaknys. Vilnius: LII leidykla. Iš: <i>Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos</i> . Nr. 9 [18]. P. 165–169.
15.	Vadovėlio recenzija	Čepaitienė A. 2010: Rec. vad.: Čiubrinskas V. 2007: <i>Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos. Mokomoji knyga</i> . Kaunas: VDU leidykla. Iš: <i>Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos</i> . Nr. 9 [18]. P. 169–172.
KONFERENCIJŲ MEDŽIAGA		
16.	Pranešimas konferencijos medžiagoje	Račiūnaitė R. 2006: Kalbos ir visuomenės santykiai tarpukario Kaune. Iš: <i>Tauta ir kalba: šiuolaikiniai sociolingvistiniai ugdymo aspektai</i> (2-osios tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga). Kaunas: Technologija. P. 185–189.
17.	Konferencijų medžiaga be autoriaus	<i>Žmogaus samprata tradicinėje kultūroje. Konferencijos medžiaga</i> . Sud. R. Balkutė. Vilnius: Lietuvos Liaudies kultūros centras, 2005.
18.	Tezės	Lietuvių folkloro raidos tradicijos: [XV tautosakos konferencijos, surengtos Vilniuje 2007 10 11–12 d., pranešimų tezės]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007.
MOKSLO DARBAI		
19.	Bakalauro darbas	Noreikaitė A. 2011: <i>Lietuvos latvių kultūrinis tapatumas</i> . Bakalauro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
20.	Disertacija	Lapinskienė A. 2005: <i>Etiketas ir žmonių tarpusavio santykiai Lietuvos kaime XX a.</i> Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas ir Lietuvos istorijos institutas.
21.	Disertacijos santrauka	Macijauskaitė-Bonda 2009: <i>Vaikas lietuvių pasakose ir sakmėse: palikuonis ir ypatingas žmogus</i> . Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
ELEKTRONINIAI DOKUMENTAI		
22.	Duomenų bazė	<i>Lietuvos respublikos terminų bankas</i> . Prieiga per internetą: http://terminai.vlkk.lt:1001/pls/tb/tb.search (žiūrėta 2011-08-10)
23.	Medžiaga internete	1. Kai žinomas autorius, publikavimo metai ir internete publikuotos medžiagos pavadinimas: Kalnius P. Etninė kultūra 2010: <i>Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija</i> . Sud. V. Savoniakaitė. Prieiga per internetą: http://identitetas.mch.mii.lt/ (žiūrėta 2011-08-10) 2. Kai nežinomas autorius (ar nėra aiškaus autoriaus), rišliame tekste rašoma santrumpa: <i>AAS – American Anthropological Association</i> . Prieiga per internetą: http://www.aaanet.org/ (žiūrėta 2011-08-10)
24.	Kompaktinė plokštelė	<i>Gender Studies in Baltic Region</i> . International scientific conference proceedings. Vilnius: Kaunas Faculty for Humanities, Vilnius University, 2007.
25.	Elektroninis sąvadas	LUŠe – <i>Lietuvių užkalbėjimų šaltiniai</i> . Elektroninis sąvadas. Sud. D. Vaitkevičienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.

3 PRIEDAS. Santrumpų ir sutrumpinimų pavyzdžiai

Etnologijos ir folkloristikos šaltinių santrumpos

- ADSIM** – *Aukštaitijos dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika. 1935–1941 m. fonografo įrašai*. Sud. ir parengė A. Nakienė, R. Žarskienė. Vilnius, 2004.
- AED** – *Atbėga elnias devyniaragis: R. Sabaliauskienės tautosakos ir etnografijos rinktinė*. Sud. ir parengė P. Jokimaitienė, N. Vėlius. Melodijas parengė B. Ambraziejus. Vilnius, 1986.
- BDŽ** – Balys J. 1951: *Dvasios ir žmonės: Liaudies sakmės – Lietuvių tautosakos lobynas*. I. Bloomington, Indiana.
- BLKP** – Buračas B. 1993: *Lietuvos kaimo papročiai*. Vilnius.
- BLLS** – Balys J. 1940: *Lietuvių liaudies sakmės*. T. 1. Parengė J. Balys. Kaunas.
- BR** – Balys J. *Raštai*. T. 1–5. Parengė R. Repšienė. Vilnius, 1998–2004.
- BRMŠ** – *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 4: *XVIII amžius*. Sud. N. Vėlius. Vilnius, 2005.
- BSLKA** – Balys J. 1989: *Suvalkiečių liaudies kūryba Amerikoje*. Surinko ir suredagavo J. Balys. *Lietuvių tautosakos lobynas*. T. 2. Silver Spring, Md.
- BsLP** – *Lietuviškos pasakos*. T. 1–2. Surinko J. Basanavičius. Shenandoah Pa, 1898–1902.
- BsLPY** – *Lietuviškos pasakos įvairios*. T. 1–4. Surinko J. Basanavičius. Chicago, 1903–1905; 3 leid. Vilnius, 1993–1998.
- BsOD** – *Ožkabalių dainos*. Surinko J. Basanavičius. T. 1–2. Shenandoah, Pa. 1902.
- BsV** – *Iš gyvenimo vėlių bei vėlnių*. Surinko J. Basanavičius. Chicago, 1903; 3 leid. Vilnius, 1999.
- ČUS** – *Čiulba ulba sakalas: Petro Zalansko tautosakos ir atsiminimų rinktinė*. Sud. ir parengė D. Krištopaitė ir N. Vėlius. Vilnius, 1983.
- DGKpS** – Dulaitienė–Glemžaitė E. 1958: *Kupiškėnų senovė*. Vilnius.
- DPDI** – *Lietuvių liaudies pasakos su dainuojamaisiais intarpais*. Surinko ir parengė J. Dovydaitis. Vilnius, 1987.
- DŽT** – Daukantas S. 1984: *Žemaičių tautosaka*. T. 2. *Pasakos. Patarlės. Mįslės*. Parengė K. Aleksynas, K. Grigas, L. Sauka. Red. K. Aleksynas. Vilnius.
- GP** – Gervėčių pasakos. Parengė A. Seselskytė. Vilnius, 1997.
- JLD** – *Lietuviškos dainos*. T. 1–3. Užr. A. Juška. Vilnius, 1954.
- JSD** – *Lietuviškos Svočinės dainos*. T. 1–2. Užr. A. Juška ir išleido J. Juška. Vilnius, 1955.
- KLPTK** – Kerbelytė Br. 1999: *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*. T. 1. *Pasakos apie gyvūnus. Pasakėčios. Stebuklinės pasakos*. Vilnius.
- KU TRF** – Klaipėdos universiteto Tautosakos rankraštyno fonoteka.
- LDK** – Lietuvių liaudies dainų katalogas. Kartoteka Lietuvių literatūros ir tautosakos institute.
- LDMK** – Lietuvių liaudies dainų melodijų katalogas. Kartoteka Lietuvių literatūros ir tautosakos institute.
- LLA** – *Lietuvių liaudies anekdotai*. Parengė Br. Kerbelytė ir P. Krikščiūnas. Vilnius, 1994.
- LLD** – *Lietuvių liaudies dainynas*. T. 1–21. Vilnius, 1980–2009.⁴²
- LMD** – Lietuvių mokslo draugijos tautosakos rankraščiai, saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne.
- LPDI** – *Lietuvių liaudies pasakos su dainuojamaisiais intarpais*. Užr. ir paruošė J. Dovydaitis. Vilnius, 1957.
- LTt** – *Lietuvių tautosaka*. T. 1–3. Vyr. red. K. Korsakas. Vilnius, 1962–1967.
- LTU** – *Lietuvių tautosaka, užrašyta 1944–1956 m.* Vilnius, 1957.

⁴² Šaltinių sąrašė kiekvieną tomą reikia aprašyti tokia tvarka: *Lietuvių liaudies dainynas*. T. 20. *Kalendorinių apeigų dainos*. Kn. 1. *Advento-Kalėdų dainos*. Parengė J. Ūsaitytė. Melodijas parengė A. Žičkienė. Vyr. red. B. Stundžienė. Vilnius, 2007.

MFA KTR – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus Muzikinio folkloro archyvo rankraštiniai rinkiniai.

StŽ – *Stebuklingas žodis: Lietuvių liaudies pasakos*. Parengė K. Aleksynas. Melodijas parengė Z. Puteikienė. Kaunas, 1985.

ŠLSP – Šiaurės Lietuvos sakmės ir pasakos. Parengė N. Vėlius. Vilnius, 1985.

VKAŽ – *Kaip atsirado žemė: Lietuvių etimologinės sakmės*. Sud. ir parengė N. Vėlius. Vilnius, 1986.

VLD – *Laumių dovanos: Lietuvių mitologinės sakmės*. Sud. N. Vėlius. Vilnius, 1979.

Etnologams svarbių institucijų santrumpos

AKM – Alytaus kraštotyros muziejus.

EKGT – Etninės kultūros globos taryba.

ES – Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus rankraštynas.

BKM – Biržų krašto muziejus „Sėla“.

ČDM – Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Liaudies meno skyrius.

GN – Adelės ir Pauliaus Galaunių namai (Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus).

JEKM – Antano ir Jono Juškų etninės kultūros muziejus.

KAA – Kauno apskrities archyvas.

KFMI – Kultūros, filosofijos ir meno institutas.

KITKC – Kauno įvairių tautų kultūrų centras.

KMM – Kauno miesto muziejus.

KTKC – Kauno tautinės kultūros centras.

KU BKE – Klaipėdos universiteto Baltų kalbotyros ir etnologijos katedra.

KU BRIAI – Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas.

KU TR – Klaipėdos universiteto Tautosakos rankraštynas.

LBM – Lietuvos liaudies buities muziejus.

LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas.

LII ES – Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyrius.

LKD – Lietuvos kraštotyros draugija.

LKC – Lietuvos liaudies kultūros centras.

LLTI – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus.

LTR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas.

LTRF – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyno fonoteka.

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas.

MAB RS – Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius.

MFA KLF – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus Muzikinio folkloro archyvo fonoteka.

MIM – Povilo Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejus.

MKM – Marijampolės kraštotyros muziejus.

MLIM – Mažosios Lietuvos istorijos muziejus.

NBRS – Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius.

PKM – Panevėžio kraštotyros muziejus.

SLTMIM – Povilo Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejus.

ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus.

VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus.

VDU ER – Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros rankraštynas.

VDU KTC – Vytauto Didžiojo universiteto Kultūros tyrimų centras.

VEKC – Vilniaus etninės kultūros centras.

VKEM – Vilniaus krašto etnografinis muziejus.

VM – Velnių muziejus (Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus).

VUBRS – Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyrius.
ŽECM – Žemaičių krašto etnokultūros centro muziejus (Šilutės muziejaus padalinys).
ŽMA – Žemaičių muziejus „Alka“.

Mokslinių darbų santrumpos

AETL – *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje*. Kn. 1–3. Ats. red. A. Tautavičius, A. Daniliauskas, V. Morkūnas. Vilnius: LMA Istorijos institutas, 1970–1974.
EAE – *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė. Vilnius, 2010 – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.
DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. red. S. Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
E – *Etnografija: metraštis*. Vilnius: Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus, 1998.
ETL – *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988–1989 m.* Ats. red. V. Milius. Vilnius: LMA, 1990.
GK – *Gimtasai kraštas*. Šiauliai: Šiaulių kraštotyros draugija, 1934–1943.
ILKI – *Iš lietuvių kultūros istorijos*. T. 1–14. Vilnius: Mintis, 1958–1989.
LE – *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. T. 1–9. Vilnius: LII leidykla, 2001–2010.
LEB – *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1964.
LK – *Liaudies kultūra*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras, 1988–2011.
LKR – *Lietuvininkų kraštas*. Red. N. Vėlius. Kaunas: Litterae universitatis, 1995.
LLM – *Lietuvių liaudies menas. Mažoji architektūra*. Kn. 1–3. Vilnius: Vaga, 1970–1990.
LM – *Lietuvių mitologija*. T. 1. Parengė N. Vėlius. Vilnius: Mintis, 1995.
LTA – *Lietuvių tautosakos apybraiža*. Vyr. red. K. Korsakas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963.
LŽ – *Lietuvininkų žodis*. Parengė K. Grigas, Z. Kelmickaitė, Br. Kerbelytė, N. Vėlius. Red. N. Vėlius. Kaunas: Litterae universitatis, 1995.
MADA – *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. A serija*.
MK – *Mūsų kraštas: Lietuvos kraštotyros draugijos leidinys*. Vilnius: Lietuvos kraštotyros draugija, 1995.
MT – *Mūsų tautosaka: Humanitarinių mokslų fakulteto Tautosakos komisijos leidinys*. T. 1–10. Kaunas: Humanitarinių mokslų fakulteto Tautosakos komisija, 1930–1935.
TŽ – *Tauta ir žodis: Humanitarinių mokslų fakulteto leidinys*. T. 1–7. Kaunas: Humanitarinių mokslų fakultetas, 1923–1931.
TD – *Tautosakos darbai*. T. 1–7. Kaunas: Lituanistikos instituto Lietuvių tautosakos archyvas, 1935–1940; 1992–2010. T. 8–40. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
TŽŽ – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
TŽŽe – elektroninis *Tarptautinių žodžių žodynas*.

Sutrumpinimai

a. – anketa

apyl. – apylinkė

apr. – aprašas

aps. – apskritis

archit. – architektūra

asm. – asmuo

ats. red. – atsakingas redaktorius

aukšt. – aukštaičių

b. – byla

bažn. – bažnyčia

bžn. – bažnytkaimis

op. cit. – cituotas veikalas

d. – dalis

dek. – dekanatas

dv. – dvaras

dz. – dzūkų

etn. – etnografija

etn. sr. – etnografinė sritis

eksped. – ekspedicija
euf. – eufemizmas
flk. – folkloras
f. – fondas
fot. – fotografija
geogr. – geografija
g. – gimė
gyvent. – gyventojai
gub. – gubernija
ibid., ibidem – ten pat
inf. – informatorius
istor. – istorinis, istorizmas
k. – kaimas
kap. – kapinės
katalik. – katalikai
kn. – knyga
kr. – kraštas
krašt. – kraštotyros
kul. – kulinarija
l. – lapas
leid. – leidimas
liaud. d. – liaudies daina
med. – medicina
mel. – melodija
m. – metai
mst. – miestas
mstl. – miestelis
muz. – muziejus
mit. – mitologija
nr. – numeris
pab. – pabaiga
plv. – palivarkas
pan. – panašiai
par. – parapija
pav. – paveikslas
paviet. – pavietas
ped. – pedagogika

plk. – piliakalnis
plkp. – pilkapis
pr. – pradžia
priem. – priemiestis
psich. – psichologija
psl. – puslapis
r. – rajonas
red. – redaktorius
red. kol. – redakcinė kolegija
red. kom. – redakcinė komisija
reg. – regionas
relig. – religija
ryt. – rytų
sąs. – sąsiuvinis
sen. – seniūnija
senk. – senkapis
sr. – sritis
stat. – statyba
sud. – sudarytojas
surink. – surinko
šifr. – šifravo
t. – tekstas
t. – tomas
tarm. – tarminis
terit. – teritorija
užr. – užrašė
vaiv. – vaivadija
vak. – vakarų
vid. – vidury
vysk. – vyskupija
vls. – valsčius
vnkm. – vienkiemis
vulg. – vulgarizmas
žem. – žemaičių
žemd. – žemdirbystė
žemėl. – žemėlapis
žr. – žiūrėti

NAUDOTA IR REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA, ŽODYNAI, DUOMENŲ BAZĖS

- Ambrazas V. 2008: *Svetimų tikrinių vardų rašymas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Apanavičius R. 2006: *Lyginamoji istorinė etnomuzikologija*. Metodinė priemonė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Barnard A. 2000: *Social Anthropology. A Concise introduction for students*. Wiltshire: The Cromwell Press Ltd.
- Bauman Z. 2002: *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa.
- Beresnevičius G. 2001: *Trumpas lietuvių ir prūsų religijos žodynas*. Vilnius: Aidai.
- Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinskienė A. 2010: *Bendroji ir specialybės kalbos kultūra*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Čiubrinskas V. 2007: Antropologijos sąvokų žodynėlis. Iš: *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. P. 198–255.
- Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas* – <http://donelaitis.vdu.lt/>.
- Dagys J. 1939: Liudas Vailionis (1886–1939). Iš: *Gamta*. Nr. 3. P. 194–195.
- Dargužytė Z. 2010: Akultūracija. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.
- DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <http://www.lki.lt/dlkz/>.
- Dundulienė P. 1991: *Lietuvos etnologija*. Vilnius: Mokslas.
- EAE – *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė. 2010 – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.
- EK – Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. 1999 m. rugsėjo 21 d. Nr. VIII–1328, Vilnius. *Etninė kultūra. Etninės kultūros globos tarybos informacinis leidinys – 2001*. Vilnius: Petro ofsetas, 2002. P. 5–14.
- ESTE – *Europos Sąjungos tezaurus EUROVOC. Trumpas įvadas naudotojams*. Vilnius, 2009. http://www.lrs.lt/tais_tapis/Tezaurus_EUROVOC.pdf
- Europos terminų bankas* – <http://www.eurotermbank.com>.
- EUROVOC, daugiakalbis Europos sąjungos tezaurus*. <http://eurovoc.europa.eu/>
- Gaivenis K. 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: LKI leidykla.
- Gaivenytė-Butler J. 2009: Naujausi lietuviški terminų žodynai. Iš: *Terminologija*. Nr. 16. P. 292–301.
- Harris M. 1998: *Kultūrinė antropologija*. Vilnius: Tvermė.

Iltnerė A. 1997: Pratarė. Iš: *Mitologijos enciklopedija: pasaulio tautų mitologinės būtybės ir vaizdiniai*. T. 1. Spec. red. A. Butkus. Vilnius: Vaga. P. 5-6.

Istorijos žodynas. Red. V. Pukienė. Vilnius: Vaga, 2003.

Jakaitienė E. 1980: *Lietuvių kalbos leksikologija*. Vilnius: Mokslo.

Jovaiša L. 2007: *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Kalbos patarimai 1. Gramatinės formos ir jų vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

Kalbos patarimai 2 (1). Sintaksė: linksnių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Kalbos patarimai 2 (2). Sintaksė: prielinksnių ir polinksnių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Kalbos patarimai 2 (3). Sintaksė: įvairūs dalykai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

Kalbos patarimai 4 (1). Leksika: skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Kalnius P. 2010: Etninė kultūra. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Kasatkina N., Leončikas T. 2003: *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas.

Kerbelytė B. 2005: *Etnologinės medžiagos rinkimo pagrindai. Mokymo priemonė etnologijos specialybės studentams*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Kerbelytė B. 1999: *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*. T. 1. *Pasakos apie gyvūnus. Pasakėčios. Stebuklinės pasakos*. Vilnius: LLTI.

Kirčiavimo programa – <http://donelaitis.vdu.lt/main.php?id=4&nr=9>.

Kirdienė G. 2004: *Muzikinis folkloras* – <http://www.aruodai.lt/paieska2/terminas.php/>.

Klimavičius J. 1994: Žodžiai kryžkelėje. I. Iš: *Terminologijos vagos*. Nr. 1. P. 8–25.

Klimavičius J. 1996: Nuo liaudies terminijos prie mokslinės. Iš *Terminologija*. Nr. 3. P. 4–25.

Kottak C. F. 1991: *Anthropology: the Exploration of Human Diversity*. New York: Von Hoffmann Press.

Krikščiūnas P. 2004: Interneto folkloras: rūšis ar sklaidos būdas? Iš: *Tautosakos darbai*. XX (XXVII). P. 21–30.

Kvašytė R. 2004: Lietuvių ir latvių kalbų ekonomikos terminijos anglybės. Iš: *Terminologija*. Nr. 11. P. 31–51.

Kvašytė R. 2009: Tautinės realijos, pavadinimai, terminai ir jų vartojimas. Iš *Terminologija*. Nr. 16. P. 56–67.

Lapinskienė L. 2006: Petras Būtėnas – Jono Jablonskio mokinys. Iš: *Jono Jablonskio diena Šiauliuose: mokslinės konferencijos medžiaga*. Nr. 4. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla. P. 20–33.

Leonavičius J. 1993: *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Academia.

Lyčių studijos ir tyrimai: sąvokų žodynas [Elektroninis išteklius]. Sud. Čepaitienė G., Mažeikis G., Lukšytė J. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2008.

Lyčių lygybės terminų žodynas. Šiaulių universitetas. Lyčių studijų centras – http://www.lsc.su.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=33.

Lietuviški tradiciniai vietovardžiai: Gudijos, Karaliaučiaus krašto, Latvijos ir Lenkijos. Sud. M. Razmukaitė, A. Pangonytė. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.

Lietuviškojo europietiško raida: dabarties ir ateities iššūkiai. Ats. red. A. Andrijauskas. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006.

Lietuvių kalbos komisijos nutarimai 1977–1998. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

Lietuvių kalbos tarties žodynas. Sud. V. Vitkauskas. Vilnius, 2003.

Lietuvių kalbos žinynas. Kaunas: Šviesa, 2007.

Lietuvių kalbos žodynas – <http://www.lkz.lt/>.

LRTB – Lietuvos Respublikos terminų bankas – <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>.

Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija. Sud. V. Savoniakaitė. 2010 – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Mardosa J. 2002: *Apie metodiką ir metodinės priemonės. Medžiaga etnografini praktikai*. Metodinė priemonė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Merkienė I. R. 2007: Etnografinių lauko tyrimų pagrindai. Iš: *Šiokiadienių ir švenčių etnografija*. Sud. R. Merkienė. Vilnius: Versmės leidykla.

Mikštaitė-Čičiurkienė R. Tarmiškų žodžių žodynėlis. Iš: Mikštaitė-Čičiurkienė R. 2007: *Piemenavimas Švenčionių krašte XX a. Švenčionys*: Firidas. P. 121–123.

KKKB – *Kalbos konsultacijų kompiuterinis bankas* – <http://www.lki.lt/lki/kkb/naujiena.php>.

Miliūnaitė R. 2010a: Bendrinės kalbos normintojai ir besikuriantis skaitmeninio modernizmo visuomenė. Iš: *Kalbos kultūra*. T. 83. P. 98–118.

Miliūnaitė R. 2010b: Naujų kalbos reiškinių poveikis lietuvių kalbai ir kalbinei savimonei – <http://www.kalbosnamai.lt/>.

Milius V. 2001: *Lietuvių etnologijos bibliografija*. Vilnius: LII leidykla.

Mitologijos enciklopedija: pasaulio tautų mitologinės būtybės ir vaizdiniai. Spec. red. A. Butkus. T. 1. Vilnius: Vaga, 1997.

Mitologijos enciklopedija: tautų mitologinės būtybės ir vaizdiniai. T. 2. Vilnius: Vaga, 1999.

Mokomasis lietuvių kalbos rašybos ir kirčiavimo žodynas. Kaunas: Šviesa, 2008.

Nakienė A. 2007: Šiuolaikinis folkloras – <http://old.aruodai.lt/paieska/terminas>.

Naujausi lietuviški terminų žodynai (1993–1995). Sud. J. Gaivenytė. Iš: *Terminologija*. Nr. 3. P. 105–117.

Paukštytė-Šaknienė R., Savoniakaitė V., Šaknys Ž., Šidiškienė I. 2007: *Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai*. Sud. Ž. Šaknys. Vilnius: LII leidykla.

Paukštytė-Šaknienė R., Savoniakaitė V., Šaknys Ž., Šidiškienė I. 2009: *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Ž. Šaknys. Vilnius: LII leidykla.

Pažintinės choreografijos abėcėlė: [terminų žodynas]. Sud. V. Milvydienė. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2008.

Pikelytė Ž. 2011: Miestas ir laiko ženklai 1918–1940 m. Panevėžio fotografijose. Iš: *Liaudies kultūra*. Nr. 1. P. 24–33.

Pupkis A. 2005: *Kalbos kultūros studijos*. Vilnius: Gimtasis žodis.

Racėnaitė R. 2008: *Citrinos su ŽIV įdaru, arba ko bijo šiuolaikinis žmogus*. Iš: *Tautosakos darbai*. XXXV. P. 52–69.

Račiūnaitė R., Senvaitytė D., Vaicekauskas A. 2001: *Senovės lietuvių pasaulėžiūra: Metodinė mokymo priemonė*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Račiūnaitė-Vyčiniene D. 2009: „Rytų dzūkai“ ar „rytų aukštaičiai“: termino ir muzikos dialekto problema. Iš: *Tautosakos darbai*. T. XXXVIII. P. 126–148.

Ramanauskaitė E. 2004: *Subkultūra: fenomenas ir modernumas*. Monografija. Kaunas: VDU leidykla.

Ramanauskaitė E. 2010: Subkultūra. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Rienecker L., Jørgensen P. S. 2003: *Kaip rašyti mokslinį darbą*. Vilnius: Aidai.

Rudaitienė V., Vitkauskas V. 1998: *Vakarų kalbų naujieji skoliniai*. Vilnius: Enciklopedija.

Sauka D. 2007: *Lietuvių tautosaka*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Savoniakaitė V. 2010a: Etniškumas. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Savoniakaitė V. 2010b: Etnografija. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Savoniakaitė V. 2010c: Etnografiniai lauko tyrimai. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Savoniakaitė V. 2010d: Etnologija. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Savoniakaitė V. 2010e: Regioniniai ir vietos tyrimai. Iš: *Lietuvos tapatybė. Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Sud. V. Savoniakaitė – <http://identitetas.mch.mii.lt/>.

Skabeikytė-Kazlauskienė G. 2005: *Lietuvių tautosaka: įvadas*. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Skabeikytė-Kazlauskienė G. 2007: Pasaulio modeliavimo tendencijos telefoniniame jaunimo folklore. Iš: *Tautosakos darbai*. XXXIII. P. 151–157.

Skabeikytė-Kazlauskienė G. 2008: *Tautosaka ir lietuvių vaikų poezija: specifika bei raidos tendencijos*. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Kaunas: VDU leidykla.

Terminologija ir dabartis: Mokslo darbai. Sud. L. Barzdžiukienė. Kaunas: Kauno technologijos universiteto leidykla, 1997.

Tomlinson J. 2002: *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.

TŽŽ – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Red. V. Kvietkauskas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

TŽŽe – *Tarptautinių žodžių žodynas* – <http://www.tzz.lt>, <http://www.terminai.lt>.

Urbanavičienė D. 2000: *Lietuvių apeiginė etnochoreografija*. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija.

Ūsaitytė J. 2007: Žodynėlis. Iš: *Lietuvių liaudies dainynas*. T. 20: *Advento-Kalėdų dainos*. Kn. 1. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. P. 690–696.

Vaicekauskas A. 2005: *Lietuvių žiemos šventės*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Vaicekauskas A. 2010: Kalėdų Senelio kilmė. Iš: *Liaudies kultūra*. Nr. 6. P. 32–38.

Vaicekauskienė L. 2007: *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Vainauskas V. 2000: *Kartografijos ir geodezijos terminų aiškinamasis žodynas*. Vilnius: Valstybinė geodezijos ir kartografijos tarnyba.

Valiulis S., Žvirgždas S. Fotografija Žemaitijos miestuose ir miesteliuose. Iš: Valiulis S., Žvirgždas S. *Fotografijos slėpiniai II*. Vilnius: Lietuvos fotomenininkų sąjunga.

Vasiliauskienė V., Rimkutė E. 2007: *Probleminiai lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos klausimai*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.

Vėlius N. 1996: Pratarmė. Iš: *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. 1: *Nuo seniausių laikų iki XV amžius*. Sud. N. Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Vietovardžių žodynas – <http://lkz.mch.mii.lt/Vietovardziai/>.

VLKK – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos interneto svetainė – <http://www.vlkk.lt>.